

פתיחה

לקט מהפוסקים תיאור הגישה הנכונה ע"פ תוה"ק לעניני גיטין, וההתאם לנ"ד

[ובו י"ג ענפים]: **ענפים א - ה**: ביאור מאחז"ל שהאינם בקיאים בגיטין קשין מדור המבול. **ענף ו**: היראה והפחד הראוי למסדרי גיטין. **ענף ז**: שגדול יתחשב בגיטין בדברי הקטן ולא יעמוד על דעתו. **ענף ח**: גיטין שנסדרו ע"י קלי דעת או עמי הארץ. **ענף ט**: לשונות חריפים בפוסקים בערעורם על גיטין פסולים. **ענף י**: שאין בערעור אמיתי על גיטין פסולין משום חדר"ת. **ענף יא**: דהסמיכה על הוראת היתר נישואין מוטעת לא חשוב כאונס. **ענף יב**: הפרכת ובטילת "היתרים" תוך כדי הסתרת הנימוקים. **ענף יג**: חיזוק מדברי רבותיה"ק שלא להתפעל כשרואין גדולים נתפסין במינות ונוטים מהאמת.

הנה, היות שקולר המכשול הנורא בנ"ד, תלוי בעיקר על צוואריהם של רבנים המפורסמים כיראים ושלמים, ועכ"ז הרהיבו להורות היתר בדבר חמור כזה, בו בזמן שאינם בקיאים במיב גיטין והלכותיה, ואצ"ל דאין להם שום מושג כלל, בגדרי דיני "תנאי" ו"גילוי דעת" ו"הטעייה" בגיטין, שהם עדינים מאוד ותלויין בשערה ממש, [מה שאפילו היודעין בדיני גיטין המצויין, אינם בקיאים בזה].

ובכלל שורר הפקירות גדול בשטח זה, ישנם רבנים הנודעים במחנינו כיראים ושלמים, [שיש מהם הצועדים כ"קנאים"] המתנהגים בחסידות ובוהירות יתירה, פורשים עצמם מצ"ט שערי היתר בעניני או"ח ויו"ד, כדי שלא יכשלו בשער אחד של איסור. **אולם** מחוסר ידיעתם והכנתם בדיני אה"ע ובפרט בדיני גיטין מומעין ומעושין, הם מרהיבים ליתן "עצות" ו"הוראות", בדברים הנוגעים בין איש לאשתו לפי ה"הרגשים" שלהם, מבלי משים גדול החורבא היוצא מדבריהם. **ובכך** ביארנו במבוא (ענף ז), שמבלי משים הגענו לדאבונינו למצב דעקירת הדת לא פחות ממעשי המשכילים לפני כמאתים שנה, עי"ש.

לאורך כ"ז ראינו לנכון לפתוח פתח לדברינו, בילקוט אמרים מדברי רבותינו הפוסקים ראשונים ואחרונים, אשר מפיהם אנו חיים ומימיהם אנו שותין. **כדי** שהקורא העובר בין בתרי אמרותיהן חיד יוטעם לו מלשון מרפא של רבותינו, לדעת הגישה הנכון לכל הקשור לגיטין, הפחד והיראה שאפפה אותם בכל הנוגע לזה, תורה שלימה שלא ישתנה לעולם, כדי שיכירו אך שהמתירים בנ"ד התרחקו לכת מדרכיהם, וזה החלי בעוה"שי"ת.

בגמרא (קידושין ו, א'): אמר רב יהודה אמר שמואל: **כל שאינו יודע בטיב** (בהלכותיהן, רש"י) **גיטין וקידושין**, **לא יהא לו עסק עמהם** (להיות דיין בדבר, שם) אמר ר' יוחנן, **וקשין לעולם** (דיינים המורים הולאה בעריות, ואינם בקיאים, רש"י), **יותר מדור המבול**, שנאמר.. וגם דגי הים יאספו וגו', ואילו בדור המבול לא נגזרה גזירה על דגים שבים... ואילו הכא אפילו דגים שבים, ע"כ. [והובא בסמ"ג (עשין ס"י מ"ח), **וברא"ש** (שם, פ"א ס"י ד'), **וביש"ש** (שם פ"א, ס"י ה)].

ואיזה דיין רשאי לדון בדבר שאינו בקי, הילכך לגבי דידן ספיקא הוי, וספיקא דאורייתא, ואית לן למיזל לחומרא, ולא לומיסמך אנפשין במילתא דלא קים לן, עכ"ל.

ב. וכן נפסק להלכה **במשור"ע** (אה"ע ס"י מ"ט, ס"ג), וז"ל: **כל** מי שאינו יודע בטיב קדושין לא יהיה לו עסק עמהן, להורות בהן, שבקל יכול למעות ויתיר הערוה, וגורם להרבות ממזרים בישראל, עכ"ל. **ובב"י** (שם) הוסיף בזה"ל: **וזהו** עיוות שאינו יכול לתקן, עכ"ל. **ובלבוש** (אה"ע ס"י ק"כ, ס"יא) כתב בזה"ל: **ולפי** שמאוד מאוד צריכין לדקדק בגיטין, הסכימו קדמונינו וגזרו שלא יתעסקו בנתינתו אלא הבקיאין בהן

ענף א

פירוש מאחז"ל הנ"ל, מהו "אינו יודע בטיב גיטין וקידושין", איזה ידיעה חסר לו:

א. ברי"ו (תא"ו, נתיב כ"ב, ח"ב), וז"ל: **דאפילו** שאינו חסר לו אלא [ידיעת] דבר אחד שנחלקו בו התנאים, והאמוראים פסקו כא' מהם, ולא שמע דברי [האמורא שפסק כא' מן התנאים], לא יהא לו עסק עמהן... עכ"ל. **ובספר המכריע** הוסיף בזה"ל: **ואין** לומר, הנה אין לו לדיין אלא מה שענינו רואות [כלומר שמוותר לו להורות לפי ידיעתו, בין רב למעט], שהרי אין לו עינים לראות ולעמוד על בוריו של דבר,

מאוד, שלא ירבו הם ושלום ממזרים בישראל, שאם ישנה דבר אחד "מצוויי הבעל" או מלשון הגט, הרי הגט כמל מעיקרו ואינו גט, והיא תנשא לאחר על פיו, והרי בניה מן השני ממזרים מאשת איש, עכ"ל.

וקדושין לא יהא לו עסק עמהם, כמו שכתב הר"ב ז"ל, [דלא כל המצויין אצל גיטין בקיאיין ומומחיין... עכ"ל.

א"ה: דבריו הללו הובאו בשו"ת ויקרא אברהם (בהקדמת קוני שדה מגרש), ובשערי תורה (שו"ת סי' י, ד"ה ומה) קמסיים עלה: ודפח"ח.

ענף ב

ביאור הלשון ב"טיב" גיטין:

א.) במבי"ט (ח"ב, סי' קע"ז), וז"ל: **ובדיני** גיטין וקידושין אמרו כל שאינו בקי בטיב גיטין וקידושין, לא אמרו כל שאינו בקי בגיטין וקידושין אלא "בטיב", שהם "דקדוקי הדעת" שלא יבוא להתיר אשת איש החמורה, והחכם שנמצא בסידור נתינת גט זה, היה לו לדקדק ולהסתכל במה שסידר שלא יארע בו שום "ספק", עכ"ל.

ד.) בהמקנה (קידושין שם, ד"ה תוסי' ד"ה לא), וז"ל: **אך** ראיתי בספר שמות הנשים בשם גאון אחד, דאפילו אם אינו יודע בטיב "אחד" מהם [מן הדינים], לא יהא לו עסק אפילו במה דידע, דגורנין בהא דידע, אטו הא דלא ידע, עיי"ש.

ה.) בטיב גיטין (להגרי"ז מרגליות, שמות אנשים, ש' אות ד' שכנא), וז"ל: **ובפרט** בעניני גיטין, שצריך.. להיות שופט ומדקדק בכל ענין הדק היטב, למען יצא הדבר מתוקן, ובספרי שו"ת בית אפרים הכאתי מ"ש הגאון מו"י יושע ז"ל [א"ה]: **בישיב** יצחק (אה"ע סי' מ"ט) כתב דמסתמא הכוונה על הגאון בעל מגניני שלמה, שלכן אמרו כל מי שאינו יודע "בטיב" גיטין וכו', ולא אמרו "הלכות" גיטין, אלא שזה אפילו בהלכות שחיטה, כל טבח שאינו יודע הלכות שחיטה כו', אך בגיטין אשכחן אתקין שמואל בגיטא וכו', ופירש"י... בגיטין בעינן למיעבד למיפק אליבא דכו"ע, משום חומר איסור א"א, וזה ענין "טיב גיטין", שידע לתקן אליבא דכו"ע, עכ"ל.

ב.) במהר"ם גלאנטי (סי' ע"ב), וז"ל: **כמו** שאז"ל כל שאינו יודע בטיב גיטין וקדושין לא יהא לו עסק עמהם, צא ולמד לשון "בטיב" גיטין וקדושין, לא שיהיה מצות אנשים מלומדה, כי אם "בטיב", ב"דקדוקי גיטין וקדושין", שנקל ח"ו למעות, עכ"ל.

ו.) באדמת קודש (ח"א, אה"ע סי' מ"ט), וז"ל: **צריך** יישוב גדול בשבע חקירות בדקדוק גדול הדק היטב, מקור השמות ללשונותם בארצותם, ודבר זה נכלל במ"ש רז"ל במתק לשונם כל שאינו יודע ב"טיב" גיטין וקדושין וכו', בטיב דייקא, שר"ל בטיב לשון מדינה ומדינה ככתבה ועם ועם כלשונו, ומקור השמות אשר ממנו חוצב... וכתבתי זה להזהיר שצריכים לדקדק בכל לשון בכתובת השמות כי כל לשון יש לו דקדוק במילות, עכ"ל.

ג.) בדרכי נועם (אה"ע, סי' ג'), וז"ל: **ויש** לדקדק מאומרם כל שאינו יודע "בטיב" גיטין וקדושין, ולא אמרו כל שאינו יודע "דיני" גיטין וקדושין לא יהא לו עסק עמהם. כונתם בזה לומר, שאעפ"י שיודע דיני גיטין וקדושין, כגון ששמש וראה נתינת הגט, ויודע סדר הגט וכתובתו, וגם למד פסקי דינים של גיטין וקדושין. **אמנם** לא נתברר לו "טעמי הדינין", אלא הם שגורים בפיו מצות אנשים מלומדה, אין ראוי להיות לו עסק בגיטין וקדושין, כי מאחר שאינו יודע "טעמי הדברים" ו"שורש הדינין", בנקל יבא למעות בכמה מלתי דאתרמי בסדר נתינתו וכתובתו, שרבו בהם הדקדוקים, ולא בא הכל בספרי הפוסקים.

ענף ג

למה הקדים גיטין לקידושין - היפך סדר העולם שהקידושין הוא קודם הגירושין:

לכן מי שיודע בטיב גיטין וקדושין "במעמם", כל מה דאתרמי ליה יוכל ללמוד דבר מדבר, כפי טעמי הדינין שיודע. דאם לא נתברר לו טעמי הדינין, היאך יוכל ללמוד דבר מדבר, לא להקל ולא להחמיר, ואפשר שיטעה בדבר ולא ירגיש בו מחסרון ידיעתו טעמי הדברים. **לכן** אמרו כל מי שאינו יודע "בטיב" גיטין

א.) במהרש"א (ח"א, קידושין י"ג א', ד"ה כל שאינו יודע), כתב: דמשו"ה הקדים גיטין

לקדושין, משום דקידושין נוגע בעיקר רק לאוסרה לעלמא, משא"כ גיטין נוגע להתרת "אשת איש" לעלמא, וגם רבו דיניה והלכותיה יותר מדיני קידושין. ועוד, משום דבקידושין "דלאחר" הניטין, יש לחוש שמא היה איזה פסול בהגט, ונמצא שע"י קדושין שלאחריו, עלול הוא להתיר א"א לעלמא... ולכן אין לאדם לעסוק בהן כ"א הבקי והיודע הלכותיהן, עכתי"ד.

א"ה: כעיי"ז כתב נמי בבנימין זאב (סי' ק"ח, וק"יח), וכ"כ גם בלחם שמים (לרי"ע, קידושין פ"א, מ"א), ופלא שהוא עצמו בחי' לקדושין (דף ו', א') הביא פ"י זה בשם "יש רוצים לומר", ודחאה, וכן בבני"ח (סי' ע"ב) הביא ד"י בשם "בילדותי שמעתי מן המדקדקים", וכתב עלה: אמנם "בהבל יפצה פיהם", ופלא.

ענף ד

ביאור הלשון דלא יהא לו "עסק" עמהן:

א. בטו"ז (אה"ע סי' מ"ט, ס"ג) כתב: דהגם בקידושין בעלמא לא בעינן מומחיות גדול, אבל בגיטין ודאי דצריך מומחה, דאם אינו מומחה יטעה אפי' בדברים שאינו דרך קולא, וע"כ צריך שידע כל ההלכות על בוריין, עכתי"ד. [והובאו דבריו בב"ש (שם, סק"ד)].

ב. בשבות יעקב (חי"ג, סי' קכ"א) כתב: דמה דפירש"י לא יהא לו עסק עמהם, שלא יהיה "דיין" בדבר, הוא לאו דוקא למימרא שרק יתרחק מלדון על שאלות בגיטין וקידושין, אלא דכוונת לשון "לא יהא לו עסק עמהן" מורה גם, שלא יסדר גיטין וקידושין, ולא יהיה לו "שום התעסקות כלל" ככל הנוגע לזה, עיי"ש.

א"ה: אולם הכנסי"ח (סי' ע"ב) כתב, דבסתם סידור קידושין ל"ב מומחיות גדול. [והובאו דבריהם בפת"ש (אה"ע סי' מ"ט, סק"ב), וחידוש על הערוה"ש (אה"ע סי' מ"ט, ס"ח) שכתב בשמו להיפך, עיי"ש, וכבר תמה עליהם בשי' למורה (שם), שלא הזכירו החילוק של הטו"ז והב"ש בין גיטין לקידושין, דבגיטין בודאי צריך מומחיות אפילו רק לסדרה, ולא רק לפסוק על שאלה.

ג. במשיב דבר (ח"ד, סוסי" מ"ג) כתב [על עובדא, שמי שאינו בקי בטיב גיטין, סידר גט לשכ"מ בשעת הדחק גדול]: דכיון שלא עשאה

רק בדרך מקרה ועראי, אינו בכלל משאחז"ל שלא יהא לו עסק עמהן, דלשון "עסק" משמעותה דוקא בדרך "קביעות", והביא ראיה מדברי הטו"ז (או"ח סי' מ"ז, סק"א), שפירש כן הברכה ד"לעסוק" בד"ת, עיי"ש.

א"ה: ופלא, דהרי הטו"ז עצמו כתב במקומו (כ"ל אות א'), דרק מומחה דוקא יכול לסדר גיטין, וגם אשתמיטתיה דברי השבו"י שכתב להדיא להיפוך מדבריו, דלשון "עסק" משמעותה "שלא יהא לו בה שום עסק כלל". אמנם, זה אינו סתירה לדברי הטו"ז הנ"ל, דמלבד דהתם פ"י "עסק" בדרך "טורח" ולא בדרך "קביעות", גם פשוט דשאני "עסק" שבהתאם ל"שליחה" [כלומר שלא להתעסק], מ"עסק" שבהתאם ל"חיוב" [כן להתעסק], דהגם בדרך חיוב שפיר משמעותה עצהיו"ט דהיינו להתעסק "בקביעות", מ"מ בדרך שלילה ודאי משמעותה לאפוקי מהכל: שלא להתעסק כלל, ואפילו לא רק "בדרך עראי", והבן.

ד. בדברי יציב (אה"ע, סי' צ"ד), וז"ל: בחובת הזהירות למסדרי גיטין... אבל בפחות מזה, מיקרי אינו יודע בטיב גיטין, ומהלשון לא יהא לו עסק עמהם משמע, שום עסק ושום השתדלות, וכלשון המחבר והרמ"א הנ"ל, ובכלל זה אפי' [שלא] להיות "טפל" [כלומר, להצטרף עם המסדר], עכ"ל.

ענף ה

למה קשים יותר מדור המבול:

א. במהרש"א (ח"א, קידושין י"ג א'), ד"ה וקשין לעולם יותר מדור המבול) מסביר: למה קשין יותר מדור המבול, דלכאורה אם אינו בקי מתעסק בזה הוי רק ספק א"א וקצת שוגג, ובדור המבול הרי היו נכשלין בודאי א"א דבני נח נצטוו על א"א. ומתריץ, דמ"מ זה קשה יותר, דבבני נח אין בהם פסול "ממזרות", אבל בישראל שיש בהן פסול ממזרות מאשת איש, והעולם יטעו שהגיטין וקדושין גמורים היו והבנים כשרים, משום הכי גרע מדור המבול, עכתי"ד. [וכ"כ בפנ"י (שם), ובחי' הגרי"ע (שם), עיי"ש].

ב. בגור אריה (בראשית ו', ב') מתרץ: דבדור המבול היה זנות "בצנעה ודרך עראי", ולא היה ודאי שיוולדו "ממזרים", [דבדרך כלל

עולה ודון, וממילא הם בכלל "מזידים", ע"י שמכשילים העולם, ואומרים בערמותם כי המה בקיאים בטיב גיטין וקידושין, ומכשילים רבים בעריות רח"ל, על כן גדול עונם בזה יותר מדור המבול, עכת"ד.

ו. **בדברי יואל** (עה"ת, פרשת נח, דף קצ"א, מד"ה באופן) מבאר הענין: על פי דברי

בעל העקידה (פרשת וירא, שער כז) הידועים, דעבירה קמנה שנעשה בדרך דת ודון, כלומר שהמנהיגים מאשרים אותה בדרך דת ונימוס, קשה הרבה יותר מעבירה גדולה, מה שהיחיד עובר עליה בדרך פירצה ותאוה, כי הוא יש לו תקוה שיטיב את דרכו על ידי מוכיח בשער, מה שאין כן העוברים בדרך חוק, אין להם שום תקוה שישבו ויתקנו את דרכם הרעה. ועל כן, קשין הדיינים המכשילים את העם באיסור אשת איש על ידי גיטין פסולים, יותר מדור המבול, כיון שהם מכשילים אותם בעריות וממורות "בהסכמת בית דין וחומת הדת", וקרובה התקלה שכולם ייתפסו ויבשלו בה ואף הצדיקים, דאם לא בפועל ממש, על כל פנים לצד שאינם מוחיבם, הרי הם מחזיקים בידי עוברי עבירה ובמשפט המעוקל, עכת"ד.

א"ה: בדבריו הקי הנ"ל עלה בידנו לסתום את פי טיפש אחד שפטט כנגדינו: דהלא אדמו"ר פלוני שלח להם ברכתו שהזיוג יעלה יפה, הרי שהוא מסכים להחיתר... **והראינו** לו דברי הד"י הנ"ל, שאף צדיקים גמורים נתפסים בעון זה וכנ"ל, וכש"כ צדיקים שאינם גמורים בדורינו השפל, ואמרנו לו שזה מיהא ברור, **ד"ברכה" שע"י "צדיק"**, אין בכחה להכשיר **גט פסול**, או להתיר **אשת איש**, או להכשיר **ממזרים**...

ובפרט כשנהגו בקונטרסינו (בירור הלכה לאיסור) שהגיע לידם, "מנהג בת היענה" שלא להסתכל בו, בחשבם שבזה הסירו מעליהם את האחריות הרובץ על שכמם. **ברם**, דברי התורת **שמואל** (יונתי תר"מ, פכ"ג, דף ל"ח), [הובא **בנחלי בינה** (לר"ה, ענף א', אות ו')] מטפח על פניהם, שכתב, **דאם אותו מי שיש בידו למחות, מונע עצמו מלידע ולהבין מעשה החוטאים, "אז נחשב בשמים כאילו שעשה את החטאים בעצמו"**, עיי"ש, מה יענו ביום הדין, ובמה יצטדקו ביום התוכחה, וד"ב.

הנואפים עושים פעולות למנוע ההריון], משא"כ כשהדיינים מתירין עריות מחמת חוסר בקיאותן בהדינים, הרי על ידי זה דר הנואף בגלוי עם אשת חברו, כיון שסובר שזהו אשתו, ובוראי יולידו ממזרים, והיינו מעמא דקשין יותר מדור המבול, עיי"ש. [וכן כתב גם בשו"ת **אבני שיש** (ח"א, סי' פ"ג) הובא לקמן (ענף ט' אות כ"ה), עיי"ש].

ג. **במשכיל לדוד** (שם) קמתרץ: דבדור המבול אף שכולם חטאו, אבל הדגים עמדו בצדקתן ולא פרצו בעריות, משא"כ המתעסקים בטיב גיטין ואינם בקיאים בדיניהם, ומתירים את האסור. הרי הם מכשילים אפילו את הרוצה להזהר על נפשו לכלתי יחטא, והואיל והתיר המורה אשה זו, סובר דדינא הכי דשריא ואינו נזהר ממנה, והקולר תלוי על צואר המורה, שהוא גורם שאפילו מי שאין דעתו לחטוא, שיחטא ויאשם, דסבר התירא הוא שהרי הותרה ע"פ המורה, ולא ידעו שהמורה טעה לפי שאינו בקי ואשמו בראשו, עכת"ד.

ד. **בשובע שמחות** (קידושין שם, ד"ה רש"י ד"ה פרצו) כתב: דכיון שהקב"ה מעניש מדה כנגד מדה, ע"כ בדור המבול שהיו עושים עבירות נגלים, היה העונש גם כן בדברים הנגלים ונראים, ולא על דגים שבים שהם מכוסים מן העין, ועל כן לא שלטה בהם מדת הדין. **משא"כ** כשהדיינים שנקראים גודרי גדר, הם מקילין ומולזלין בדינים הללו ח"ו, אז הם נקראים "פורצים", דהיינו שפרצו באיסור ערוה, שע"י הוראתם מולדין האנשים בנין ממזרים מנשי חבריהון... כי האנשים סוברים שהורו יפה וסומכין על הוראתם, ע"כ גם העונש הוא אפילו בדברים המכוסים מעין בני אדם, מדה כנגד מדה, ומשום הכי קשים יותר מדור המבול, עכת"ד.

ה. **בדברי תורה** (מונקאטש, מהדו"ז, אות צ"ב) מסביר: דדור המבול יש להם לימוד זכות עכ"פ, שמפני תגבורת כח התאוה שהיה מרובה באויר דורם, עד שפעל שגם החיות ועופות דבוקו א"ע מין בשא"מ, ע"כ דומה קצת כשווג קרוב לאונם, שנכשלו מפני שגעון תאוה יצרם. **משא"כ** המתעסק בגיטין ואינו בקי, שע"ז גורם אח"כ הקידושין ונישואין עם אשת איש, וקימ"ל (אבות פ"ד, מ"ג) שגגת תלמוד

ענף ו

היראה והפחד הראוי למסדרי גיטין:

א). **בספה"ק** הקנה (מצות פו"ר, גיטין), וז"ל: **ודע** בני, אראלים צעקו חוצה ומלאכי שלום מר יבכיו, על שקוצצים הנטיעות, וקצצו המסעות והבנין נפרד והכסא נחלק, הם המקילים במצות ומורים הוראות בסברא, וסוברים שישנו חיים... **והם אינם יודעים כי למות תוצאות... בגירושין... ואינם משימין על לב לדעת סודו ולהורות ענינו אלא כ"א מורה כפי שכלו כסומא בארובה... שאין הגירושין גירושין אלא מדעתו ומרצונו, אבל שלא לרצונו אינה מגורשת.**

לכן בני אשבעך בכסא הכבוד שלא תמצא בנימין... ואם תמצא, תדקדק היטב דקדוק אחר דקדוק... כי ידעתי עונשו גדול. **ואומר** לך בני, כאשר יבא אליך שום אדם, לרוממך ולגדלך ולהחליק לך לשונו, ולומר לך אדוני שמעני, שמעך הולך בכל מדינות ואתה גדול הדור, ותצא זאת המצוה מתחת ידך... דחתו מעליך ותברח ממנו... כי בעונות סופרי הגיטין שבגלות, לא גמירי לכתוב... הדורות נחלשים, ושררת התורה נתמעט ודנים כסומא בארובה, כי כל עקמם להבל וריק...

ואף להם לדיינים היושבים שם, והגט פסול ולא אדעתם מחסרון ידיעתם ורוב גאותם... וי לכם עמי הארצות תועבת השם, הפוסקים בנימין וקידושין ואינכם יודעים טיב גירושין וקידושין, ומיב ממש הוא השורש שלהם, וחשבון תתנו לפני ה', שבגלות, הארורים בקלי קלות כותבין גיטין. **אוי** לנפשם שהחריבו את ישראל לגמרי, כבא להם נפשות עזות וקשות מצד הגיטין, ושוכנים אלו באלו ומתגלגלים... ודע בני שאם מסר מודעא, אע"פ שביטל, אינו מועיל הביטול ההוא, שהרי במודעא נתבטל הגט... עכלה"ק. [חובא בד"ח (אה"ע ח"ב, סי' ק', ק"א, וקכ"א), עיי"ש].

ב). **בספר הישר** (לר"ת, סוף סי' ע"ז), וז"ל: **שכך** אני מורה ובא, שאין לגזור לגרש על [אותן] שאין כופין... ואם בי"ד ציווי עליו להזיק לגרש, טעו בדבר משנה, ויחזרו, ואם היה נשאל לי, הייתי מורה שלא יזיק לגרש... **ואתה** הר"ר יוסף, מדוע אתה מיקל להוציא אשה מבעלה, הלא ידעת עונש ועשקו גבר וביתו איש וגו', וע"י שוליא דנגרי

נתחתם גור דין... **ואם** אתם גורמין גירושין בהערמות הללו, קשה הוא בהערמת שוליא ויותר, שהוא השיאה לו, וזה לאחרי, עכ"ל.

א"ה: דברים נוראים כתב כאן ר"ת: **שהגזור על בעל שיגרש**, כלומר שלוחץ עליו ע"י פסק דין שיגרש, אם אינו מן השש שכופין אותן, [נה"ה כשמתיר לשוק גרושה ע"י "גט מוטעה", הוא גרוע מן הבא על **אשת איש**, דהוא עושה לתאותו, וזה עושה בשאט נפש.

ג). **הרא"ש** (כתובות פ"ה, סי' ל"ה), וז"ל: **אבל לא** שיכפוהו לגרשה, דאף במונע ממנה תשה"מ ומוזנות, אין כופין אותו להוציא... כש"כ כשהיא מונעת לעצמה [מטענת מאים עליו], שלא תקנו להרבות ממורין בישראל, מוטב שבנות ישראל הרעות יוסיפו רעה על רעתן, ואל ירבו ממזרים בישראל, עכ"ל.

א"ה: דברים נוראים כתב ופסק כאן רבן של ישראל: **דהקלקול היוצא מספק גט פסול**, הוא גרוע וחמור הרבה מן הקלקול דיציאת האשה **לתרבות רעה ח"ו**, וזהו לימוד גדול שאין לנו מושג כלל עד היכן שההירוס מגט פסול מגיע... **איום ונורא...**

ד). **ושם** (שו"ת, כלל מ"ג, סי' ו') וז"ל: **דכי אמרה מאים עלי...** וכיון דאיכא פלוגתא דרבנותא למה נכנים ראשנו בין הרים גדולים, ולעשות גט מעושה שלא כדין ולהתיר אשת איש. ועוד, כי בעונותינו בנות ישראל הן פרוצות בזמן הזה, ואיכא למיחש שמא נתנה עיניה באחר, וכל המעשה במענה זו מרבה ממזרים בישראל, עכ"ל.

ה). **ושם** (שם, סי' ח') וז"ל: **כי** בהכרחת נתינת גט, ראיתי לרבנותינו חכמי אשכנז וצרפת מתרחקין עד הקצה האחרון, מכל מיני הכרחות כפיית האיש לגרש בעסק מרידת האשה... **והאידנא..** בנות ישראל בדור הזה שחצניות הן, אם תוכל האשה להפקיע את עצמה מתחת בעלה באמרה לא בעינא ליה, לא הנחת בת לאברהם אבינו יושבת תחת בעלה, ויתנו עיניהם באחר וימרדו בבעליהן... **ומה** נתינת מעם לכופ האיש לגרש ולהתיר אשת איש, לא תבעל לו ותוצרר אלמנות חיות כל ימיה, הלא אינה מצווה על פריה ורביה. **וכי** בשביל שהיא הולכת אחרי שרירות לבה, ונתנה עיניה באחר והפצה בו יותר מבעל

נעוריה, נשלים תאותה ונכוף האישה שהוא אוהב אשת נעוריו שיגרשנה, חלילה וחס לשום דיון לדון בך, עכ"ל.

ו. **ושם** (בנוספות, סיי ל"ז), וז"ל: **ולא** היה לך למשש כעור באפילה באשת איש, ולא היה לך להורות היתר, עד שיהיה הדבר ברור לך כצהרים... הנשמע בזה או הנראה, [ש]אדם יסמוך על לבו הסכל, וידמה מלתא למלתא להתיר אשת איש. מי שיש בו יר"ש יתרחק מלהתיר כל ספק איסור, עד שיתברר לו ההיתר בראיות ברורות, כש"כ בספק אשת איש, שלא להרכות ממזרים בישראל... ואיך מלאך לבך, להוציא מפיך נדנוד היתר עליה, ראוייה לעונש גדול... עכ"ל.

ז. **בהרא"ם** (סיי כ"ד), וז"ל: **ובפרט** בענין האישות, שצריך להמשך אחרי המחמירים, ואין כל אדם רשאי להכניס עצמו בדיני גיטין וקדושין אע"פ שיהיה חכם... והרבה מנעתי את עצמי מלהכנס בהוראה הזאת, כי רבו הדקדוקין ובקל אדם יכול לטעות בהן, והוא פסול ממזרות, עכ"ל.

ח. **בספה"ק שם שמואל** (שנת תנ"ט, ממקובל גדול, פי ויחי, דף ט"ז ע"א), וז"ל: **הנה**, לפי מה ששמעתי בשם הגאון מוהר"ר ליפמן, שפ"א סידר גט בפ' ויחי, אח"כ קרא שנים מקרא ואחד תרגום באותה שבוע, וכשבא לצוואת יעקב באותו פסוק (בראשית מ"ח, כ"ט), ויאמר אליהם אני נאסף אל עמי, עלה במחשבתו לעיין בצוואת יעקב, שהתחיל צוואתו באלף [אני נאסף], וסיים (שם, ל"ב) בתי"ו [בני חת], ומצא בצוואתו כל אותיות של אלפא ביתא, רק אותיות ג' וט' לא מצא, ואמר שהוא רמוז, שצריך למנוע עצמו מלסדר הגט.

י. **ויפה** כיוון... כי זה לעומת זה עשה אלקים, שיש "זה" בקדושה, שהוא י"ב צירופי הוי', ויש "זה" בקליפה, שהוא גט כריתות, כי גט נמי י"ב, אבל הוא כריתות שמפריד השם, כי איש ואשה השם ביניהם, אבל זה הגט כורת, א"כ לפי כל הנ"ל שפיר אלקים שופט "זה ישפיל" היינו הקליפות שהוא גט כריתות, או "זזה" שהוא הקדוש "ירים", עכ"ל. [ודבריו מובאים בגנזי חיים (מע"ג, אות ל"ז), ובבאר משה (שער ח', סיי ל"א) ע"ש].

ט. **בתמת ישרים** (סיי ג'), וז"ל: **שמחתי** מאוד לראותי זריותך והריותך בטיב גיטין, ומה שהודעתני כמו"כ מהיותך מתענה ביום

נתינת הגט, היה לי למשיב נפש, וזה לעדות ברורה היות תורתך טהורה, ויצקת מים ע"י אריות שבחבורה, הם רבותינו האשכנזים בעלי נפש זהירה ברה ומאירה, עכ"ל. [והובאו דבריו בכנה"ג (אה"ע סיי ק"כ, הגב"י אות מ"ה), שהובא לקמן (אות י"ב), וע"ש מש"כ בזה].

י. **במבי"ט** (ח"א, סיי קס"ח), [בבעל שטען שאנסוהו לבטל התנאים], וז"ל: **ולענין** טענת האונס, הרי הוא אנוס על כך, והרי לך גט, לכאורה הוא כשר לבקי בטיב גיטין, ועם העיון הישר יפסל, עכ"ל.

יא. **בחוות יאיר** (סיי ע"א), וז"ל: **ע"ד** בקשתכם להיותי מסכים למתירין... שלא כלכד שאיני מסכים, רק אני מערער על המתיר, אם אמת הוא שעלה כזאת על לב אדם... הלא האומר כן קשה לעולם יותר מדור המבול... הם כי לא להזכיר... לכן לא ירד בני עם המתירין אם ישנם במציאות, עכ"ל.

יב. **בכנה"ג** (אה"ע סיי ק"כ, הגב"י אות מ"ה) [לאחר שהביא דברי תמת ישרים הנ"ל (אות ט"ו) שנוהגים להתענות ביום שמסדרים גט, כתב] וז"ל: **ובן** אני נוהג, ויראה לי הטעם, משום דיני גיטין רבו למעלה הדקדוקין והספיקות, ובקל יכול אדם לטעות, ולכן היו מתענין שלא יכשלו בשום דבר, שלא יהיו מרבין ממזרים בישראל, עכ"ל.

יג. **בדברי חיים** (אה"ע ח"ב, סיי פ"ג), וז"ל: **ידוע** לכ"ת גודל טרדותי וחומר הנושא וקוצר המשיג, ויראתי מאד להורות בזה, כידוע מאהו"ל כל שאינו בקי בטיב גיטין וקדושין... **ובעוה"ד** הרבה דברים בניטין וקידושין הנעלמים ממנו, ואנה אשא את לבבי להורות, אולם אמרתי להציע לפני דעתי בזה, והוא וכל דיני עירו יעיינו היטב, ואם תסכימו לדברי הרי טוב, וד' הטוב עמנו בדבר אמת, עכ"ל.

יד. **ושם** (סיי ק'), וז"ל: **וכל** זה כתבתי להלכה ולא למעשה, כי ד"ז אינו אצלי דבר פשוט כ"כ, כאשר בעיני מעלת כ"ת, כי אנכי דל ויראתי לנפשי, ומאד מאד החמיר בזה בספר הקנה הקדוש, ואמר כי כמה עולמות תלוין בניקוד, קל וחומר אשת איש אין לשער, לכן אינני מחליט דעתי בזה, ורק לאחר החקירה היטב, ויציע הדבר לפני שלשה גדולים אמתים, אז כן יעשה, עכ"ל.

טו). ושם (סי' קי"א), וז"ל: **וכבר** הזהיר בכפר הקנה מאד, להרחיק עצמו מסידור הגט, [וכנ"ל (אות א)], ולכן אם ירא השם הוא, ירחיק מתת גט בעירו, ויעזוב כבוד המדומה המקוה לו בדמיונו, וגם מעט הכסף שכר כתיבת גט לא יחשוב, ודי הטוב ישלימונו בכסף תועפות וכבוד... עכ"ל.

א"ה: בכאן רמז, שמחמת להיטת ממון חשודין להקל בכשרות הגט, חזון נפרץ בימינו, הי"י.

טז). ושם (סי' קי"ב), וז"ל: **והנה** באמת הי' מקום לתקן האיך לכתוב, אמנם לא לבי הולך להתיר לתת גט בעיר חדש שמעולם לא נתנו בו גט, כאשר הזהיר על זה **בבי"א ז"ל**, ובפרט אנו הפעומוט, אשרי מי שלא הורה זה בימיו, כי איסור גדול הוא יותר מדור המבול, ולכן אם לדידי ציית ימנע מזה, עכ"ל.

יז). ושם (סי' קי"א), וז"ל: **ותמה** אני, וכי קל בעיניהם אשת איש החמור, וכבר מבואר בריב"ש דמה בעיני ממון אדם בוחר הדרך היותר בטוח, מכש"כ בעיני מצותיו ית"ש ויתעלה, ומבואר בס' הקנה, כמה וכמה עולמות תלזים באותיות הגט, והמחסר אות אחת כאלו מהריב עלמין, [וכנ"ל (אות א)], ולכן הזהירו מלהתירה בלא גט אחר, ואני נפשי הצלתי, עכ"ל.

יח). בגנזי חיים (פלאגי, מע' ג', אות ל"ז) [לאחר שהביא דברי השם שמואל הנ"ל (אות ח'), כתב] וז"ל: **ומאז** שראתה עיני, נכנס מורך בלבבי שלא להטפל בגט, אפילו שהיו קורין אותי הדיינים שבדור, ולא בלבד משום סוד זה, כי אין לי עסק בנסתרות, אלא נצטרף זה להיותי מיראי ההוראה להתיר את הערוה, כי לא דבר ריק הוא, ואפשר לעשותו ע"י אחרים... לכן מנעתי עצמי מלישב בנימין.

ובקרב השנים שעברו, שמעו אזני מפי מוה"ר עבודת משה ז"ל, דסידר גט ביום אחד, ובלילה רעיוניו על משכבו סליקו, דהיה פקפוק בגט, וקם בבוקר מבוהל כיצד יעשה, ובלא מתכווין אינה הי' לידו ספר הנ"ל [שם שמואל]. ופתח בדף זה, ואז חרד חרדה גדולה לפי היראה פנימית שהי"ל, וקרא למוה"ר החסיד מר שארינו בהמח"ס **אות היא לעולם** זצוק"ל, לעיין בגט הניתן, והסכימו לחזור ולכתוב, אחר הדברים האלה [שהגיד לי, נתאמת סברתי להיות פרוש בנימין, עכ"ל.

יט). בדבר אמת (אה"ע, סי' נ"ו), וז"ל: **שלא** יסמוך אדם על דעתו להתיר **א"א** בכדי בלי ראיות ברורות וישרות וסברות זכות רק מצד "רחמנות", שסופה "אכזריות", שמן הדין יהוייב שיהיו בניה ממזרים והפוגע בה הוא באיסור הנק עכ"ל.

כ). בבאר משה (ירושלמסקי, שער ח', סי' ל"א), [לאחר שהביא דברי השם שמואל הנ"ל (אות ח'), ודברי הגנזי חיים הנ"ל (אות י"ח)], כתב] וז"ל: **וכן** אני נוהג לסלק עצמי בכל האפשרות מלסדר גט... לגרום עי"ז ריבוי הנימין, והבריתות בין איש לאשתו, בודאי אני מונע עצמי, ותשובתי, כי מצוה כזו אפשר לעשותה ע"י אחרים... ולא נודע לי אם כבודו ראוי לזה, ואין לו ג"כ למי לפנות, בעת שיבא לפניו איזה ספק בענין חמור כזה להתיר אשת איש לעלמא, ע"כ הלילה לו להכניס ראשו בזה, שהוא חומר הנושא, והלכות מרובות כהררים התלזים בשערה.

יידועים דברי הגאון הקדוש צ"ע קש"ת מוהר"ר משה צבי זצ"ל מסאוראן, כי לדעתו עיכוב הגאולה היא, מפני שמסדרין גימין כמה רבנים שאינם בקיאים בהלכותיהם... ע"כ הלילה לו שוכנים ראשו בסדר גימין, עכ"ל. **[א"ה:** דברי הרה"ק הללו מובא גם בהקדמת ספר **שמן למאור** על הי' גיטין, עי"ש].

כא). בדברי יציב (אה"ע, סי' צ"ד), וז"ל: **ואוי** לי אם אומר, אוי לי אם לא אומר... ומעיד אני עלי, שדיברתי עם רבנים מסדרי גימין מפורסמים, וראיתי שאין להם ידיעה כלל בזה, ורק אומרים מסברות כרסיות... וידוע.. מגדולי הדור אשר לפנינו, שפחדו מאד מיראת השם... ומ"מ מוכן מאד המונע עצמו בזמנ"ז מלסדר גט כזה..

ועזבדא ידענא מזה שסיפר לי הרה"ק מפרסיטיק חתן דו"ז הגה"ק משינאווא: שבילדותו היה ישן אצל דו"ז הגה"ק מדוקלא (שבכל גט שסידר, היה מתייעץ עם אחיו אא"ז הד"ח), דביום שסידר גט, היה אצלו ליל שמורים אפילו אחר נתינת הגט, וככל שעה מיפם ועלה ליקח ספר אחר לעיין בו, וממש דא לדא נקשן, ובודאי צריכין לזה ללמוד תורה לשמה וסייעתא דשמיא, וכמו שסיים שם המחבר וצור ישראל יצילנו משגיאות אמן עי"ש, והיינו שגם זה נוגע להלכה זו, של

כל מי שאינו יודע וכו', שאחרי ככלות הכל אפי' למד ויגע, ההכרח לו לידע שצריך סיעתא דשמיא לזה, עכ"ל.

(כב). **הגרי"ז** [בתשוהנ"ג (ח"א, סי' תשפ"א)] וז"ל: **ודברתי** פעם בענין זה [של "גט מעושה"] עם מרן הגרי"ם זצ"ל (גאב"ד דבריסק), וסיפר, שהדבר גרם לו מזמן עגמת נפש, עד שהוא חולה ממש, **שיש חשש "גט מעושה"**, עכ"ל.

(כג). **הגה"צ מקאשוי בטל השמים** (הקדמה ג', אות י"ד) וז"ל: **בהגיע** תור קידושין במדינה זו צריך לחקור מי המדוברת האם אינה גרושה או אמה, ומי הכי"ד שסידר הגט, שבעוה"ר אפשר לקבל גט במדינה זו עבור כסף.. **אפילו אם הבעל אינו רוצה, ובניהם של אלו ממזרים ל"ע**, עכ"ל.

ענף ז

אזהרת הפוסקים שלא לעמוד על דעתו לקולא בגיטין, רק להתחשב עם דברי כל מערער, כקטן כגדול:

הנה היות שעיקר החורבה בני"ד, נתהוה מחמת שנדמה להמתירים, שאם יתחשבו בדברי הזולת כקטן כגדול, אז יהא נחשב להם זאת כמגרעת בכבודם... **וכמה** עזי פנים בני בלי שם, צעקו עלינו בשצף קצף, דהיתכן לחלוק על פוסק מפורסם שהכשיר את הגט.

ואנן בעניותן לא יכולנו להבין מה חרי האף הגדול הזה, אדרבה הקושיא עליו תשיב, דאיך לא התקשר עם מסדה"ג, והייתכן שמיאן מלפגוש עמו אף לאחר שהגיע לידו הכרות מסדה"ג בפסלנות הגט. **אין** זאת כ"א רמות רוחא דיותרת מן הכבוד דנקטו להם, דבר שאינו ראוי לתפוס מקום כלל אצל שום יר"ש ובעל אחריות, כשהמדובר הוא מן מכשול נורא ואיום כ"ב.

ואגב, היות שהרגשנו, שרבים נכוכו בגדר "מהות" המערער, אם נצרך להלכה שתבא דוקא מ"ב"ד" או ממי שמשמש עכ"פ כ"רב" בביהמ"ד או בעיר גדולה. **ע"כ** אמרנו להביא מדברי הפוסקים, שהזהירו שעד כדי כך צריכין להתחשב בזה עם דברי הזולת כקטן כגדול: אף לפנות אליהם ולשאול מהם חוות דעתם, וכש"כ שלא להתעלם מדברי המערער, אלא לקבל האמת ממי שאמרו יהיה מי שיהיה.

(א). **במהרשד"ם** (יו"ד, סי' רנ"ה), וז"ל: **אם** המצא תמצא באלו הגרושים חכם או חכמים אוסרים האשה, שחולקים [עם] החכמים המסדרים הגט ומתירין האשה לינשא למי שתרצה... מי שיאמר טעם לדבריו ומראה פנים נראין להחמיר בגט, או שאינו גט [שמערער שהגט פסול], לא דבר ריק הוא, ואם סברת המחמירין והמתירין שקולים, ראוי להחמיר באיסור חמור בזה, ואפילו שלא היו שקולין לגמרי, עכ"ל.

א"ה: הרי לנו, דההלכה כהמחמיר והמערער, אף אם הוא **יחיד נגד רבים**, ואפילו אם סברת מסדרי הגט להקל, הוא קצת **יותר חזקה** מסברת המחמיר, מ"מ מחמת חומר "אשת איש" ראוי לילך לחומרא, [וע"ע לקמן (ענף י"ג, אות ט') מש"כ הגה"ק בעל **חידושי הרי"ם** זצ"ל, דאם יחיד אומר כפשטות התורה, ורבים מגדולי הדור חולקים עליו, אין הולכים בזה אחר הרוב, ושזהו הסבר חטאם של ישראל בדור המדבר שהתחשבו עם רוב גדולי ישראל (המרגלים) עיי"ש, וכנראה שלא הבינו לרוחם של אנשי קדימה דהיום....

(ב). **הרמ"א** (בשו"ת סי' נ"ה, בתשובת מהר"ם פדואה) כתב: **שמנהג** כל מורי צדק, אף אם הוא מומחה, לשלוח הגט לכל המורים אשר בעיר, ואם אחד מהם מגמגם בו, ומטיל בו מום, "לא יתנוהו עד יצא לאור משפטה". [וכ"כ שם (סי' נ"ו), והובא בכנה"ג (אה"ע סי' ק"כ, הגב"י אות ל"ח), עיי"ש].

(ג). **ושם** (סי' נ"ו), וז"ל: **מי** שניתן הגט שלא בפניו, ונמצא אח"כ פסול מה בגט, "ומפרש ואומר שפסול מטעם זה ומטעם זה", לא עלה על לב ר"ת.... אדרבה, י"שר כוחו, כדי שהאשה לא תנשא לאיש, עד שתקבל גט כשר, עכ"ל.

א"ה: הרי לנו עוה"פ, דאף אם יחיד מערער על הגט, אם הוא מפרש את טעמיו ונימוקיו, אז אסורה האשה להנשא עד שתקבל גט אחר, או עד שהמתירין יוכיחו דחיית הערער, וא"כ כש"כ וק"ו כשהערער בא מבי"ד ועם בירור יסודי וכבנ"ד.

(ד). **במשפטי שמואל** (סי' קכ"ג, אות א'), וז"ל: **ראוי** להיות הרב שבעיר בכל עניני הגיטין, ובזמן הזה ראוי להקבץ כל הבעלי תורה, דלא גרע מטריות דהיה מכניף וכו', והם

ולמעמד על נפשו, משום שהוא מרמה לעשות מעשה, [רק] להמלך בחכמי לב שיש להם שיקול הדעת, והיה נאה לו ונאה לעולם, כי יצא הדבר בשלום, וגם יהיה נכון לבו ובטוה, שלא יצא תקלה מתח"י, ויתקיים בו ובהם וכל בניך וגו', שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול.

ובעונותינו שרכו, רבו זוחי חלב, התוקעים עצמם לדבר הלכה, וכל אחד כגובה אפו, כל ידרוש ויחקור אם רוח חכמים נוחה הימנו... כי לא תהיה תפארתו על הדרך הזה, ובכדי להתגדר בפני עמי הארץ, להראות שהוא מסתפק בשלו, ואינו צריך לאחרים, "וכיון שהתחיל, פוסק ועושה מעשה, ולא הייש לתקלה...". סוף דבר, כל ערום יעשה בדעת, לאחוזו דרך ענווים, ולהיות גדול נמלך בקמן, ולא יבא לידי תקלה, כי אדרבה בזה יוגדל כבוד שמים וכבודו, והוא תפארת לעושים ותפארת לו מן האדם, עכ"ל.

ח. ושם (ליקוטי שמות, אות ו), וז"ל: **ובזמנינו** זה בעו"ה... בהגיע תור נתינת הגט, זמנו בהול, ואין משים על לב במתון מתון, שיצא מתוקן בהכשר ויתרון לכתחלה, ולשום עין בספרים להוציא הדין לאורו, רק עושים חטיפה אחת משיקול דעתם, ומסדרים הגט כמו שמסדרים סדר הגדה של פסח... ופושטים כל הספיקות בחסרון ידיעה. **ואשרי** משכיל אל הומר הענין, יקח מועד מישרים לשפוט כדת מה לעשות, שיהי מתוקן ומקובל לכתחלה ומאריך ומעי' בה כל מה דאפשר לתקוננו... ולספיקא נפשיה לא מעייל, וע"ז אמרו חז"ל כל השם אורחותיו זוכה ומקבל פני השכינה, עכ"ל.

ט. בשמן רוקח (תליתאי, סי' ב), וז"ל: **ודאי** דהמסדר הזה ראוי לכסוה שערי, דעד שכפה אותו לגרש, הו"ל לכפויה ששייב לביתו, "ולא נמלך עם שום אדם כאילו היה ח"י עולם הפקר...". **ודאי** דעשה שלא כהוגן ומעשים אשר לא יעשו עשה המסדר הזה... ופשימא דהוי גט מעושה שלא כדין... ואין ספק שהגט פסול ובניה ממזרים... דהגט פסול הוא מדאורייתא... עכ"ל.

י. המראה יחזקאל [בתל תלפיות (אב), תשס"ה], בתשובתו להגה"ק בעל בני יששכר, וז"ל: **בנידון** הגט של

יחקרו בכל מה שצריך... שלא יבא הדבר לידי פסול או קלקול, עכ"ל. [הובא דבריו בכנה"ג (אה"ע סי' ק"כ, הגב"י אות מ"ד), וכ"כ הדברי חיים (אה"ע ח"ב, סי' קל"ז), עיי"ש].

ה. בנודב"י (קמא, אה"ע סי' פ"ח), וז"ל: **על דבר** הגט ש"ארבעה לומדים" מערערין... יפה עשו כגוף הדבר שלא שתקו, ולא חלקו כבוד לרב במקום איסור אשת איש החמור... והאשה לא תנשא כלל, עד יגרשנה בעלה שנית, עכ"ל.

א"ה: הרי לנו, דאף כשהערעור אינה בא מן "בית דין" או מן "רב", רק מ"לומדים" גרידא, מ"מ חייבין להתחשב עמה, והאשה אסורה להנשא בגט זה, כי ההכרעה בדבר הלכה, אינו נמדדת לפי מדת המשרה מה שהמערער משמש בה, רק לפי אמיתת עצמה, וא"כ כשי"כ וק"י ב"ב של ק"י, שהערעור אכן בא מ"בית דין" של מסדה"ג, שהבעל בא אצלו לערער על הגט, וכב"ד.

ו. ושם (תניינא, אה"ע סי' ק"ה), וז"ל: **לבן** כתבתי לק"ק הנ"ל בגזירה על האשה המגורשת, שלא תנשא לאיש, עד שהמסדר ישלח דבריו לפני גדולי הדור, "לכרר כל דבר בטעמו...". הרי ההדיום הזה כבר שמע קול רעש, ובכל זה לא הזכיר שום אמתלא, רק מתמיה על הקול, ושולח העתק מהגט עם כל שניאותיו, ולא חלי ולא מרגיש בשום שגיאה, א"כ מכלל שאין לו שום ידיעה בהלכות גיטין כלל. **וא"כ** הגט הזה פסול... ומעתה.. האשה המתגרשת הנ"ל, הרי היא עודנה בחזקת אשת איש כמו שהיתה, עד שתתגרש שנית בגט שיסודר במקום אחר... **לבן** סיומא דפסקא, הגט הזה פסול, והאשה לא תנשא עד שתתגרש מחדש במקום אחר, עכ"ל.

א"ה: הרי לנו, דכל שיצא ערעור ב"קול רעש" על הגט, אם המכשיר מתעלם עצמו מדבריהם, ואינו משיב עליהם, הרי הגט הוא "בחזקת פסול".

ז. בטיב גיטין (להגר"ז מרגליות, שמות אנשים, אות שי' שכנא, אות ד), וז"ל: **בא** וראה איך ת"ח מחבבין זא"ז בענוה יתירה, שאף שכ"א היה כדאי להכריע, לא העמיד על דעתו, והיו נמלכין וע"ז כדת מה לעשות, משום חומר א"א, וכי היכא דלימטי כו'. **ומכש"כ** אנן יתמי דיתמי, שאין לו לחקל

האשה שרה בת יצחק מקהלתכם שיש עליו ערעורים כנודע, בודאי ראוי ונכון לגזור על האשה הנ"ל ובעלה, כגזירת עירין וככה תוה"ק להפרישם זה מזה... וכאם יתנו כתף סוררת צרעת צרעת ממארת, המאם ישאו שנכשלים "בספק איסור אשת איש". וכל מי אשר בהשג ידו ככה שכח מושלים, הן בדיני ישראל, הן בדיני אומות העולם, מצווים ועומדים לבוף כאנמון ראשם, ואשמש בראשיכם כתיב.

ואם ח"ו אזלת יד תוה"ק בגלילותיכם כ"כ אזלה ורלדלה, עדי לא מצאו אנשי חיל ידיהם לנעול דלת בפני עושי מעשה רשע כאלו. **עכ"פ** ראוי להכריז בבית הכנסת וככל מקום שהרכים מצויים שם, להבדילים מקהל ישראל, וילדי זנונים שלהם, הם תלויים ועומדים בספק ממזרים, ואסורים לבא בקהל, ובי"ד וכל ישראל מנוקין, עכ"ל.

א"ה: הרי לנו, דכל שיצא ערעור על הגט, אפילו רק מכח ספק פסול, אם אינם רוצים להפרד זמ"ז, עד שיבורר הדבר, אז צריכין להכריז על בניהם שהם ספק ממזרים, והדברים מאלפים מאוד.

יא). בדברי חיים (אה"ע ח"ב, סי' קל"ז), וז"ל: ומעתה יראה להיות מתון בסידור הגט ובהמתקת סוד עם לומדי העיר, כי גדול [ה]עונש בזה... דאפילו אם בדיעבד כשר העונש גדול רח"ל... עכ"ל.

א"ה: הרי לנו, שצריכין להתחשב אף עם "לומדי העיר", ולא רק עם "רבנים" או "בתי דין" דוקא. וכן יוצא מדבריו (שם, סי' צ"ה), דאף כשהבעל לא ערער על הגט, אלא איזה "לומדים" היו מהנדזין, ועכ"ז פסק דהגם שהגט כשר, עכ"ז יתן גט אחר, עיי"ש.

יב). ושם (סי' קנ"ד), וז"ל: אולם עכ"ז מי אנכי להכריע בחומר אשת איש... להכשיר בשעת הדחק... צ"ע הרבה... לכן דברי הרב שעומד על דעתו, ואינו רוצה לתת גט אחר [מחמת עקשנותו לחפות על כבודו המדומה], יחוש לעצמו אם הוא ירא השם, ואם כי אינני מכיר עכ"פ.. ראוי לו שלא יהא לו עסק בנישין, עכ"ל.

א"ה: כוונתו מבואר, דמי שהוא בעל גאווה, וחש להודות על טעותו, קרוב הוא להתדרדר עד

כדי להכשיל אחרים באיסור אשת איש. **ודברים** נוראים כתב בשו"ת משיב דבר (להנצי"ב, ח"ב סי' ט) על כה"ג: דמי שאינו מוכן להודות על האמת מחמת גאוותו, הוא פסול מלהיות מורה הוראה בישראל, כי הוא עלול להתיר את האסור, דמחמת כבודו לא יודה על האמת שטעה, עיי"ש.

יג). באבני צדק (אה"ע, , סי' פ"ב), וז"ל: נא אל יחר בעיני אדמ"ז נ"י על אשר המרחנו אותו במכתב זה... אולם בזאת אורנו חיל היות הדבר מצוה רבה, וההכרה לא יגונה. זה שני שבועות באה לביתה האשה אשר קיבלה גיטה מיד בעלה הבליעל, אשר פעל ועשה אדמ"ז הגאון נ"י בחכמתו... ויען וביען שמוצאנו ראינו שאדמ"ז הגאון נ"י הניח מקום להתגדר בו, וז"ל: האיש אריה המכונה ליב בן זאב המכונה וואלף הלוי...

והגם שאין אתנו יודע עד מה, כי אנחנו כאפרוחים שלא נתפתחו עינינו, אעפ"כ לא התרנו את האשה להסנתבא לגבר אוחרן, עד עת בא דברו שנית, כי אם היה נכתב לשון זה בהגט, היה נראה בעינינו פקפוק לא זעיר, ומחמת שזה איזה שבועות שכאמ"ז הגאון נ"י אינו בביתו, והאשה הנ"ל חלתה פנינו להשיב דבר, כי ברצונה להנשא בכלות ג"ח הבחנה, ולגודל הפצרתה לא נוכל להשיב פניה ריקם... [לאחר פלפול וביורור ארוך ונפלא, בדין אם הגט כשר כשנכתב תואר "הלוי" לאחר הכינוי, מסיימים בזה"ל]: את כ"ז ראינו ונתון אל לבינו... ועל ענותנותא דמר קסמכינא... עכ"ל.

א"ה: כדאי להתבונן בעובדא זו, בכדי להתלמד מה בין דורות הראשונים לדורות האחרונים, ומעשה שהיה כך היה: בעיר קארלסבורג שהגה"ק בעל מראה יחזקאל היה משמש כרב העיר, היה שם עגונה אומללה, שבעלה נעלם ולא נודע איה מקומו. באחד הימים הגיע הבעל בדרך נדויו לעיר "באייע", והרב דשם היה הגאון אלקים געץ שווערן זצ"ל, תלמיד מובהק של הגה"ק ר' שמואל לאנדא זצ"ל, בנו של הגה"ק בעל נודב"י זצ"ל, הוא היה גאון מפורסם, שהיה אחד מן המעומדים להתקבל כרב בקארלסבורג, אלא שלבסוף נבחר הגאון בעל מראה יחזקאל.

ויהי כהכיר הגאון הנ"ל שאיש הזה הוא בעלה של האשה העגונה בעיר קארלסבורג, לקחו בדברים

הרבנים כהיום, היה הרב הגאון הנ"ל יכול לעשות חשבון: דמאחר שסו"ס המסקנא הוא, שהגט כשר בדיעבד. **א"כ** למה לו להודות לשני בחורים צעירים שרב גדול כמוה טעה טעות כזה, שלא לכתוב שמו של המגרש כדבעי, האם תהיה לו זאת לתפארת? וממילא מוטב מפני "כבוד התורה" (המדומה) אחד משתי אלה:

או [א], שלא ישיב להם כלל, כדי ללמד לקח ל"מחוצפים" הללו שהרהיבו לבדוק אחר גדול הדור ולהטיל ספיקות בסמכותו, ולהראותם מי שהוא הבעה"ב, ומיהו הגובר והמשתלט, רק יחרוץ בדרך גזירה: ש"הגט כשר" וחסל, [וכמנהג המתירים בני"ד, על אף שהגט פסול אפילו בדיעבד...]. **או [ב]**, ואפילו אם היה מוכרח להשיב להם כדי שיתירו להאשה להנשא, מ"מ הרי היה יכול "להציל המצב", ולשנות [מפני "כבוד התורה" המדומה] ולטעון [בשקר] שבתוך הגט אכן נכתב השם כדבעי, וחסל...

ברם לא עלתה על דעתו של הגאון הנ"ל לעשות כאחד משני אופנים הנ"ל. **דבהיותו** איש אמת, לא סבל גאות ושקר, והבין היטב ד"מודים דרבנן היינו שיבחייהו", והרכין את ראשו והודה על האמת שאכן טעה, וזהו תפארתו וגדלותו הרבה יותר מאם היה משיב בנוסח הנ"ל. **בקיצור: גדול הדור מתחשב עם ערעור של שני בחורים צעירים, ועל אף שהגט כשר בדיעבד מ"מ הוא מודה שטעה. כמדומה** שכל מלה לתאר איך שפרשה כזה היה מסתיים כהיום בזמנינו אלה, היא מיותרת לחלוטין...

יד). בחדושי אנשי שם (סי' קצ"ז), וז"ל: **ידעתי** כי רבים הם המתפרצים, רק עבור גוף הדבר אני כועם... דאחר הוודעו שיש פוסל'ין הגמ..., הו"ל לחוש לאיסור ערוה, וליתן לה גמ אחר, ולא לעמוד על דעתו, עכ"ל.

טו). באבנ"ז (אה"ע, סי' קצ"א), וז"ל: **דבר** הגט שיצא קול שהבעל ל"ה שפוי בדעתו בשעת גירושין, והאשה כבר נישאת והולידו בנים, והרב המסדר אמר שבדקו היטב והיה שפוי בדעתו, רק אחד מן העדים אמר, שבאותו יום שמע ממנו גם הרבה דברים שלא היה בהם טעם וריח. **הנה** בעיניכם ההיתר פשוט... ומאוד אני תמה על דברים אלו שתליתם בוקי

ובקישוי גדול פעל אצלו שיסכים לכתוב גט פיטורין לאשתו העגונה, וכן הוה שהרב הנ"ל סידר הגט. **וזה** היה ממש בבחינת נס שמצאו את הבעל שחיפשו אחריו זמן רב, ואח"כ המשיך הבעל בנדנדו, והרב מבאייע שלח את התעודת גירושין לבעל מראה יחזקאל, כדי שיתיר להאשה להנשא.

בהגיע התעודת גירושין לבית הרב מקארלסבורג, ל"ה בביתו, כי כמנהגו סיבב בעיירות ובגלילות להורות לעם ה' דרכי ה', וככה הגיע התעודת גירושין ליד בנו הבחור מנדל, מי שנתהוה בעתיד הגה"ק בעל **שו"ת אבני צדק, ומעגלי צדק עה"ת**, והיה אז **בחור צעיר בן שמונה עשר שנים**, ובקראו נוסח התעודת גירושין, ראה שיש תיוהא באופן כתיבת שם המגרש, שאם ככה היה כתוב בהגט, אז יש כאן שאלה גדול על כשרותה.

ובהיות כן, ערך הבחור הנ"ל ביחד עם אחיו הגדול, שהיה אז חתן כשבועיים לפני חתונתו, את מכתב הנ"ל, שנדפס אח"כ בשו"ת **אבנ"צ** (אה"ע, סי' פ"ב) כנ"ל. **בהגיע** מכתב ערעורם להרב הגאון מבאייע, השיב להם להתנצל שיש להכשיר את הגט בדיעבד ובמקום עיגון גדול, והם השיבו לו מכתב, והוא השיב להם עוה"פ. **בינתיים** חזר הגאון בעל מראה יחזקאל לביתו, וראה את החילופי מכתבים שבין בניו הבחורים ולבין הגאון מבאייע, והעריך מכתב להגאון מבאייע שבדיעבד הגט כשר, ותשובתו לו נדפסה בשו"ת **מראה יחזקאל** (סי' צ"ג) ע"ש, וככה נסתיים הפרשה.

והנה בכשנתבונן היטב מה שאירע כאן: שני בחורים צעירים כותבים מכתב ערעור על כשרות גט, מה שסידר אחד מן גדולי הדור לעגונה אומללה לשחררה מעיגונה. **והם** מטילים ספיקות בכשרותה, וכמעט שכותבים שהגט פסול, ושאינם מניחים להאשה להנשא עד שיבא דבריו. **הדבר** מובן, שאם אכן ככה משפט הגט שהיא פסולה, זהו צרה גדולה במלא מובן המלה, דכמעט שאין תקוה למכתה של עגונה זו לעולם. **הגאון** מסדר הגט, משיב להם ומנסה להצטדק עצמו, הוא **מודה שאירע טעות**, אלא שטוען עם הבחורים שיש להכשיר בדיעבד ובמקום עיגון...

וכאן מתבלט התהום הפוער והמרחק הרב, שבינם ולבינינו. **לכאורה** לפי מהלך מחשבה של

אחד, עם רבנים "עמי הארץ" בדיני גיטין" מצד השני, וככה ע"י התחברות הזו, יצא העגל הזה והחורבן הנורא בנ"ד. על כן נביא מדברי הפוסקים, איך שהחמירו לפסול גיטין, שהיה ניכר מתוכן שנסדרו ע"י "קלי דעת" או "עמי הארץ". ומזה נלמד ק"ו לנ"ד, כשהגט נפסל ע"י המסדר עצמו המפורסם כבקי נפלא בדיני גיטין, ו"קלים" ו"עמי הארץ" באו והכשירוה.

א. בריב"ש (סי' שפח) [ששאל מרבו הר"ן ז"ל על גט שנראה מתוכו שהמסדרין היו ע"ה], וז"ל: **ואני** בהיותי מפקח תמיד פן אכשל בהוראה, ומה [גם] להתיר אשת איש... חששתי שמא הדיינין האלה היו עדי מסירת הגט לפי פשט לשונם, ואם כן אין עד נעשה דיון ושטר מעשה בית דין זה כאלו אינו, ואין למדין ממנו כלל... ומפני זה חששתי בדבר, והחכם הנזכר "מיקל הרבה בהוראותיו לעצמו ולאחרים...", בכל אלה איחל אצפה למלקוש תשובתך... ושלום כבוד תורתך... אני הוא יצחק ב"ר ששת, עכ"ל.

ב. ובר"ן (שו"ת, סי' פ"א) [מה שהשיב לתלמידו הריב"ש, על שאלתו הנ"ל (אות א)], וגם נדפס בשו"ת הריב"ש (סי' ש"צ)], וז"ל: **ומה** שאמרת, שאעפ"כ יש לחוש שמא נמסר בליה, דכגון הא איכא למיחש לבי"ד טועין... מפני שאפשר שהדיינין מוחזקין שאינן יודעין בטיב גיטין וקדושין כראוי, וכמו שכתבת שלשונם מוכיח עליהם. **וכגון** זה ודאי יפה חששת... לכמה פסולין שאפשר להודמן בגט, "ואני לא אתיר אשה ע"פ מעשה ב"ד כזה", שהיאך אסמוך על בני אדם שאין יודעין בטיב גיטין, [רק] מפני שהן כותבים שנתברר (לה) [להם] שכל עניני הנרושין נעשו כהוגן ובתקון חכמים, להתיר אשה העומדת בחזקת אסור, ואנחנו היודעים ועדים, שאינן כדאי שיהיו הענינים הצריכין כגט מתבררים להם... עכ"ל

א"ה: דברי הר"ן הללו הובאו להלכה בב"י (אה"ע סי' קמ"א), וברמ"א (שם, סי' ל). וסי' קמ"ב, סי' ט), ובראנ"ח (סי' כ"ו), וברא"ם (סי' ל"ה), ובתו"ח (למהרח"ש ח"ד, סי' ב', בתשובה למהרי"ט, ד"ה גם ראית), ושם (סי' ד', ד"ה אמנם), ושם (סי' כ"ז, ד"ה אמנם), ובמהרי"ט (החדשים, סי' י"ד), ובצדקה ומשפט (אה"ע, סי' מ"ב), ובדרכי נועם (אה"ע, סי' ג'), ובצ"צ (הקדמון, סי' ק"י, ד"ה וכו'), עיי"ש.

סרוקי במהרי"ט... עוד כתבתם להתיר מחמת דברי בית אפרים... סוף דבר, משום מעמים אלו שכתבתם, עדיין אשת איש גמורה, אך לחפש היתר אין נכון לפני, זולת אם יכתבו הרבנים אשר הפרישו אותם בעצמם. ועיקר הגט, רע בעיני המעשה, שבבדיקת הבעל אם הוא שפוי או שופט, אשר הוא הוראה קשה מאוד, כי בקל יפול בזה הפעות, יסמוך מו"ץ אחד על דעתו, ומהראוי היה אשר יהיה בכנופיא של חכמים, עכ"ל.

א"ה: לימוד גדול יוצא לנו מדברי האבני"ז הללו, כשנתבונן מה שקרה שם: דלאחר כמה שנים שאשה נישאת ע"פ גט מבעלה, באין פוצה פה ומצפצף, וכבר היה לה בנים מן השני, פתאום הקיץ מאן דהו מתרדימתו וטוען: שזוכר שבאותו יום דיבר המגרש דברים המראים שהיה שופט. **קל** לנו לתאר, מה שהיתה התגובה כהיום על מערער זה, ברור כשמש שהיו צועקים עליו, **רשע!** שתוק!, אסור להוציא לעז על הגט ועל הבנים, היכן היית עד עתה? מדוע שתקת כל אלו השנים, והמתנת עד לאחר שנישאת ויש לה בנים וכו'.

יתכן שזהו טענה צודקת, [ראה לקמן (ענף י', אות ג)], אבל בעבר כשעדיין היה לו ליהודי אימת מות מכשולן דאיסור אשת איש, הבינו, דכשעומד על הפרק שאלה חמורה כל כך, אז אין העת להתטפל עם דברים צדדיים. **ורב המקומי** [מי שמסתמא היה המסדר קידושין אצלם], לא היתה עיקר דאגתו להשתיק הענין בכדי להגן על כבודו... **אלא צוה להזוג, שיפרשו תיכף זמ"ז עד שיתברר ויתלבן ההלכה.** והגה"ק בעל אבני"ז **פוסל את הגט**, וצועק על המסדר שהיה לו להתייעץ עם אחרים, ולא לסמוך על דעתו.. **וכהיום** איש ואשה, הצועדים כיראים ומדקדקין [וגם "רבנים" מחמת חשבונות פוליטיים], אין להם שום בעיא ליכנס בשאט נפש לתוך **גור העריות**, על סמך גט שנתברר פסלותה לכל הדיעות, וראה לקמן (ענף ט', אות כ"ט) שהגה"ק בעל ד"ח צעק על המחמירין בחסידות, **ולאידך גיסא הם מקילין בגטין שהוא מעקרי הדת**, עיי"ש.

ענף ח

בגיטין שהמסדרין היו "קלי דעת" או "עמי הארץ":

הנה, היות שהגט הפסול בנ"ד, הוכשר ע"י התחברות של רבנים "קלי דעת" מצד

ג. **ברדב"ז** (ח"ב, ס"י תשצ"ו), וז"ל: **וכל הדברים שאינם נכרים מתוך הגט, כיון שאינן בקיאיין בטיב גיטין וקדושין, יש לחוש להם, כגון לשמה, ושלא יהיה מחוסר מעשה, ושיהיה מדעתו...** שכל מי שאינו בקי בטיב גיטין וקדושין, יש לחוש לכל הדברים שאינם נכרין בתוך הגט, ואני ברור אצלי שהגט היה פסול מה"ת, שיש כמה מיני ממזרות, עכ"ל.

א"ה: זהו פסק ברור, שכל דבר "שאינו ניכר מתוך הגט", וכגון "רצון הבעל" וכמש"כ להדיא, פוסל כשהמסדר "אינו בקי" בהלכות גיטין. **וא"כ** כש"כ, כשהמכשיר הוא "קל" דגרע "מעם הארצות", וזהו בכפילא, בין במהותו, שאין לו שום בעיא להכריע נגד "כללי הוראה", ובין מכח סמיית עינו מחמת "נגיעתו" לקבוץ בעתיד הון תועפות מעסק זה אם גט זה יתקבל כ"כשר", וזפ"ב.

ד. **הרד"ך** (ס"י י"ח, אות יז), וז"ל: **מאן דלא גמיר יעשה תורתו פלסתר, ולטמאות יאמר טהורות בעינים עורות, ופי זרות דובר שקרים ירבה ממוזרים, יפיל הללים צלמות ולא סדרים, ולא יאבה ה' סלוח לעושים עצמם כא' החברים והם המורים...** ולבי נקפי שכל גיטין שינתנו בזמננו זה שלא ע"פ מומחה דרכים שראוי לחוש בהם הואיל ובעונותינו כלנו חכמים כלנו נבונים, "וכלנו אין אנו יודעים את התורה".

ויש מצויין אצל הגיטין דלאו מומחין הן, אלא שחכמים הם בעיניהם, וחושבין שבדין הן עושין, עד שראיתי אנשים שאמרו, שהיו עוסקים בטיב גיטין וקדושין בארץ מולדתם, ונשתבחו אשר כן עשו, וכל ריח אין אתם, אלא מתהללים במתת שקר, ואומרים לכל נשיאים אנהנו. **אוי לעינים שככה רואות ולאזנים שככה שומעות, שאנשים כאלו יכניסו ראשם בטיב גיטין וחליצות, שיש בהם כמה דינים התלויים בשערה אשר לא ירגישו בהם כלל... כי חכמים הם בעיניהם, וכ"ש דמלתא דלא רמיא לאינש לאו אדעתיה, וכ"ש שבסבת המים הזדונים אשר שתו, יש מהם קלים במצות וחושבים הכל לאין, ובדברי חכמים מזלזלים, ואף כי שלום בפייהם ידברו, בקרבם ישימו ארבעם, עכ"ל.**

ה. **ושם** (ס"י כ"א), וז"ל: **ממה שכתבת לי מענין הגט שהובא... ונפלו בו ספיקות הן מכתב**

השליחות הן מנוף הגט... אם אפשר לעשות גט אחר יותר טוב ונעים, כי שמעתי שהסופר שכתב הגט היה עם הארץ, והוא היה המסדר, ויש לחוש שמא לא נעשו הדברים כהוגן, שכל מי שאינו יודע בטיב גיטין וקדושין לא יהא לו עסק עמהן, עכ"ל.

ו. **ברמ"א** (אה"ע ס"י קמ"א, ס"ל), וז"ל: **גם הגט עצמו פסול, מאחר שמוכח שמסדרי הגט היו עמי הארץ, ולא ידעו שאין הבעל עושה שליח קבלה, יש לחוש לכמה מיני פסולין, וכן [כל] כיו"ב, שניכר שאותן שסדרו הגט היו הדיוטות, עכ"ל. **וז"ל** (שם, ס"י קמ"ב, ס"ט): **ולא היישינן לב"ד טועין, אא"כ אנו מכירין באותן שסדרו הגט שאין בקיאיין שאו אפי' כתוב כהוגן חוששים להם, עכ"ל. **וז"ל** (שם, ס"י קנ"ד, סד"ה"ג ס"א): **גט שסדרו אותו הדיוטות, יש לפוסלו, עכ"ל.******

א"ה: דבריו הובאו בפנ"י (ח"א, אה"ע ס"י ב'), ובפנמ"א (ח"ג, ס"י מ"ז), ובנודב"י (תניינא, אה"ע ס"י ק"ה), ובחת"ס (אה"ע ח"ב, ס"י ח'), ומראה יחזקאל (ס"י פ'), וצ"צ (אה"ע, ס"י רנ"ד. וס"י ש"א), וד"ח (אה"ע ח"ב, ס"י פ"ט. ובנוספות ס"י כ"ז), ושו"מ (קמא ח"א, ס"י ק"ד), ורב פעלים (ח"ב, אה"ע ס"י כ"ג), ודברי מלכאל (ח"ג, ס"י קט"ז), ומהרש"ם (ח"א, ס"י קל"ב. וח"ב, ס"י קס"א. וח"ו, סוסי" קע"ח), ושורת רעה"ה (מילואים ס"י ע"ד), ואגר"מ (יו"ד ח"ג, ס"י ל"ב, אות ב'), עיי"ש.

ז. **בתורת אמת** (למהר"א ששון, ס"י קפ"ד), וז"ל: **ואני הכותב מכיר, שהשנים החתומים בשטר השליחות ושנעשה השליחות בפניהם, אינם יודעים בטיב גיטין "ולא ברע גיטין", כפרט האחד מהם הוא אינו יודע כלל ועיקר כאלו הדברים. ואף כי באולי ושמא הוא לפעמים חותם בגיטין, הוא בשביל קבלת שכר, כשאר העדים החתומים שאינם יודעים רק לכתוב שמם וכו', ולפי שאינו בפני, אינו אומר [רק] "קצת שבחיו". והעד האחר החתום, אעפ"י שהוא בעל תורה ומרביץ תורה בבית המדרש ערב ובוקר, וסופר שמרות ומחילות, עכ"ז כולי עלמא ידעי דאינו בקי בטיב גיטין...**

ואע"פ שכל אלו הדברים, אינם פוסלים כפי רוב הפוסקים כו', הנה כל זה הוא במי שאנו יודעים בו שהוא בקי בטי"ג... אך אמנם בנ"ד הוא להיפך... כי מהעדר ידיעה עשה מה שעשה ולא מחכמה,

שהביא דברי הריב"ש והר"ן, כתב בזה"ל: [הרי שאעפ"י שלא נתברר בודאי, שהיו בי"ד מועין והדיוטות, אלא מתוך לשונם שמוכיח עליהם שלא היו בקיאים, חששו לומר דלא בקיאי אינון, וממעם זה פסלו הנמ, אף על פי שלא נתברר להם בודאי שהיו בי"ד מועין והדיוטות, כמו שמוכיח מלשון התשובה.

בודאי שיש לחוש בכאן לכמה פיסולים, שאפשר להזדמן בגט ולא אדעתייהו... מי יודע מה פיסול נזדמן להם בבתיבתו, ולא הרגישו בו מסדרי הגט כלל, לפי שאינם בקיאים בהלכות גטין, מה הם הדברים המכשירים, ומה הם דברים הפוסלים... שבודאי שאין לסמוך עליהם על סמך סדר שנמסר להם, ויש לפסול גטם בודאי... [ולאחר שהביא דברי הרא"ם, קמסיים עלה]: ראה כמה הפליגו הני אריוותא עמודי ההוראה בענין זה, מי יקל את ראשו כנגדם..

ועוד דאף אם תמצא לומר, שלמדו סדר כתיבת הגט ונתינתו היטב, מי יודע מה פיסול נזדמן להם, ממה שלא נכתב להם מכאן ולא אדעתייהו, כיון דלא בקיאי מצד עצמן הלכות גיטין... שרבו הדקדוקים בגטין וכמה פסולים איפשר להזדמן בגט. ואין לומר.. דכי היכי דהמנוה לשליח לומר בפני נכתב ובפני נחתם... הא ליתא, דהתם לא הוי אלא במלתא דרבנן, דמדאוריתא אין צריך לכך ורבנן הוא דאצרוך, ורבנן המנוה דהם אמרו והם אמרו. אבל היכא דאיכא לספוק, שנזדמן להם איזה פיסול דאוריתא, אין להאמין את השליח, מאחר שהבי"ד רבנ"ד היו הדיוטות... [ולאחר שמביא דברי הגמרא דכל שאינו יודע וכו' וקשים לעולם יותר מדור המבול, קמסיים עלה]:

כל מי שיש לו עינים לראות ואזנים לשמוע, ולכבו יבין לראות ענינים אלו, איך ימלאנו לבו להקל באיסור אשת איש וספק ממזרים, ראה כמה החמירו קדמונים ז"ל בספריהם בדברים קלים, שאינם דומין לחומרת נ"ד, ומה נאמר ומה נדבר ומה נצמדק אנן יתמי דיתמי, לסמוך על דעתינו להקל קולות מה שנמצאו בספרי הפוסקים ובגמרא הפך מזה... [ולאחר אריכות קמסיים בזה"ל]: כלל העולה, חזרתי על כל הצדדין, ולא ראיתי לע"ד מקום להכשיר גט זה כלל, עכ"ל. [וציינו לדבריו ביד אהרן (אה"ע סי' ק"כ, הגב"י, אות

[ואחר שמביא הרמ"א הנ"ל (אות ו'), מסיים עלה וז"ל]: ושפתים ישק משיב דברים נכוחים ופשוטים בעצמם, וא"כ מעתה אין ראוי להכשיר בנ"ד מאיזה טעם שיהי... שזאת האשה אינה מותרת להנשא בגט זה, עכ"ל.

ה). בתורת חיים (למהרר"ש, ח"ד סי' ג'), וז"ל: אמנם הפקוק האחר הוא

גדול אצלי, שמסדרי גט זה... אינן בקיאים בטיב גיטין... וכבר נודע מגדולי עולם כמה הפליגו להחמיר בזה... [ולאחר שמביא דברי הר"ן הנ"ל, כתב]: והכא לא לבד חזקה, אלא עינינו הרואות שנפלו במהמורות הטעיות אף בדבר המורגל כפי הכל... שהוא מפורסם בספרי האחרונים, שצריך.. כלל דמלתא מכל האמור לעיל, הגם שאין דעתי מוכרעת בנדון כזה, אני בעניי מיראי הוראה אני, ולא הייתי עושה מעשה להתירה אף בשעת הדחק, ומה גם שרבו הפקוקים והגמגומים... עכ"ל.

ט). ושם (סי' כ"ז), וז"ל: ... בש"כ שכפי הנראה, מסדרי גט זה היו בי"ד של הדיוטות, כמו שנראה מתוך שטר השליחות... באופן דיראה שלא היו בקיאים בטיב גיטין וקדושיין, וכבר כתבו הר"ן והריב"ש, שפסלו גט אחד מפני שראו לשון המעשה בי"ד, שהיה לשון הדיוטות. כלל הדברים דיראה לי, שאין ראוי להתיר ולהקל בנדון הלז, עכ"ל.

י). בדרכי נועם (אה"ע, סי' ג'), וז"ל: מן הראוי היה לנו לחוש לעיגונא דאתתא, ולחפך בזכותה להמציא מזוזר למחלתה... אמנם חזרתי על כל הצדדים, וראיתי נגד פני... שמסדרי הגט היו הדיוטות... לא יכולתי לע"ד למצא להם מזוזר ותרופה... היותם נוגעות לתורף הגט ולתיקונו וסידורו, ולענינים אלו לא ראיתי מי שהקל באחד מהם... אפילו במקום עיגון, ובכי האי גוונא לא מקילינן משום עיגונא דאתתא... באופן שאין מקום להקל משום עיגונא דאתתא, אלא דוקא לעניני חומרות שהחמירו חז"ל בגיטין.

אבל בדבר הנוגע בגופו של גט ולתיקונו, ראוי להתישב בו על פי הדין, כי חששת ספק איסור אשת איש וספק ממזרים, הם דברים שאין להעריכם לחששת עיגונא דאתתא... שמסדרי הגט היו הדיוטות... היאך נסמוך על אנשים הדיוטות... [ולאחר

נ"ח), ובית יהודה (אה"ע, סי' כ"ה), ורב פעלים (ח"ד, אה"ע סי' י"א) ועוד, עיי"ש].

יא. בנשאל דוד (אה"ע, סי' ל"ה), וז"ל: אחר בדיקת הגט... אף שאחת לאחת היה באפשרי להכשיר בדיעבד, מ"מ בהצטרפם יחד, מן הראוי להחמיר, כיון דאתגלי שעדיין אינו יודע בטיב גיטין וקידושין, אין להתיר אלא במקום עיגון ודוחק גדול, ע"כ עליו מוטל... לסדר הגט מחדש כדי להוציא מכל הספיקות... ומכאן והלאה חושבנא, שהוא ובית דינו יהיו נזהרין בסידור הגט, כי בקלות יהיה ח"ו כמי שסדרן קו"ף, ונוח לאדם לסלק עצמו מסידור גיטין, ויקבל שכר על הפרישה וסילוקו בסדרו, הם לבי בהגיגה... ע"כ דיברתי עמו בתוכחה מגולה ואהבה מסותרת, וכסוהו כלילה כיסוי בדבר שאינו מוסף הבל, וטומנין בלשון זהורית, פי המדבר לכבוד התורה, וקנאת ה"צ תעשה זאת, עכ"ל.

וחומר בדיני גיטין, לכן כתבתי לק"ק הנ"ל בגזירה על האשה המגורשת, שלא תנשא לאיש, עד שהמסדר ישלח דבריו לפני גדולי הדור, "לברר כל דבר במעמו...", ועכשיו שבאו דברי המסדר לידי, ראיתי שאינו בקי בטיב גיטין וקידושין כלל, כי נמצאו בו כמה שגיאות. ואף שיש לדון על כל שגיאה ושגיאה לענין דיעבד, מכל מקום הרי ההדיוט הזה כבר שמע קול רעש, ובכל זה לא הזכיר שום אמתלא, רק מתמיה על הקול, ושולח העתק מהגט עם כל שגיאותיו, ולא חלי ולא מרגיש בשום שגיאה, אם כן מכלל שאין לו שום ידיעה בהלכות גיטין כלל.

א"ה: חבל לו לאותו מסדר הגט, שהנודב"י גזר עליו: "לברר כל דבר בטעמו", וממילא לא היה יכול לנקוט ב"שתיקה" להתעלם מן הערעורים ושלא להשיב עליהם, רק לומר בסתמא: ש"הגט כשר" וחסל... וכמו שעשו המכשירים בני"ד... וממשיך]:

יב. ושם (סי' ל"ו) [בנידון הנ"ל (אות י"א), לאחר שהמסדר כתב אליו להתנצל, חזר וכתב לו בחריפות ושופך עליו מרורות ולענה באריכות גדול, וקמסיים] וז"ל: הואיל וטעה, וידע לטעות המשה וששה, מי יודע עד היכן הגיע חסרון ידיעה, ויותר מכדי חסרונו חסרון הניכר דחזיתי ודביארתי, וילמוד סתום מן המפורש, דלא חזיתי ודלא ביארתי... הואיל וטעה יותר מתלתא זימנא, הוי חזקה דלא אתמחי גברא ולא אתמחי קמיע... ואין זה רק רמות רוחא, לעשות סניגורין לדבריו, ומדת חכמים אינו כן, כי מודים דרבנן היינו שיבחייהו, ואם נבלת בהתנשא, ואם זמות יד לפה, בפרטות באיסור חמור א"א, כי כמה הלכתא גבירתא וכמה הלכתות רברבתות איכא לדא מלתא, עכ"ל.

יא"ב הגט הזה פסול, מצד מה שמבואר ב[שו"ע] (סי' קמ"א, סוף ס"ל בהג"ה) עיי"ש, ומעתה... האשה המתגרשת הנ"ל, הרי היא עורנה בחזקת אשת איש כמו שהיתה, עד שתתגרש שנית בגט שיסודר במקום אחר... ואפילו לא היה שום ערעור עליו, מ"מ הייתי פוסלו, מצד שניכר מכותלי ביתו שפחמי הוא, ולא ראה דבר לידע לזרות ולהכיר בהלכות גיטין... ועוד שארי ערעורים, ועל כלם היה מקום לדון, אבל אין אנו צריכין לכל זה, כי הגט הזה בלא"ה פסול מצד המסדר המשולל מכל תואר והדר, לא יזמר ולא יעדר, והוא הדיוט "עכ"פ בהלכות גיטין".

יג. בבית יהודה (אה"ע סי' כ"ה), וז"ל: ובאמת היה מטעם אחר להצריך לזו היבמה תרתני, גט וחליצה, מטעם כיון שמעו אלו מסדרי הגט, ופטרוה בגט בלבד, זה יורה על מיעוט חסרון חכמתם, והדיוטות הם ואין גיטן גט, וראוי להוכיחן על פניהם שאין להכניס עצמן כמה שאינו שלהם, וכל שאינו בקי בטיב גיטין וקידושין אין לו עסק עמהם, וכעין מה שאמר בעל דרכי נועם (הנ"ל (אות י"ז) יע"ש, עכ"ל.

א"ה: נמצינו למדין לענין נ"ד, דאפילו רב הבקי באו"ח ויו"ד, ואפילו אם הוא מדקדק במצות, מ"מ אם אינו בקי בהלכות גיטין, יש לו דין "עם הארץ" לענין זה. וממשיך]:

יד. בנודב"י (תניינא, אה"ע סי' ק"ה), וז"ל: ועכ"פ ראיתי שהוא לא שימש כל צרכו, וקל

לבן סיומא דפסקא, הגט הזה פסול, והאשה לא תנשא עד שתתגרש מחדש במקום אחר אצל רב מומחה ובית דינו... וההדיוט הזה לא יסדר גיטין כלל ולא חליצות, משך שלש שנים מהיום, ואחר שלש שנים, אם יהיה מחובשי בית המדרש, וילמוד היטב בהלכות גיטין וחליצות, אז יצא לחפשי ובוא יבוא ברנה לקבל סמיכה מאחד מנאוני הזמן, וינסה אותו אם הגון לזה יסמוך ידיו עליו... עכ"ל.

טו). ושם (סי' קי"ו) [למסדר גט הנ"ל (אות י"ד)], וז"ל: **מכתבו** קבלתי, וכל אמתלאות שלו לא יועיל לו על סידור הגט הזה... וכבר שלחתי פסק שהגט הזה פסול... שנתן עתה אמתלא... הנה הוא נתפס לבדאי... ומה שנתן אמתלא... בזה נראה שלא למד ספר ב"ש, ואיך יכנים עצמו בסידור גיטין... אין זה אלא כל קבל רמות רוחא דאית ביה, ואלמלא שזקנה יש כאן, היה הייב עונש, ואני נושא פנים לזקן, והנני כותב למנהיגי קהלתו, יען שלא נמצא תפיסה עליו בדיני איסור והיתר, כבן הוא נשאר בחזקתו להיות שם מו"צ, רק שלא יסדרו שם גט כלל, עכ"ל.

טז). בתועפות ראם (יו"ד, סוסי"י י"ח), וז"ל: **בדבר** הגט אשר נסדר מהדיוט, ואינו יודע בטיב גיטין וקידושין, הדברים פשוטים כי מאחר שלא ידע, ולא למד למשוך מהגט פיטורין, מאחר שהוא שני בשני [עם המגרש], על כן לא ידע גם בדיני גיטין וקידושין, ועבר על דברי חז"ל שלא יהי' לו עסק עמהם, אנו צריכין לחוש, פן ח"ו היה מכשול בג"פ, וא"א להתיר א"א אם לא בעדות ברורה, ולכן ההכרח לסדר ג"פ אחר להתירה מכבלי העיגון, עכ"ל.

יז). בנחלת אבות (סי' י"ג) [מבעמח"ס שער משפט על חו"מ], וז"ל: **שלום..** מ' דוד נ"י, הרי מבואר בסי' קמ"א בס"ל בהג"ה, הדיכא דיש ריעותא בהרשאה בדבר שמוכה שמסדרי הגט היו עמי הארץ, יש לחוש לכמה מיני פסולים... א"כ פשיטא שיש לחוש לכמה ריעותא בגט, וכל שכן הכא שנמצא ריעותא גדולה בגט, כאשר כתבתי למעלה, שהגט פסול. **ועתה** באתי בתוכחה מגולה מאהבה מוסתרת, ההיתה כזאת בישראל, שלא לעיין בדבר איסור דאורייתא, וחשש הרבה ממזרין בישראל ח"ו... וכ"ש בדור היתום הלזה, אשר הרוב אינן בקיאים בדקדוקי גיטין, וכבר אמרו חז"ל כל מי שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין אל יהיה לו עסק עמהן, ע"כ מהחיים והלאה חכמים הזהירו בדבריהם, שלא יצא מת"י דבר שאינו מתוקן, ואל יהיה לכם למכשול ולפוקה, עכ"ל.

יח). בשיבת ציון (סי' צ"א), וז"ל: **אמנם** יען כי נמצא ג' ריעותות בגט זה, יש לחוש פן לא ידע זה המסדר בטיב גיטין, ואירעו לו עוד כמה דברים הפוסלים את הגט, ולא חלה ולא הרגיש

בהם, אכן אם כבוד מעלתו מכיר את הרב המסדר, והוא מוחזק לו שבקי בדיני גיטין, והריעותות הנ"ל נעשו ע"פ מקרה, אז יש להקל, עכ"ל. [הובא בפת"ש (אה"ע סי' קמ"א, סקכ"ח), עיי"ש].

יט). בשופריה דיעקב (ח"א יו"ד ואה"ע, סי' מ"ד), וז"ל: **היום** הזה בא לידי ממחנכם קדוש שטר הרשאה... ובכולן ראיתי שערוריה, שכותביהם אינן בקיאים כלל בטיב גיטין, ואימסר עלמא בידא דמפשאי. וחלילה להיות כזאת בעיר ואם בישראל, עיר גדולה של חכמים ושל סופרים, אשר למימי קדם ממנה תצא תורה, כל רעב ממנה יאכל וכל צמא ממנה ישתה... ולא מן השם הוא זה, למנות אנשים כאלו על ענין גיטין, שקרוב ח"ו להתיר א"א לשוק, ויש לחוש לבל הגיטין הנעשים על ידם, עיין בהג"ה (אה"ע סי' קמ"א סוסי"י ל').

יאחי ראה, אילו נשלח שטר קבלה זה לאיזה כפר, מי לא היו גומרין הענין על פיו מחסרון ידיעה, ונמצא שכמעט ח"ו אשת איש יוצאה בלא גט, ולכן על כת"ר המצוה לחזור ולכתוב... ומכאן ואילך יהיה כת"ר משגיח על הסופרים והמסדרים את הגט, לבל תצא תקלה מתחת ידם, ומי שאין לו בקיאות בטיב גיטין לא יהיה לו עסק עמהם, ולא תהיה זאת בישראל לפוקה ולמכשול לשונאיכם, ובמקום שהם נוהרים בפשוטי דספרא [ר"ל: שבמקום שעיקר דאגתם הוא על קבלת שכרם מהגיטין], תזהירם שיהיו תחילה בחיי עולם שידיאגו להבטיח שהגט יהיה בכשרות], עכ"ל.

כ). בחת"ס (אה"ע ח"א, סי' כ"ז), וז"ל: **נידון** מאן דהוא שסידר גט, ונמצאו ד' ערעורים שעיי"ז הצריכום לגט אחר... והנה... מלבד שאותן הפסולים, יש בהם שקרובים לפסולין דאורייתא, עוד כבר כ' הריב"ש בשם הר"ן רבו, דכל שניכר אפילו בהרשאה שלא היה המסדר בקי, יש לחוש לכמה חששות ופסולים שא"א להכירם בגט... א"כ קרוב שפסול מדאו'. ואין לומר [דלא שכיח, כי בעו"ה שכיחי עתה המתפרצים שלא ידעו בטיב גיטין ומסדרין גטין, ושכיחא ושכיחי כאין משים... ע"כ ממני לא תצא הוראה להתיר, ולא נחוש לשידוכין [ר"ל, שתתקלקל השידוך שלה, אם תצטרך להמתין צ' יום מגט השני וכטענתה], כמ"ש

הריב"ש לענין מינקת, לא נחוש לקלקול הבחורה... עכ"ל.
[הובא בפת"ש (אה"ע סי' י"ג, סק"ט), עיי"ש].

כא). **ושם** (ח"ב, סי' ח') [תשובה לבעל מראה יחזקאל, ועיי"ש (סי' פ)], וז"ל: **אך** מ"מ "קלות דעת" חזינא **הכא**, כיון שידע שהזמן בהול, והסופר אינו רגיל, ה"י לו לעמוד על הסופר בכתיבתו... אין זה אלא "קלות" וחסרון יראה, אך איננו חסרון חכמה. **ע"כ** אם יסכימו עמו, הריני אוסר הוראתו של זה, מיום שיודיעוהו מכתבי זה, עד עמדו לפני רב מופלג אחד על כור הבחינה אם לא שכה, ושם יקבל עליו דברי חבירות, שלא להגים לבו בהוראה. וזה הנסיון יהי אחר יב"ח מיום כתיבת הגט, כדי שאם אולי לא יעמוד בנסיון, ונמצא שאינו יודע, נתלה בשכחה בתוך יב"ח, והגט כשר במקום עיגון... אבל אם עכשיו לא ידע, קשה לסמוך על סידור הגט, ומה לנו להכניס עצמינו לזה, עכ"ל. [**א"ה**: ראה לקמן (אות ל"ב) מש"כ החלקת יעקב על דברי החת"ס הללו, עיי"ש].

כב). **ושם** (סי' ל"ד), וז"ל: **מלשונם** של בי"ד ניכר שאינם ת"ח, ויש לחוש לכמה פסולים שאינם ניכרים בגט, כי הלכות אלו הררים תלוין בשערה. **ואותן** המסדרים גיטין עפ"י סדר הגטין הנדפס לפניהם, כמו שמסדרים סדר ההגדה בליל פסח, מרבים ממזרים בישראל, כי הסדר הזה הוא טוב ויפה ותיקון גדול, למי שלמד ש"ס פוסקים ראשונים ואחרונים, ושימש רבותיו, ושוב טוב לו הסדר הזה להזכירו, אבל לסדר עפ"י אותו הסדר, הם קשים לעולם יותר מדור המבול, עכ"ל.

כג). **ושם** (סי' נ"ד), וז"ל: **לחוש** בדיעבד מדלא בקיאי, דלמא אירע להם דבר אחר אשר יגרום פסול בגט... [לאחר פלפול ארוך בדברי הריב"ש והר"ן והרא"ם, מסיק להלכה]: **ומאחר** שזכינו לדון, יצא לדין: **א**, סידור הגט בעי ג' כשרים ולא קרובים, וביום דוקא, והני תלתא, דבקיאי עכ"פ בסידורי הגטין הנדפסים מהקדמונים... **ב**, אי לא בקיאי ממש בטיב גיטין וקידושין, רק דבקיאי בסידור גט כנ"ל, ונמצא שום פחיתה והשחתה, אפילו רק בהרשאה, מכש"כ בגט עצמו, אפילו אינו מעכב בעלמא, יש לפסול הגט, דלא עיינו בסידורים, וממילא יש לחוש לכמה פסולים, ולא שייך רוב מצויין אצל גט מומחה, וסתם דייני דגט מוגמר

גמירי... ד', שליה קבלה, והגט אינו בידו לתנו לה בתורת הולכה, ולא נתנה, ע"כ כל שנראה אפי' מלשון אגרותם, שהדיינים אינם בקיאים, שוב אין לסמוך על עדותם, שנמסר ליד השליח כהוגן, ושנתיר א"א בלי גט עפ"י שטר שליחות של מאן דהו, כיון שאין אנו מוסרין גט לאשה, רק נתיר עפ"י סיפורי דבריהם, עכ"ל.

כד). **בדברי חיים** (אה"ע ח"ב, סי' פ"ט), וז"ל: **א'** הביא גט מאמעריקא... ומצא כמה ענינים משונים מכפי מנהג... הגם שעל פי דין במקום עיגון היינו מכשירים הגט, מכל מקום נראה שמסדרי הגט היו הדיוטים, שמבואר ברמ"א ז"ל, שאם המסדרי הגט ה"י עמי הארץ פסול... **לפי** המבואר כמעט בכל אחרונים, דאפילו אם לא טעו רק בענינים הנצרכים לבתחלה, כיון ששינו בדבר ברור הנהוג ונתפרסם לכל, נראה שאינם בקיאים בטיב גיטין, והגט פסול, וכן כתוב בהדיא בנדוע ביהודה [מהד"ת] בתשו' סי' [ק"ה] וסי' [ק"ו]...

ובאמת לכאורה... בניכר שהמסדרים נפקי מרובא, ומסתם ספרי דדייני, דהרי חזינן דלא גמירי, בודאי שוב צריך שני עדים, אפילו שזה הדבר שטעו המה דברי רבנן, סוף סוף הלא חזינן שאינם בקיאים בהלכות גיטין, ובודאי דנפקי מרוב ספרי דדייני, וכשיוצא מהרוב צריך תרי עדים לאסחודי על לשמה כמבואר בש"ס... **אבל** בגט דרבו הדקדוקים... דחיישינן לכמה פסולים דאתרמי, ולכן ודאי גם אם לא נראה מהם שטעו רק בחומרת המנהג המסודר לכל, נראה שהמה הדיוטים, ויצאו מכלל סתם ספרי דדייני מוגמר גמירי, וצריך דוקא ב' עדים כמו כל דבר שבערוה, ולכן הגט פסול, דלא כהפנים מאירות ז"ל...

ולכן לדעתי, שלא ימסור הגט הזה בשום אופן, יהי' מה שיהי', עדי יחקור אחר מכתב הזה תוכו וענינו, וגם ימתין עד ביאת השליח הראשון לביתו וימסרנו, כי ידוע שדבר זה לסמוך אהפנים מאירות, הוא קולא גדולה מאד, כמעט נגד כל האחרונים, לכן על כל פנים לא יהא פקפוק ביתר הענינים... **ולכן** לדעתי לאסור למסור גט זה, זולת אחרי חקירת מכתב מהמערער ולהחזירו לשליח הראשון כשיבוא, ואז ימסרנו להאשה, ויאמר בפ"נ וכ"ז רק מחמת עיגון כנ"ל, עכ"ל.

שנלאיתי לכתבם, ואם אמרתי אספרה כמו, בושתו מלהעלות על הספר.

ואם נכשיר כיון שהוא במקום עיגון, נלפע"ד כיון דיש הרבה ריעותות, אשר אינם כשרים אף בדיעבד, כ"א במקום עיגון, בכח"ג אין מכשירין, וכעין זה כתב המ"ז (סוף סי' צ"א ביו"ד), דתרי קולי לא מקלינן בשביל הפסד מרובה, עי"ש. **וא"כ** הדברים ק"ו, דהשתא שם שאינו אלא חשש ספק טריפות, לא מקלינן תרי קולי, מכ"ש בחומר א"א שהוא חשש כרת, אך יקל ברוב ריעותות, שצריך לסמוך על סברות הרבה פוסקים, ויש שמכשיר בזה הריעותא, ומחמיר בריעותא אחרת.

וא"כ הוה כבסיל בחושך הולך, לנכב קולות אשר הפוסקים, מה שזה מיקל בזה, מחמיר באחרת, וכן להיפך, והלב מהסס מאוד... **וע"כ** על כל אלה הטעותים והבילבולים א"א להכשיר הגט, וניכר דהמסדר והעדים והסופר הם ע"ה, ולא ידעו כלל, וא"א להתנצל, וזה פשיעות גמורה מהמורה, שיוזקק לסדר הגט, ולא ידע קודם נתינת הגט, בשעת שקרא, ולאחר נתינת הגט לא קרא ולא דדק, הוה יהיה מורה... עכ"ל.

כח). בשו"ת ר' עזריאל הילדסהיימר (ח"ב, אה"ע סי' ע"ד), וז"ל: **מה** דבדק לי, בגט הניתן שנמצא בהגט איזהו קמשונים... וכב"מ בא בכוחו דהיתרא בעיגון גדול כזה, ושיחר פני לחוות דעתי בזה, אחר העיון והתבוננות במכתבו בכלל ובפרט. **הסכמתי** שלא להכניס עצמי בדבר זה, ולהניח הדבר לגאוני וגדולי מדינתו, שאינם צריכים לדידי ודכותי כלל וכלל, ורק לברר מעם פרישתי ארמוז בזה קצת, ולא אכחש תחת לשוני שיש לי.. גמגומים מצד גט שסדרו הדיוטות... ואף די"ל דכל זה הוא רק שלא במקום עיגון... הכא גרע עוד באשר כתב מעלתו, עכ"ל.

כט). בדברי מלכיאל (ח"ג, סי' קט"ז), וז"ל: **אכן** דא עקא מ"ש כבודו, שאינו יודע מי הוא המסדר את הגט, דהא קי"ל בסי' קמ"א ס"ל, שאם נמצאו ריעותות בההרשאה, חוששין שמא היו מסדרי הגט ע"ה ולא ידעו בטיב גיטין... וא"כ הכא שיש ריעותא בההרשאה, יש לחוש להמסדר, ובפרט באמעריקא אשר אין שם גבול וגדר לזה, וכל החפץ נוטל עמרה לסדר גיטין, יש לחוש לזה. **ואף** שיש

כה). ושם (סי' צ') [בענין הנ"ל], וז"ל: **מכתבו** הגיעני, ולא ידעתי מה עלה על דעתו, הלא אם זה הדיין פסול, בודאי לא יכולין לסמוך על הרשאה, דהוא קולא גדולה, וכאן איכא עוד ריעותא דרוב הגאונים פסלו אם נראה דהבית דין הי' הדיוטות... **ומה** שכתב כ"ת, דהטעם הוא משום דמוקמינן ליה בחזקת כשרות, לא ידעתי אם להעמיד אדם שאין מכירין אותו על חזקה, ועל כרחק עיקר הטעם דרוב ישראל בחזקת כשרים, אך גם זה אינו מועיל, דהא י"ל דהוא כשר, אך אינו יודע מאיזה דינים, ועל כן אמרו בגמרא רוב בקיאים, וסתם ספרי דדייני מגמר גמירי.

ואם כן, אם חזינן דהאי גברא אינו מהרוב, דהרוב העוסקים בגיטין יודעים מדינים הפשוטים הללו, וכיון שאתרע הרוב אוקמא אחזקת אשת איש, וכמו שמבואר דבר זה בש"ס כתובות... וכל הפוסקים השתמשו בסברא זו באין חולק... ומה שרצה מעלת כ"ת לפקפק בזה, אינו יודע כוונתו. **גם** מה שכתב, דבזה בלאו הכי אינו רק חומרא בעלמא, אתמה מאד דניהו דמדאורייתא אין צריך קיום, מ"מ על כל פנים מדרבנן צריך, ולר"מ הולד ממזר, עכ"ל.

כו). בשואל ומשיב (קמא ח"א, סי' ק"ד), וז"ל: **דרך** כלל הגט כשר אמנם בכ"ז יש לחוש לו, כיון שרואה אנכי שהוא צעיר לימים, ואינו בקי בטיב גיטין כ"כ, וכעין המבואר סי' קמ"א ס"ל בהג"ה, עכ"ל.

כז). ושם (ח"ג, סי' ט"ו) [בגט שכ"מ שמת, והאשה נשתדכה לאחר, ומצאו ריעותות בהגט], וז"ל: **אין** זה כי [אם] המסדר והסופר והעדים לא ידעו בטיב גיטין, ומ"ש מע"כ שלא לחוש בזה, ע"פ מש"כ בשו"ת זקנו בעל מג"ש בשו"ת פנ"י (סי' ב'), שאף אם אנו יודעין שהמסדרין היו ע"ה, יש להקל בזה"ז אחר שהכל מסודר בש"ע. **הנה** העין רואה שהטיבו אשר דברו, שלא יסדר כ"א הבקי, שכמה מכשולות יש מה שלא ידע המסדר, ואף אם יש לפניו מסודר, כל שלא למד במור ושו"ע, יקרא כמו בתחינה... אבל כאן יש הרבה ריעותות בגט. **ומש"כ** מע"כ, כיון דבדיעבד כשר, הוה כבקי אין בדבר, לא ידעתי, [ד]אם היו בקי אין, לא היו עושין כן לכתחילה, וכמה דברים אשר לא כשר רק בשעת הדחק ועיגון... ועוד הרבה חסרונות וטעותים

(קונטרס גיטין, סי' נ"א), **ופנ"י** (שו"ת ח"א, אה"ע סי' ב'), **ובצ"צ** (הקדמון, סי' ק"י) [הובא ב**פת"ש** (אה"ע סי' קמ"א, סקכ"ז)], **ועבודת הגרשוני** (סי' ל"ח) [משי"כ אל חותנו הצ"צ (הנ"ל) בענין שאלה הנ"ל], **ופנמ"א** (ח"ב, סי' ס"ט), ושם (ח"ג, סי' מ"ז) [הובא ב**פת"ש** (סי' קמ"א, סקכ"ח)], **ובבית אפרים** (אה"ע, סי' קכ"ג, וקכ"ד), [והביא דבריו **במנחת משה** (ירושלמסקי, אה"ע סי' י"א), ומסיק כן להלכה, ע"ש], **ובנאות דשא** (סי' ל"ג), **ובברכת יוסף** (אה"ע, סי' נ"א), **וצ"צ** (ליבאוויטש, אה"ע סי' רנ"ד), ושם, (סי' רס"ז), **ומשיב דבר** (ח"ד, סי' מ"ג), **וישועות מלכו** (אה"ע, סי' פ"א), **ורב פעלים** (ח"ד, אה"ע סי' י"א), **ומשה הא"ש** (אה"ע, סי' י"א, ס"י), **ומהרש"ם** (ח"א, סי' קל"ב), ושם (סי' קל"ח), ושם (ח"ב, סי' קס"א), ושם (ח"ג, סי' ר"ז), [וע"ע (ח"ו, סי' קע"ח), ע"ש].

אמנם כולחו מיירי רק כלפי החששא ד"עם **הארצות** "ו"חוסר ידיעה" של מסדה"ג, דבזה שפיר סמכינן להקל בדיעבד במקום עיגון ולתלותה בט"ס, וכמבואר בדבריהם ע"ש. **משא"כ** כלפי החששא ד"קלות" [ובפרט, של "מכשירין" מבחוץ, בזה אין להקל בשו"א, דהרי יש לדמות ד"ז למה שדנו הפוסקים לענין גיטין של הנעאלאגן, דאף לולא שהוראותיהם נאסרו מגדולי הדור, מ"מ עצם היותם "קלים", מטיל ריעותא בנאמנותם, [ע"י **לבו"מ** (קמא, אה"ע סי' י"ד, ופ"א), **וגבורות יצחק, ודברי יואל** (סי' קכ"ו), ע"ש]. **וא"כ** ה"ה ל"קלים" הנמנים על עדת ה"ארטאדאקסן" דמ"ש, דאטו שמא קגרים, סו"ס הרי קלים הם, וידוע בבירור שהם מכריעים לקולא באופן המנוגד ל"כללי ההוראה".

וכש"כ ובפרט, כשה"קלות" הוא פועל יוצא, ממה שהם משוחדים מתאוות ממון, להגדיל את הרווחתם מן הגיטין מעושיין שמשלמין ע"ז הון תועפות, בודאי דכל הגיטין שלהם הם בחזקת פסולים גמורים, דהרי עיניהם מסונוורים מכח נגיעתם החזקה שהם אצים להתעשר מזה. **וכן** יוצא מדברי **ספר שמות** (בהקדמה), שהרעיש מאוד על נטילת שכר על הגיטין, והביא ראיות ברורות וחזקות שיש לחוש על פסול זה בגיטין, הרבה יותר מבדיני ממונות, ע"ש. **ואם** כתב כן אף בגיטין רגילין, א"כ נקוט מיהא פלגא בידך, דעכ"פ בגיטין מוסווין המתבצעין בצנעה, והבעל צועק שנאנס, כיון שידוע שמשלמין הון רב על גיטין כאלו,

לצדד בזה, בכ"ז דעתי שלא להכשיר הגט לע"ע, עד שיכתוב מעכ"ת למקום הכתיבה, לברר אם המסדר יודע בטיב גיטין... אכן בכה"ג שאין ידוע מי הוא המסדר, צריך לחוש לזה, עכ"ל. [וע"ע משי"כ (סוסיי ק"י"ב), ע"ש].

ל. **במהר"ש** (ענגל, ח"ג סי' מ"ז) [בגט שבא ממרחקים עם כמה ריעותות], וז"ל: **נחי** דאין לפסול הגט ע"ז, מ"מ יש חשש על המסדר, שמא אינו בקי בטיב גיטין, כיון שלא הרגיש בריעותא זו, בקראו את הגט כ"פ. **ע"כ** כל זמן שלא יתברר אם המסדר הוא מומחה, קשה להכשיר גט זה, וגם אם יתברר שהמסדר הוא מומחה, ורק שהיה שגגה, עכ"ז קשה להכשיר... עכ"ל.

לא. **בלב דוד** (סי' פ"א), וז"ל: **מכל** הנ"ל נראה שהרב החדש טעה בזה, אמנם מחמת שאנכי איני מכיר אותו מה טיבו, אם הוא באמת ת"ח וי"ש, רק שטעה בזה, צריכין אנו להוכיחו שלא יבוא עוד הפעם לידי טעות, ואם יוכל עוד הפעם לסדר ג"פ מחדש... ואם הרב החדש עשה כן מחמת "קלות" שיש בו, [אז] אינו בקי בטיב שמות גיטין, אז עת שלא לחשות, רק לקרא בקול גדול עליו, ולפסול אותו מלסדר ג"פ... מ"מ מאמין אני בזה, שאם אקרא בקול קורא, יעמדו לימיני ולפסול את המסדר הנ"ל. **הגם** שהמחלוקת אינו דבר טוב, בפרט במדינה אשר אנו גרים, מ"מ בישועות הש"ת לא יוכלו להרע אותנו... הכותב ונאנח על פגעי הזמן, שבעוה"ר עלתה זה בימינו שרע בנים ינהגו, עכ"ל.

לב. **בחלקת יעקב** (אה"ע סי' ק"ה), וז"ל: **וע"י** **הת"ם** (אה"ע ח"ב, סי' ח') [הנ"ל (אות כ"א)], ברב שידוע הי' לבקי בטיב גיטין, שסידר גט מבעל, שהשיגוהו... שרצה לברוח, והשתדלו ממנו גט לאשתו, כי לא ישוב עוד, רק שלא הי' להם סופר כראוי, וע"ז הי' כמה חששות בגט הנ"ל... [ולאחר שהביא לשון החרוף הנ"ל של החת"ס, סיים עלה]: **בא** וראה כמה חרדו ורעדו רבותינו הפוסקים, שלא לזלזל בחומרות הפוסקים בנוגע לגט, אף כשהוא במקום עיגון, וגם אנו מחויבים לילך בעקבותם, עכ"ל.

א"ה: לסיומא דהך עניינא נחוץ להדגיש: דאפילו הנוטים להקל בדיעבד בחשש "עם הארצות" של מסדה"ג, ובמקום עיגון, ה"ה: **בהלכות קטנות**

לכוף וכופין, אינו גמ... לא מיבעיא ע"י גוים שאינו גמ, אלא אפי' ע"י ישראל אין גמו גמ, כדאמר גמ מעושה בישראל, כדין כשר, שלא כדין פסול.

בודאי שנחשדין מחמת נגיעתם הגדול לעשותה בכל אופן ואף בפסול, עד שיוודע לך במה שהכשירוה.

ענף ט

לקט לשונות חריפים בפוסקים בערעורם על גיטין פסולים:

הנה, היות שיש תמחין, דהיתכן להמשיך ולערער על הגמ, דבזה יוצא עליהם קלא דכשלון "אשת איש", ועל בניהם הפסול ד"ממזרות", מהיכן לקחנו שיאות למועבד הכי. ע"כ נעתיק מן הפוסקים איך שהפליגו בגודל השבחה ובתוקף החיוב שיש בזה:

א). הרי"ד (סי' כ"ב), וז"ל: ומה שכתבת אלי כי לאחר כמה זמן עבר שם חכם אחד והתיר לו היתר כזה... כמה דמה אותו החכם לנפל איש בל חזו שמש, וחכם הוא להרע, ולהיטיב לא ידע, ועל כיוצא בו אני קורא הוי חכמים בעיניהם ונגד פניהם נבונים, והם הם קוצים המבערים את הכרם, יבוא בעל הכרם ויכלה את קוציו. **היאך** לא שם אל לבו לא דעת ולא תבונה, ולא ידע כי רפאים שם בעמקי שאול הרוגיה, כיון שהשביע נפשו הטמאה מן הערוה, ונשתרש בחטא עד שהוליד ממנה בנים, ומקרא צווח (קהלת א', ט"ו) מעוות לא יוכל לתקון, זה הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר, וזה התיר לו לשבת תחתיו אחר גירושי ראובן, והלא היא אסורה לכוּעל כל הימים...

ומה שהורה לו הסכל ההוא, שיחזור עוד שמעון ויגרשנה, ועוד יחזור ויקדשנה, אלה הן דברי חוכא וזלזולא, מזה סבר אותו הכסיל, שבגירושין שיעשה לה שמעון, יתבטל כל מעשה הראשון, ויחזור ויקדשנה בהיתר. **בושת** וכלימה בפניו, אם רצה לטהרה לו, היה לו להסיק את הכבשן, ולהכניסה לתוכו עד שתתלבן באור יפה יפה, ותצא מידי גיעולה, קינים והגא והי, על המורין בתורה שלא כהלכה, עכ"ל.

ב). ושם [בענין גט מעושה], וז"ל: ומש"כ אלי, שיש בני אדם שמעשים לחתניהם לגרש נשותיהם... ואתה אומר בזה דאינו גמ, דמה טעם אמרו חכמים, גמ המעושה אפילו ע"י גוים, אם יאמר רוצה אני כשר, היכא דגזרין חכמים לגרש ואינו מגרש... והיינו באותם שאמרו חכמים (כתובות ע"ז, א') ואלו שכופין אותם להוציא וכו'... אבל מי שאינו מאותם שאמרו חכמים

ומעמא דמילתא, משום דאין מצוה לשמוע דבריהם, ואע"ג דאמר רוצה אני, לא אמרינן אנב אונסיה גמר ומקני עד דאיכא מצוה כדפרישית. **ואותו** הרשע שעושה את ראובן ליתן גמ לאשה כדי שיחזור ויקחנה הוא, כיון שהיא אסורה לו עולמית (ולא) [לא] יסכימו חכמי ישראל בדבר זה. **נמצא** שאותו הגמ שלא כדין הוא, ואפילו ריח הגמ אין בו, והאשה אשת איש נמורה כקדמותה, והשקצים שהשריין ממנה לאחר הגמ, ממזרים נמורים כראשונים להיות מותרין במזורת, עכ"ל.

ג). בריב"ש (סי' ר"ב), וז"ל: **ואותו ר' שאול**, [שסידר קידושין תוך ג"ח לגירושין מסריס] שלא הגיע להוראה ומורה, היתה טובה לו השתיקה, ולהיותו שואל ולא שאול, שהרי אמרו חכמים ז"ל (קדושין ו): כל מי שאינו יודע בטיב גיטין וקדושין, לא יחא לו עסק בהן, וקשין לעולם מדור המבול, עכ"ל.

ד). במהר"י ווייל (סי' פ"ה), [באחד שהיה קל הדעת, ומסדר גיטין], וז"ל: **ההוא** גברא דשמייה אברם, אשר מתנשא ליתן גיטין וחליצות... נראה דאפילו בדיעבד אינו גמ, וכל גיטין שנתן פסולים, דגרע טפי מהלכות שחיטה... דיש בהן הרבה דקדוקים והרבה חילוקים, ובקל ישאל אדם בו שופסל הגמ, "וכמה פעמים שמענו שגדולי ישראל נכשלו בו, שאפילו היו רגילים וזהירים ויראי השם...", ובסוף גיטין כתב **האשירי** וז"ל, ומאד יש ליזחר לכל אדם שלא ישתדל בענין גיטין, אם לא שיהא בקי בהלכות גיטין, כי רבו בהו הדקדוקים ובקל יכול אדם למעות בהן, והטעות בהן פסול ממזרות....

וליכא למימר.. [דכיון דאיפשר לתקן הגמ בהכשר, לא שביק היתרא ואכיל אסורא, דהכא גבי גמ זימנין טובא דאי איפשר לתקן בגמ בהיתר, כגון "גמ מעושה"... וכמה ספיקות שיבא... חיישינן דילמא מקיל ככולהו. **מבול** הני טעמים נראה, דאפילו בדיעבד כל הגיטין שנתן פסולים הן, וכיון שהוא בשכונתך, עליה דיך רמיא להסיר המכשלות, ולמחות בבני המדינה שלא

יכשלו בו, כמדומה לי שאני מכיר אותו, ראיתי אותו באוישפור"ק, וסימנך כשרואה בספר, הוא קורא אותו מבחוץ אפילו ב' או ג' דפין, עכ"ל.

ה). ושם (סי' קכ"ח) [עוה"פ על הנ"ל], וז"ל: **חוזרני** על דברי הראשונים: על אודות הגיטין שנתן ההוא ריקא דשמיה **אברם**... דלא דמי הלכות גיטין להלכות שחיטה... אבל הלכות גיטין רבו הלכותיה, ואין הכל בקיאות בכל הלכותיה, אלא רבנן דכמיכי, והרי דיני גיטין ארוכות, **"ואפילו רבנן בעלי הוראות יראי השם נכשלין בו"**, וכן ראיתי כמה פעמים... כאשר אנו רואים בעינינו דאדרבא מיעוטא דמיעוטא בקיאים הם וק"ל... כיון דיש בו כמה חילוקים ודקדוקים, ובמילתא קלילא איפסל, הוי יותר מדיינות... ומה שכתבו להתיר בדיעבד... אם כן הוי מילתא דרבנן כי חובא ואיטלולא, דכל אחד.. יסמוך על זה שיתירו לו בדיעבד... עכ"ל. [ועי' תורת חיים (להמרח"ש ח"ד, סי' ג'), מש"כ על דבריו, עיי"ש].

ו). בהרא"ם (סי' ס"ז), וז"ל: **וכל** דיינא דמסריך במילתא [להקל]... עתיד הוא ליתן את הדין בלי ספק, מפני שלא כל מי שירצה ליטול את השם יטול, כי מאד מאד צריך לזהר שלא יתעסק בענין הגיטין, אם לא שיהיה בקי בטיב גיטין, מפני שרבו בהן הדקדוקים, ובקל יכול אדם לשעות בהן, והחורבה גדולה מאד מפני שהוא פסול ממזרות. **ושנינו** בפרק קמא דחגיגה אי זהו מעוות לא יוכל לתקון זה שבא על הערוה והוליד ממנה ממזר, צור ישראל יצילנו משגיאות, ומשו"ה אמר ליה רב יימר לרב אשי בפ"ק דקדושין, הא דאמר רב יהודא א"ש, כל שאינו בקי בטיב גיטין וקדושין לא יהא לו עסק עמהם, אפילו לא שמיע ליה הא... דאפילו במילתא דלא שכיחא כולי האי, צריך שיהיה בקי בו.

וּלִיכָא למומר, שאני הכא דאיכא "עגונה דאיתתא", שהרי הגט הזה בא מארץ מרחקים, והמגרש גם כן הוא משומד, ויש לחוש שמא לא יתרצה לחזור להתירה פעם שנית, והיכא דאיכא עגונא דאתתא ויש לחוש שמא לא ירצה לחזור להתירה פעם שנית, אקילו רבנן טפי ואין לדקדק בזה, כדכתב הרב רבינו אשר בתשובה... שהוא כשר בשעת הדחק כשא"א על גט אחר, וכן אמרו בכמה מקומות בתלמוד משום עגונא דאתתא אקילו בה רבנן. **דהא** דאקילו בה רבנן משום עגונא

דאתתא, הני מילי בהנהו דקדוקי דאביי... אבל בשאר מיני פסלות דנפיק מנייהו חורבא, ופסוליהו הוא מדינא... לא מקלינן בהו משום עגונא דאתתא.. אף על פי שהיתה עגונה, ענון של שבע עשרה שנה, וגם המגרש היה דר בארץ רחוקה... פשיטא דאין להכשירו אפילו במקום תקנת ענון... עכ"ל.

ז). ושם (סי' ע"א), וז"ל: **ובראותי** את הפועל הרע הזה, בכיתי ואמרתי אוי לעינים שכך רואות, איכה היתה העיר המפורסמת בחכמה קריה נאמנה, בזאת המדרגה השפלה... והם מכניסים עצמם בדיני גיטין, ועוברים על דברי רבותינו ז"ל שאמרו כל שאינו בקי בטיב גיטין וקדושין לא יהא לו עסק עמהם... **לכך** מעתה, אין ראוי לאנשים הללו שיתעסקו בדיני האישות כלל... ואם לא, ידעו שהעונש יהיה על צוארם, לפי שעל ידי זה יצאו בגלות... והירא את דבר ה' יפריש עצמו מאלה הענינים... ובפרט בדיני האישות שיוצאים מהם איסור כריתות ומיתות בית דין, והשם למען שמו הגדול יצילנו משגיאות, כל שכן מהזדונות, שכל אלה המכניסים עצמם בדיני האישות והם אינם בקיאים בהם, הם מכלל העוברים "בזדון" בלי ספק, עכ"ל.

ח). ברשב"ש (סי' ה'), וז"ל: **וכמה** מכוער הדבר לנהוג קלות ראש בגיטין, ולהתעסק בהם מי שאינו בקי בהם, והם קשים לעולם יותר מדור המבול, וקרובים היו להביא האשה הזאת לבית פסול... ועל דבר זה ידו הדווים, אוי לעינים שכך רואות, עכ"ל.

ט). ושם (סי' שפ"ג, ב'), וז"ל: **אל** הותיק ר' חגי יצ"ו ב"ר שלמה בן אלזוק נ"ע... ועתה ראה גם כמה טעויות נפלאו ממך ונסכלת בהם, ואתה לא שערת בהם, ולא ידעת אם הוא טעות או בלתי טעות, ועל כן הזהירו הו"ל כל מי שאינו יודע בטיב גיטין וקדושין אל יהי לו עסק בהן, והם [קשין] לעולם יותר מדור המבול, כמו שהזכירו זה בפ"ק דקדושין, ומה טוב היה לך ללמדם, ולא ללמוד אותה... על רגל אחת... וכמעט שאתה רוצה לעשות כנפים לעוף בשמים, וכלך מדרך זו.

ובכל אלו הטעויות לא הרגשת ולא הבנת... אך הרעה חולה והפשיעה הגדולה היא, כל אותן טעויות, ואני כתבתי לבגאוייה אולי ימצאון שם לתקן מה שעותת אתה, ואם לאו "תשאר עגונה", והקולר תלוי

שאינו בו ממש... ואיך ע"ז לא פקחה עיניך... שלא כיוונת יפה להלכה... מי הוא זה בדור הזה אשר ימלאנו לבו לזון מדבריו (של הלבוש), אין זה כי אם כל קביל די רוח יתירא המשתכחת ביה... "ואין שום שעת הדחק ולא עיגון...", ויצאת המכשלה הזאת מתחת ידך... הרבה הסכלת עשה... ומעית טעות גדול כזה, שבו נפסל הגט וקרוב להיות בטל... לא חשת לקימוחק.

סוף דבר, פקח עיניך וראה ודע והבן, שנכשלת במעשה הזה שעשית כשלון גדול... הגט... דבר פשוט אפילו לדרדקי דבי רב שהוא פסול, ולא תנשא בו האשה הזאת... ועליך לבדך תלונת האשה הזאת... ואתה למיעוט השקפתך והבנתך בכל מעשיך, כמו שאתה גדול בעיניך, נכשלת בנושא חמור כזה, והיית קרוב להרבות ממזרים בישראל. ולכן הזהר והשמר ושמור נפשך מאוד, ושלוח תשלח בעד האשה, ותעכב על ידה לבלתי תקבל קידושין מאחר, עד שיכתוב לה הבעל גט אחר.

ואם תפקח עיני שכלך, ותדחה כח המדמה הגובר עליך, תוסיף בי אהבה על הדברים האלה אשר כתבתי לך, אע"פ שאין דעתך נוחה בהם, וכקוצים כסוחים עוקצים אותך... ואני לצאת יד"ש בחוב המוטל על כל מי אשר נגע יראת ה' בלבו, להרים מכשול מדרך עמו, כתבתי והוריתי לך את הדרך אשר תעשה, ולא יהיה לך לפוקה ולמכשול לשמים ולבריות, להיות נושא חמור אשר אין ארוכה למכתו. ומוטב שתיכוש בעוה"ז ולא תכוש בעוה"ב... ואני לאותה בושתי, וזה שמע בקולי איעצך... חזור כך חזור כך, ותעכב האשה הזאת לקבל קידושין מאיש אחר, עד שיפטרנה הבעל בגט אחר, ובוזה תהיה נקי מה' ומישראל... עכ"ל.

יג). ברדב"ז (ח"ג, סי' תנ"ט), וז"ל: בעון הדור שכיח ושכיח, שמתעסקין בטיב גיטין וקדושין אע"פ שיודעים בהן מעט... עכ"ל.

א"ה: יש להוסיף בכאב: דעכ"פ "קלות" הבא מכח "נגיעת ממון" המסנוור עיניהם, ודאי דשכיח ומצוי מאוד בימינו אלה בשיפוי... וכנ"ל (ענף ו', אות ט"ו).

יד). במהרלב"ח (קונטרס הסמיכה, בדיחוי דברי החכם משה די קאשטרו), וז"ל: וגם אשת איש אחרת שהיתה בחליב, התירה, אלא

בצוארך עד יום הנוער, וחזור כך שמענה ואתה דע לך, והשם יכפר... וקבל עליך ללמוד הלכות גירושין מהרמב"ם ז"ל, ודיני גיטין באבן העזר, ואז תשלח ידך לכתוב גיטין, ובהם תכון רגלך ולא תמעד, ויהיו רפואות לנפשך כצרי גלעד ולבשרך למסעד ויחי לבבך לעד עכ"ל.

י). במהר"ם אלשקר (סי' ע"ז), וז"ל: ואותו שהשיאה על פי כתב השליח, ראוי לעונש גדול, דבפירוש אמרו ז"ל מי שאינו יודע בטיב גיטין וקדושין לא יהיה לו עסק עמה, עכ"ל.

יא). בבנימין זאב (סי' ק"ח), וז"ל: ועל המסדר אני אומר דאין ראוי להיות לו עסק בטיב גיטין כדאי"פ"ק דקדושין, פן יבוא להתיר איסור ערוה... הא קמז, אפילו שידע כל דיני גיטין וקדושין ולא ידע הא, לא יהא לו עסק עמהם פן יכשל, עכ"ל.

יב). בחוט המשולש (טור ב', סי' יז) [בגט שנכתב שונה מציווי הבעל], וז"ל:

החכם ה"ר משה שוראקי שהוא חכם העיר... רצה להראות תפארת יקר חכמתו ובקיאותו בטיב גיטין... ושלח לי משתבח ומתפאר במה שעשה, ולכבוד הבורא ב"ה... השיבותיו דבר... להודיעו חסרונו כי במקום שהשב לעמוד לא יוכל לעמוד, ועדיין הוא מבחין הרחק כמטחוי קשת, ולא מצא ידיו ורגליו בבית המדרש, וזהו מש"כ לו.

ידוע ליהיו לך, שכתבך בא אלי, ועמדתי מרעיד ומשתומם על המראה בראותי וחזותי חזות קשה... ואם כ"ת גבר עליו "כח המדמה", אשר על הרוב הוא כוזב בדמיונותיו... כבודך במקומו מונח בזה אתה טועה מדרך השכל, ומה גם להראות עצמך שאתה יודע בטיב גיטין יותר ממנו... ואתה בכח דמיונך רוצה לתקן אותך, והחוש הכוזב אותך, ועוית עיוות גדול, אשר אין מי שיעוותנו, רק מי שלא למד הלכות גיטין... איני יודע מה אתה סה, לא חילק ידענא ולא בילק ידענא... והנני מודיע שלולא יראת העונש כי אחריש אתאפק יקריני עון לא הייתי משיב לכ"ת ע"ז... לזה גלית את אונך להקיצך משנתך להודיעך... ומכאן ולהבא אתה תחוש לעצמך.

ועתה נבוא לענין הדין, מה יהיה משפט הגט, ולענ"ד שהגט הזה... נפסל ואין בו שום צד להתגרש בו האשה הזאת, וצריכה גט אחר כדי שתהא מותרת להנשא... שהוא בטל והרי הוא כחרם הנשכר

זה הוא, אשר מלאו לבו להקל בדבר ערוה התמורה, להרבות ממזרים בישראל ח"ו... שאותה ההוראה המקולקלת אין לה מקום כלל בשום צד וענין בעולם, ומחיים והלאה המורה יירא, ואם יש אשה שנשאה כגמ כזה ח"ו, צריך לבדוק אחריה ואחר בניה, ולהושיב בית דין יפה עליהם להוציא לאור משפט, עכ"ל.

יז). ושם (שו"ת בדיני קידושין, סי' וי), וז"ל: **ועתה יש** להפלא הפלא ופלא... ואין ספק שאם יש מי שהורה כן, (ש)לא הגיע להוראה, [ו]אינו בקי בטיב גיטין וקידושין, ולא יהא לו עסק עמהם, ואפילו פשט תשובת הריב"ש אינו מבין, עכ"ל.

יח). בדברי ריבות (סי' קמ"ב), וז"ל: **כהא** סלקינן ונחתינן, שאשה זו אין שום צד להתירה לשוק... ומי שעלה על רוחו להתירה לשוק, ראוי לייסרו בסילוא דלא מבע דמא, כי מי שא"י בטיב גיטין לא יהי' לו עסק בהם, ובפרט בנדון כזה, ושדברים ברורים מפי סופרים ומפי ספרים, עכ"ל.

יט). ביכין ובעז (ח"א, סי' ד), וז"ל: **המורה** הזה, מרה תהיה אחריתו, ויסכל י"י עצתו, יתן עצה... ותהי' מותרת להנשא לזר... לא תהיה כזאת בישראל, וזאת אינה נקראת הוראה, כי אם סבלות מפשות והוללות כרו"ם זולות, ולזה צווי הז"ל ואמרו מי שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין לא יהיה לו עסק בהם, ומדור המבול קשים הם לעולם, ואם זה צווי למי שאינו בקי, כש"כ וכש"כ לסכלים המפשים, עכ"ל.

כ). במהריט"ץ (ישנות, סי' מו) [תשובת מהר"ש יפה, בגט מעושה על סמך טענת חוסר גבו"א שבסקר], וז"ל: **כי** האיש הירא המורה לצדקה, יורה יורה זיקים חצים שנונים, כנגד כל מי שידמה שמא סלקא דעתיה לטחר את הטמא, קמיה הטמאה הזאת. **כי** אין ספק כגמ זה שהוא בטל, ובניה ממזרים, אפילו שנעשו כל התיקונים האפשריים לבטל את המודעות, דאין חפיץ בכל זה אלא כשלא היה ניכר אונס... אבל כשניכר אונס, נהי דבטול המודעות... אין בגיטו ומתנתו ממש אפי' לא מסר מודעא... וכל שכן באיסור אשת איש החמור, שראוי להחמיר עליו.

זך המתיר שהתיר, בודאי שלבו גם בהוראה מאד... מי זה יכמוך להתיר אחריו, בדבר חמור כזה...

שת"ל לא עלתה בידו, ונראה דאשתמיט ליה התוא מאמר דרב יהודה אמר שמואל, כל מי שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין וכו', ואר"י אר"י"ח וקשין לעולם יותר מדור המבול... **עתה** שאני רואה, שאפילו שהוא טועה בהוראות של אשת איש, אינו מונע עצמו מלכתוב פסקי דינין בהוראת אשת איש וזולתו... והנה ב' סברות כתב בזו הפסק, שאלו היה כותב אותם בזמן החכמים אשר גדלוני, יודע אני בודאי שהיו מכריחים אותי, שכל ימיו לא ישלח ידו בהוראה, עכ"ל.

טו). במבי"ט (ח"א, סי' מ"א), וז"ל: **לקנאת ה'** צנאות, הערתי לבי והעויתי מצחי, לדבר בפני גדולים וחכמים, ובמקום שלא היה ראוי לי לדבר, כי ידעתי נאמנה שאיני בקי עדיין בטיב גיטין וקידושין, ושלא הגעתי להוראה, בהיות ששכלי איננו בריא כגמרא, ואני רך הרבה בחכמה ובשנים... כי אם על קנאתי באש עברתי... כי התיר את האסור להרבות ממזרים בישראל... וצדקו הז"ל כאמרם כי השנאה מקלקלת השורה, כי אינני חושד אותו שמעה בדבר פשוט כזה, אבל מצד איבה ושנאה שהיה לו עם הרב הנוכח, לא חשש [מ]להתיר אשת איש.

והנה.. כדי להראות דופי המתיר, וכדי שלא להאריך על חלומותיו ועל דבריו שאינם נוגעים לעיקר הדין, לא אשיב כי אם על עיקר הדין שהתיר אשת איש לעלמא, ואוכיח בראיות נכוחות... כדי שיראה בפירוש סבלות מענותיו ותיפוסותיו... ומרוב שיחי וכעסי דברתי עד הנה, ואני שואל מחילה ממנו ומכל אדם שדברתי נגדו שלא כדין... ומי שמערער על איסור זאת האשה [לומר שהיא מותרת לעלמא], אינו אלא מן המתמיהין ורח"ל מהאי דעתא, עכ"ל.

טז). בב"י (שו"ת, דיני גיטין וגירושין, סי' ז), וז"ל: **אני** אומר על ההוראה ההיא, אוי לאזנים שכך שומעות, שמי שהורה כמו שאמרו, אינו בן הוראה, כי אינו בקי בטיב גיטין וקידושין, כיון שמעה בדברים שתנוקות של בית רבן לא יטעו בו, ואם הוא לא הורה כן, והשומעים טעו בדבריו, גם זו רעה רבה, "ויישר בוחך שקרית תגר על הוראה זו".

אלא שנצטערתי, על שנסתפקת שמא יש צד להקל בעבור שהוא "שעת הדחק", מי הוא זה ואי

חטאין הוא, כי שמועתו גדולה, וכל תלמיד חכם שלא תהה בקנקנו... יחשבנו לחכם וצדיק, לפי הוראתו הראשונה והניפותיו וגניבת דעת הבריות שבו, ולא יאמינו דברי בתורף המעשה באדם כשר סתם, אלא ביודע ומכיר טיבו, וחשתי שמא תדיננהו לכף זכות, וח"ו תתירשלו מלכתוב, ודנתי ביני לבין עצמי, אם אומר ואם לא אומר, והסכמתי לאומרה מפני חילול השם, דהשתא כל בר דדחיל חטאין, ימהר ויחיש לכתוב על המעשה הרע הזה... וכשמעי כן, שלחתי לאמר לרב הנזכר... שהגט שסידר אינו גט.

והרב הנזכר בודונו הקשה, השתדל וקדש האשה ההיא שנתגרשה בגט זה, עם בחור אחד

מאנשי מקומו, ואמר לו אני רב מוסמך, סמוך עלי, גם חלק מהקהל אומרים, הואיל וגם הוא "רב", יש לנו לסמוך עליו, כי לא לחנם סמך המסמך את ידו עליו. וכל זה עשה ממועט היראה שבו, והוא א"ח רא"ש מתחלתו ועד סופו, ורוצה הוא בקב ותפלות מט' קבין ופרישות, רוצה הוא שיתגדל בהמון, ואף שמעשיו תפליין, שתחלתו שונג וסופו מזיד, ויצרף איסור להתיר, ממה שיפריש א"ע מן האסור, ולא יראה אצל ההמון שהוא גדול, [כלומר, שאף שבתחילתו היה "שונג", אבל אח"כ נעשה "מזיד", בהיותו חותר להחזיק הוראתו המוטעת, מחמת כיסופא שלא יתגלה קלונו], אמרתי לא אכתר... שגט כזה בטל הוא...

ובראות הנזכר כי טעה, הויד ואמר... וכשהגיעו

הדברים לאוני, בהכירי טובו... שאין בו יראה כלל, מראה ענוה ותומה ונפש זכה ונמהרת, ותחתיה תעמוד הבהרת, והנאוה והחסרון היראה, וגם כי יחנן קולו אין להאמין בו, כי שבע תועבות בלבו... אלא שחשב עתה יאמרו הכל שכדין עשה. ואפילו בצורבא דרבנן דיראתו גדולה, אמרו האי צורבא דרבנן דאמר מילתא, אם אחר מעשה אמרה אין שומעין לו, כל שכן לאיש כזה שלבי יודע שאין בו ממשות... וכשהגיד לי המגיד שגעוניות אלו, אמרתי אמרו לו לעני, דכל שכן דגרע טפין... והשיב אני רב, ויודע אני מה שאני עושה... עליו נאמר כי רבים חללים הפילה וכו', כי כך בעורון יעשה תורתו פלסתר, ויצרף איסור להיתר, וכ"ז מצד חסרון ידיעתו וחסרון יראתו, שאין דעתו כי אם להתגדל בתחבולה ומרמה.

כלל העולה דגט זה מעושה, פגול הוא לא ירצה. ואם נשאת תצא... ופשיטא שלא גזר רבינו תם, אלא על המוציא לעז על הגט, לא על המכרר בטול הגט, שהיה בטל מעיקרו, אדרבא חייבים לפרסם הדבר, ולהרים מכשול בישראל. והחושב לקיים גט הבטל, מפני כבודו או מפני האיבה, הלא רעתו רבה, לפניו תאכל אש, ואחריו תלהט להבת, לא ינקה כל הנוגע בה, נאם החלש ורפה שמואל בכה"ר יצחק יפה זלה"ה. [אח"כ בתשובת המחבר, וז"ל]: הכלל העולה... כיון שכפוחו שלא כדון, והוי גט מעושה... וא"כ בנ"ד אפי' אם נשאת תצא... כללא דמלתא, דהך אתתא במלתא קמייאת קיימא, ובטיל גיטא, עכ"ל.

כא. הרד"ך (סי' ז'), [בגט שהמסדר שינה מציווי הבעל], וז"ל: קול ענות גבורה במלחמתה של תורה... ואל ישואך לבך לאמר מה לך לבקש גדולות, אכול בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינך... והנח להם למורים בתורה שלא כהלכה... כי מדה זו יצתה מפי הקדוש ב"ה... ואיש באחיו נכשל במארה... קנא קנאתי בהוללים, ובאל מתהללים לאמר אם קטן אני בעיניכם, חכם אני בעיני ראש שבטי ישראל, אני אני אמלוד, וכסא ממלכות אהפך ספיר ונופך אתן למשפך, הלא הוא ר' שמואל פויזו... אשר הוא מתפאר בסמיכתו... קורא אני עליו ועל כל השומעים אליו, הוי אומר לעין... וכל רוח אין בקרבו... אוי לעינים שככה רואות ולאזנים שככה שומעות, שאיש כזה יתעמף בטלית שאינה שלו ויורה הוראות.

בלבי כאש בוערת, הומיה וסוררת, לאמר קיים מצות חז"ל שאמרו מפרסמין את החנפים מפני חילול השם, הגד לכל מה שיהו ושיאו, כי כולו חנף מרע, מתגדל בזרוע התחבולה והמרמה, אמור לכל שאין בו יראה, גונב דעת הבריות, גומל שקרים ומראה להם כאלו יראתו גדולה. קורא אני עליו, כי לא לפניו חנף יבא, כי רבים בנים עשו חיל החניפות והוא עלה על כולם, ולזה ימוטו בו כל סרני ארץ, ואין כאן משום לישנא בישא... וגם אני נזקקתי לזה היום... להודיע למעלתכם מה טיבו של זה האיש כי נבהלתי על מעשה הרע הנעשה בעיר הזאת.

עלי משכבי בלילות אזכור מאמרות פיהו סכלות רעות ודלות, ולא אדום ואתחולל, וחשבתי אפרסם מיבו של זה האיש, כי היכי דלא לימרו האי גברא דחיל

ויהי כי רצה השם לגלות קלונו, להודיע לרבים סבלותו ורשעתו וקוצר ידיעתו, נגלגל הדבר שאחרי שמעו כל הכתוב למעלה, הלך וסדר כתב אחר... וזה העניין. האמין בו, ולא ראה מה שהיה כתוב שם, כי חשבו להסיד גדול, ולא ישקר ולא יעשה עולה ולא ידבר רמיה, כי גדלה ידו בחניפות וגניבת דעת הבריות, ושמועתו גדולה בהמון... וכשמעי בן שאלתיו ואמרתי לו... והוא השיב ואמר, לא ידעתי מזה דבר, כי אני הושב שהוא מחסידי עליין, וחשבתיו שאמר לי האמת...

סוף דבר, נתגלה קלונו לחלק מאנשי קהלנו, ועם כל זה יראים לדבר ולגלות הדבר מצד עוזריו, לגדל חניפות וגניבת דעת הבריות שבו, וכל אחד אומר מה לי לחלוק עמו אף שכבוד שמים הוא, הנה הוא רב וכדאי הוא לסמוך עליו... וקצרה השגתנו מלחקור אחריו, ובתיב לא תסור מן הדבר... ואין הדבר תלוי בנו אלא על המסמך אותו ועל שאר הגדולים שבדור. **לבן** אמרתי על מי תלוי הדבר, לא עלי שאני בשכונתו, והוצרכתי לגלות אונכם רבותי, כדי למחות בדבר, כי אני אין יכולת בידי, כי יאמרו לי מי שמך לאיש שר ושופט עליו, הנה גם הוא רב מוסמך, ומי הוא פה אשר יוכיח ביניכם, והוצרכתי לפרוש השמלה לפניכם... **לבן** מורי ורבותי, אם ייטב בעיניכם להזהר בדבריכם, ולכתוב לו... אחרי שתשמעו סדריו המקולקלים, לכתוב באיזה מקום שימצא הבעל בעת ההיא, לסדר גמ אחר ולשולחו לזאת העניה, בכך שכרכם הרבה מאוד כידוע למכות, שהזהיר וזריו בדבר זה הר"ז משובח... עכ"ל.

א"ה: הבאנו לשונו באורך, כי הוא קילורין לעינים, איך שנתגלגל הדבר, שמי שהיה מפורסם לת"ח ויר"ש, התיר אשת איש לעלמא, באופן של "תחילתו בשוגג וסופו במזיד" וכנ"ל (סוד"ה והרב)... **ובודאי** שלא לחנם נתגלגל הדבר מן השמים, שד"ץ ישאר למשמרת לדורי דורות כתוב וחתום בספר קדמון, רק כדי ללמדינו לקח עד היכן הדברים מגיעין, וד"ל...

כב). בשבות יעקב (ח"ג, סי' קכ"א), וז"ל: גרסינן בגמרא דקידושין כל שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין לא יהי' לו עסק עמה... אע"ג דמשמע שם בשו"ע, דאם הוא מוסמך למוריניו, מותר לסדר גיטין וחליצות... לא נאמר אלא בזמנים הקודמין, שלא היו מסמיכין אלא הראוי לכך, משא"כ בדורות

הללו שסומכין אע"פ שאינם הגונים, לפעמים מחמת יראה ונשיאות פנים של אלמי ותקיפי ארץ ושוחד ממון, מסמיכין אע"פ שאינם הגונים... וכ"כ בספר ערך לחם של מהר"י קשמרו (יו"ד סי' רמ"ב) וז"ל, ואני ראיתי מהסמוכין דלא הוי ידעו צורתא דשמעתתא, והרבה נתווכחתי עם חכמי אשכנזים על מה זה, עכ"ל...

כג). ושם: העתק מתשובת ידידי הגאון הגדול מהור"ר יחזקאל אב"ד דק"ק המבורג [נדפס בכנסת יחזקאל (סי' ע"ב)].. אר"י אמר שמואל, כל שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין וכו', פרש"י שלא להיות דיין בדבר... האידנא דיש הרבה דקדוקים בגיטין, ושינוי השמות ומקומות... ודאי מי שמסדר ואינו יודע בטיב מרבה ממזרים בישראל, וקשים לעולם יותר מדור המבול... ועתידין אנחנו לקבל את הדין בעו"ה, וע"ז דאבה נפשי מה זו סמיכה שאנו סומכין האידנא למוריניו, ולא ראה שום דין בעיניו, ומי שיש בו ריח תורה אומר אפרסמון וריחו נודף, וסרה העודף... עכ"ל.

כד). בצדקה ומשפט (אה"ע סי' נ"א), וז"ל: זאת תורת העולה... דאתתא זו זקוקה ליבום... ולא שריא לזר בלא חליצה ויבום, ודברים אלו פשוטים לדרדקי דבי רב, ואין בהם נפתל ועקש... ומי פנחס אין לו רשות להטפל בדיני גיטין וחליצות, כי כל מי שאינו בקי בטיב גיטין וכו' לא יהא לו עסק עמהם, וה' ינחנו בדרך אמת, עכ"ל.

כה). באבני שיש (ח"א, סי' פ"ג), וז"ל: סוף דבר, מרחתי לדגם לכף זכות, ולא מצאתי, ואוי לו לדור שמנהיגו מעידים על עצמם בחתימת ידם, שאין להם ידיעה בטיב גיטין וקידושין והם מתעסקים בהם, וקשים לעולם יותר מדור המבול, דהוי מעוות לא יוכל לתקון, דמרכו ממזרים, ואף שבדור המבול כולם מנאפים, לא מחזקינן להו בממזרות, דרוב בעילות בבעל. משא"כ המתיר אשת איש לעלמא, שהוא הבעל הוא הבעל, הרי כל זרעו ממזרים... והוא האמור בסוטה, כל אדם שיש בו גסות הרוח לבסוף נכשל באשת איש, שעל ידי שלכו גם בהוראה, מתוך כך נכשל בהוראתו להתיר אשת איש לעלמא, ונתפס במצודה רעה להרבות ממזרים בישראל רח"ל, וה' יכפר בעד מה שעבר... וילמוד דיני גיטין, עד שיהיו סדורים בפיו כשלהן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם, עכ"ל.

כו). בחת"ס (אה"ע ח"ב, סי' ל"ד), וז"ל: **שלום** לה"ה הרב המופלא כש"ת מו"ה **יעקוב נ"י**, רב דק"ק ס' מיק' יע"א. אהובי ידידי לא ידעתיו אכנהו, אבל מוחזקני בו שהוא ירא ה', ויטה אוזן ויכנים דברי אלו אל לבו, הנה אלי כתיב... כי מעלתו סידר גט בעירו, מקום אשר לא סודר גט עדיין... וא"כ איך איש הירא ה' ורך לבו בהוראה [ולא מגים דעתו, יעלה על לבו לסדר גט בעיר שלא נסדר שם מעולם, מבלי שנמלך עם איזה חבריו או אפי' רבותיו...]

ואינני חושד ח"ו את מעלתו, שיזדקק עצמו לגטין אם איננו בקי ויהי' חלילה גם לבו בהוראה כשומה רשע וגם רוח, הם שלא להזכיר, בודאי למד ושמש ויודע ומבין, אך בכל זאת השתא הכא שנה בכל אלה, וכבר אירעו שניאות לגדולים וטובים ממנו וממני, ושניאות מי יבין. **ומוב לאדם שיכסוף בעוה"ז, ולא יעייל בכיסופא קמי מלכא קדישא ויהי' עליו הטא א"א וממזרים...** הלא אפשר לתקן הדבר בגט אחר ובמקום אחר... ועכ"פ בתוך אותן הימים, האשה הזו כבולה בכבלי אישות, ואני מצפה על תשובתו בברור הדברים, כראוי לגברא דחיל הטאין, יזכה לדמורה ודאין, עכ"ל.

כז). בשמן רוקח (תליתאי, סי' ב') וז"ל: **בלי ספק** שהמסדר הזה לא טוב עשה בעמיו, והעביר את הדרך על הר"ר מענדיל בדרך מעוקם ומבולבל, ואוי לאונים שכך שומעות, ואוי לדור שכך עלתה בימיו, ואוי לספינתא שזהו קברניטה. **והגט** הזה הוא פסול מה"ת, והאשה הזאת עדיין אשת איש לכל דבריה..., דהוא גט מעושה שלא כדין, אף אם קודם שמסר הגט לידה ביטל כל המודעות באופן היותר טוב, אפילו הכי לא מהני ולא מיד... **ואין ספק** שהגט בטל ובניה ממזרים, אפילו שיעשו כל התיקונים האפשריים לבטל המודעות, דאין חפץ בכל זה רק כשלא ניכר האונס... **וא"כ בני"ד אפילו אם נשאת תצא, שגט זה בטל ומבוטל כהרס הנשבר,** עכ"ל.

כח). בשואל ומשיב (קמא ח"ג, סי' קל"ב), [במי שסידר גט ע"י עד שהיה גנב], וז"ל: **אף** שהמסדר ראוי לגעור בו, [כי] מי שאינו יודע בטיב גיטין וקדושין לא יהא לו עסק עמהן, ויפה עשה מעלתו שמנעה מלכת לבית המבילה..., עכ"ל.

כט). בדברי חיים (יו"ד ח"ב, סי' ק"ז), וז"ל: **הגם** שידעתי שבעונותינו הרבים עמי במקלו ישאל, ובפרט בעיני הלומדים בעיניהם, איסור דרבנן כזה קל למואד, שבעוה"ר מחמירים בחסידות, ומקילים במה שהחמירה תורה, ואומרים שבדיעבד על כל פנים כשר... זה אינו... **דעל** זה נאמר כל שאינו יודע בטיב גיטין לא יהי' לו עסק עמהם, הגם דבדיעבד כשר, ובגמרא אמרו על זה, דזה חמור יותר מחטא דור המבול... אולם מה אעשה, ואוי לי שעלתה בימי כך... אבל ידעתי כי שועלים קטנים, המה חכמים מהחכמים בעיניהם, וילעגו על דברי והי' להם... ואני את דעתי גליתי, כפי שקבלתי מרבותי הגאונים נהוי נפש, ויעשו הטוב בעיניהם ואנחנו נפשותינו הצלנו, עכ"ל.

ל). ושם (אה"ע ח"א, סי' ע"ג), וז"ל: **לידידי**... מו"ה **ליבוש נ"י**, והנה זה מעות מפורסם לבקי קצת... הנה מה שכתבתי לו, ידע שכל זה הוא ברור... אך במחילת כ"ת... כי אם ריק הוא מכס... וגם על פי סוד הזהיר הקנה מאד, כי כמה עולמות תלוין בכל אות, ואוי לי שעלתה כך בימי..., ואוי למי שעלתה בדורו כך. **ומחמת** גודל ערכו בעיני אומר לו, **שלא ישתדל** בהוראת סדרי גיטין, עד אשר יעיין היטב..., ואז על כל פנים ידע לספק, אך צריך לזה מרהא רבה ומיעוט חריפות, רק האמת לאמיתה, ואם יציית לי אז טוב לו, ד' הטוב ימחול לו, על אשר עיכב העניה הזאת מלגרשה בגט כשר בלא פקפוק. [ושם (סי' ע"ד), להנ"ל] וז"ל: באיזה דבר הצריך שיקול הדעת, הזהרתיו שלא לעמוד על דעתו מסכרות הכרסיות..., עכ"ל.

לא). הגרח"ע (אגרות רח"ע, סי' שפ"ט), וז"ל: **הנה** הגיעני מהבד"צ בלאנדאן מחברת... חתום עליו יוסף שאפאטשניק..., ובקראי בו נבהלתי והשתוממתי, הקורא לאסורים דרור ומתיר אסורים חמורים... בלי שום יסוד ושורש בהלכה, רק גיבובי דברים שאין להם טעם, ושיבושים, הן בעצם העובדות שאינן מתאימות עם המציאות, והן במקורי הדינים, בוחר קטעי דברים מתשובות... שנאמרו בדרך הו"א לסניף בעלמא ולפלפולא, וכ"ז להטעות את הקוראים מקופיא.

ובל יודע ומבין לעמוד על שרשי הדברים ועקרי ההלכות, מכיר ומבין את ה"שיבושים" ו"דברי בורות" ו"שגעון" שנאמרו שם, ושזהו נגד התלמוד ודברי

ענף י

דאין בערעור אמיתי על פסלות גט משום חדר"ת:

הנה, היות שיש תמחין, דהיתכן להמשיך ולערער על הגט ולהוציא עליה קלא ד"אשת איש", ובפרט לאחר שנישאת, ועל בניהם הפסול ד"ממזרות", והלא יש "חדר"ת" על מוציאי לעז בגיטין מוכא במרדכי (גיטין, א"ת תנ"ה), ובשו"ע (אה"ע סי' קנ"ד, סכ"ז), ע"ש. אשר על כן נעתיק מדברי הפוסקים [מלבד דברייהם הנ"ל ודלקמן שיוצא כן ברור], שכולם מתנבאים בסגנון אחד, דזה לא שייך בני"ד כלל מכמה טעמי. אדרבה, כולם כתבו פה אחד, דבכה"ג מוטל "חוב קדוש" אקרקפתא דגברא היודע מן הפסול, שיערער עליה.

א. הריטב"א (שו"ת, סי' צ"ו), וז"ל: והנה קראו שמה בארור, כל מי שיוציא לעז על הגט... ולבסוף.. קם הבעל והתיר חהרם שלא יוציא לעז, ואמר כי "לעז" ר"ל "שקר", אבל לומר האמת בגט, טוב הדבר כדי שלא יאכילו איסור לישראל עכ"ל.

א"ה: הגם דכ"ז הוא דברי הבעל בלשון השאלה שם, ולא לשון הריטב"א, מ"מ הבאנוה, כי בשו"ת בצלאל אשכנזי (סי' ט"ז) הביא ד"ז בשם הריטב"א, וכנראה דסבר דכיון שהריטב"א לא דחה ד"ז, אדרבה הוא עצמו פסק שם דהגט פסול, מזה ראייה דנקט כדברי הבעל, דהאיסור על הוצאת "לעז" הוא רק על שקר, ולא על אמת, וז"פ. ושו"ר דד"ז ד"מוציא לעז" הוא דוקא ב"שקר", מפורש בדברי רבינו בחיי (וישב, עה"פ ויבא יוסף את דיבתם) בהסבירו ד"מביא" דיבה אומר "אמת" דהרי מביא ראייה לדבריו, משא"כ "מוציא" דיבה היינו שמוציא מפיו "שקר" בעלמא, [וראה לקמן (אות י"ב)].

ב. במהרי"ק (שורש ל"ז, אות ב'), וז"ל: וע"ד שהטילו חרם שלא להוציא לעז על הגט... דבר פשוט הוא.. דלא תקן הגאון ר"ת, אלא בדרך הוצאת לעז, במילתא דלא פסיקא, או שבא לקנטר ולפגום, ואומר שהגט פסול. אבל ת"ח שרואה בגט אחד פסול, פשיטא ופשיטא דבזה לא דבר ר"ת, דאדרבה מחויב הוא לשאול על זה מפי הגדולים, כדי לאפרושי מאיסורא, וזה דבר פשוט עד כי אין צריך להאריך בו כלל, עכ"ל.

רבתינו הראשונים והאחרונים, ואין כלל לפלפל בד"ת בדברים המובנים לכל המעמיק בתלמוד ופסקי הלכות. ולא אמין כלל בעדותו בשם רבנים אחרים... ש"שקר" הדבר ולא התיר למעשה, ואוי לדורינו שעלתה בימינו כך שהמתכנה בשם "רב" ו"מורה", טועה ומטעה בדבר הלכה בעניני איסורי תורה וערוה החמורים.

לא הייתי מתפלא. אם היה המתיר "רעפארמער", שאינם מאמינים בקדושת התורה ומכחישים בתושב"ב ושבע"פ, ויורו ככל העולה על רוחם, שזה דרכם כסל למו, וגם העם המאמינים בני מאמינים הנאמנים עם המסורה לא ישמעו להם. אבל מה נורא הדבר, אם בא המתכנה ל"רב" ו"מורה" לעשות אחיות עינים [כאילו] שעושה כן ע"פ יסודות התורה, ותולה את עצמו בגדולי המורים, ובאמת עושה כוונים להפוך ולסרס דבריהם ולעקור איסור מה"ת, הלא ראוי לקרוע על שמועות רעות מהוראות כהנה.

והנה מגים לבו בהוראה.. כי הבין "בית חרושת" להתיר עגונות... "בואו הנה ואתיר אתכם מכבלי העיגון"... [א"ה: דוגמת "כנופיית המעשים" מפה מאנסי, וד"ל], אשר על זה כבר אמרו במשנתנו "הגם לבו בהוראה הר"ז שוטח רשע וגם רוח", אלא שאין זה "הוראה" אלא "טעות" ו"בורות" ו"קלות ראש" בעניני ערוה החמורים, ועל גדולי ישראל בתפוצות הגולה לגעור בגזיפה ולמחות על זה, ושאין לסמוך על הוראותיו כלל. צ"ר לי מאוד לפגוע בכבוד איש, אבל למען הסיר מכשול, הנני מוציא את עצמי מחוייב בדבר לפרסם גילוי דעת זה... ומי יתן ויתבונן לשוב בדרך האמת ולא יוסף להטעות, ויודיע גלוי: ברם דברים שאמרת טעות הן בידי, עכ"ל.

לב. והח"ח (שם) [הוסיף לאחר דברי הגר"ח הנ"ל] בזה"ל: יש לי צער גדול מאוד שכן עלתה בימינו, שימצאו אנשים שרוצים לעלות בראש החר, ולהכניס עצמם כפירסום בעניני עריות החמורות, ולהתיר בקל איסורי לאווין וחייב בריתות... גילתי צערי... ובודאי ישיבו ויכתבו כדת מה לעשות... וה' הטוב ירא בענינו ויגדור פרצת עמו, עכ"ל. [ויש שם גם חתימת האדמו"ר מגור זצ"ל, עיי"ש].

דוקא אם עדיין לא נישאת, אבל אם נישאת, אפילו אין לה בנים, אם נולד לו ספק פסול, יש חרם הנזכר, אבל אם נולד לו אז ודאי פסול, אפילו אם יש לה בנים, מחויב הוא להודיע סברתו, עכ"ל.

א"ה: וא"כ כש"כ, כשהודיע את פסול הספק קודם שנישאת, ועכ"ז נישאת במזיד, ודאי שאסור לשתוק גם אחר שנישאת, וכמשי"כ הברית אברהם וכדלקמן (אות ט"ז) עיי"ש. **וכש"כ** וק"ו ב"ב של ק"ו, כשהכריז והודיע ברבים את "הפסול הודאי" למשך כמה חדשים קודם שנשאו, ועכ"ז נשאו במזיד וכבנ"ד, פשיטא דמחוייב להמשיך לפרסם הפסול בכל העולם.

ד. בשו"ת רבי בצלאל אשכנזי (סי' ט"ו), וז"ל: **נמצא** דהאי גיטא מעושה הוא... דלכ"ע אם נשאת תצא והולד ממור. ומה שטענו מהטלת חרם ר"ת, הכל יפצו פיהם, ואין צריך לזה ראייה, וכתב הריטב"א ז"ל... [כנ"ל (אות א)], עכ"ל.

ה. במהרשד"ם (יו"ד, סי' רנ"ה), וז"ל: **אם יארע** שישכמו ב' או ג' חכמים או יותר, כאשה אחת שהיא מגורשת, וב' או ג' אחרים לא יסכימו, אלא אדרבא כתבו שהיא אשת איש, ויצא הפסק התום מתחת ידם, אם המוציא פסק זה.. לאסור את האשה ההיא, עובר בחרם המוציא לעז על הגט, או אם ראוי להחזיק לו טובה, שמשתדל שלא יהיו ממזרים בישראל. **[תשובה]:** אם המצא תמצא.. באלו הגרושים, חכם או חכמים אוסרים האשה, שחולקים [עם] החכמים המסדרים הגט ומתירים האשה לינשא למי שתרצה, אם נכנסים האוסרים (בכהונה) [במצודה], שיש חרם להוציא לעז על הגט.

זה א"צ לפנים, דחס שלא להזכיר דבר זה, כי כבר האיר עינינו מהרי"ק ז"ל בתשובה [כנ"ל (אות א)] ואמר, כי לא נאמר זה אלא כמי שמהרהר לקנטר, אבל מי שיאמר "טעם" לדבריו, ומראה פנים נראין להחמיר בנפ, או שאינו נפ, לא דבר ריק הוא. וח"ו לומר עליו שנכנס בגדר המוציא לעז, (דא"כ) [דאפילו אם] תאמר, שאין דבריו צודקים כפי הדין, מ"מ תבא עליו ברכה, שמתוך הפלפול והדיוק, יתברר ויתלבן האמת... עכ"ל.

ו. הרמ"א (בשו"ת, סי' נ"ה) [תשובת מהר"ם פדואה], וז"ל: חלילה וחס לומר

א"ה: ומשי"כ בד"מ (סדה"ג) על דברי מהרי"ק הנ"ל בזה"ל: וצ"ע בפסקי מהרא"י (תה"ד פסקים וכתבים, סי' מ"ו), דמשמע דחולק על מהרי"ק ועיי"ש, עכ"ל. **הנה** ז"ל התה"ד (שם) [לאחר שמברר בראיות שהגט כשר ואף לכתחלה צריכין לכתוב כמו שנכתב]: מכל הלין נראה, דשפיר עבדו מהר"ם וחביריו, שכתבו גט זה בלשון נוכח כלפי הבת המתגרשת, **וכשר הדבר ותעשה כן לכתחלה. ולמעורר** [אני] מזכיר גזירת הקדמונים, ר"ת והרבה גדולים שהיו בימיו, שהחרימו חרם חמור שלא להוציא שום לעז על הגט לאחר שניתן. ואומר אני כי פורץ גדר זה ינשכנו נחש, ויהא מוחזק לי למוחרם גמור, מאן דהוא ואיך שהוא שמו, המוציא ו[ת]מחזיק, וכל בית ישראל יהיו נקיים, עכ"ל.

ולפי"ז דברי הד"מ תמוהים מאוד, דאיזה משמעות ראה מלשון התה"ד הנ"ל, כאילו שחולק על דברי מהרי"ק הנ"ל, הלא התה"ד מיירי בגוונא שהמכשיר דחה כליל את דברי המערער בראיות ברורות, וכתב דאף לכתחלה צריכין לכתוב באופן שכתבוה. **משא"כ** המהרי"ק מיירי באופן דלהיפך: כשהמערער מבאר דבריו לפסול, והמכשיר לא דחה את דבריו בראיות כלל. **ויותר** תמוה, דהלא רבינו הרמ"א גופיה, אסף בתשובותיו (סי' נ"ה, ונ"ו) מדברי המון גדולי ישראל, דבגוונא שהמערער מצביע ומפרש בטעמים ונימוקים על פיסולה, ל"ש החדר"ת, ואדרבה אסור לו לשתוק ומחויב להודיע סברתו, והאומרים עליו שעבר חדר"ת, הם עצמם נכווין בגחלת החרם, וכדלקמן (אותיות ו' - ט') עיי"ש וצ"ע. **ולחומר** הנושא צ"ל, דלישנא ד"וצ"ע ועיי"ש"י מש"כ ב"יו"ו", ר"ל דלהמעין יתיישבו הדברים כנ"ל. וש"ויר **בפורת יוסף** (אלפאנדר, אה"ע סי' ה') שעמד ע"ז וכתב כעין דברינו, עיי"ש.

ג. בסדה"ג (דרי מיכל, אות רמ"ג), וז"ל: **ודוקא** אם נראה לו ספק פסול, הוא דיש חרם שלא להוציא לעז מכאן ואילך [כשלא ערער בשעת נתינתה]. אבל אם נראה לו ודאי פסול, אע"ג דלאו שפיר עביד במה שלא הודיע מיד [בשעת נתינה]. מ"מ אין החרם חל, אלא אדרבה מחויב הוא להודיע סברתו להרב שסידר הגט ולשאר גדולים. **ואפילו** נראה לו ספק, דוקא אם היה אצל נתינת הגט, והיה יכול לאומרו אז, יש חרם הנזכר, אבל אם ל"ה אצל נתינתו, ונודע לו אח"כ ספק פסול, מחויב הוא להודיע סברתו... מיהו

שפסול מטעם הנראה בעיניהם, ולא להוציא לעז נתכוונו, רק כוונתם היתה בזה לש"ש, ומ"מ חששו להפסול ההוא ונתנו גט שני.

לכן מהר"ר מן שניתן הגט שלא בפניו, גילה אח"כ את אשר בלבו, שפסול מטעמים הנראים בעיניו, וצווח בכרוכיא לבוא עמהם לפני המורים, והם ידונו ביניהם, ואם יכשירוהו יקבל עליו ויחזור בו, וכזה יצדקו דבריו. ולכן נראה לנו, שאין עליו שום מיהוש חרם ר"ת ותלמידיו, ולא נכוח בגחלתו כלל. וגוזרים אנו בגזירת נח"ש, שלא ידברו ולא יאמרו עליו, שם העברת חרם בגזון זה... כה דבר... [וחתומים ע"ז ארבעה מגדולי הדור]... עכ"ל.

ה. ושם [אות ב'] [על ענין הנ"ל, תשובת הג"ר ר' אליהו], וז"ל: ומה יש להם להשיב על זה... ולמה... סדרו אותו בצניעא... ונפלו בבור המעות כאשר הוא מבואר בקונטרסים... ואין אנו יודעין מה מחשבות חשבו, כי איך אפשר שלא יצאו מזה נדה... [א"ה: מכאן ראינו, שזה עצמו מה שהגט נסדר בצנעה, כבר משמש כראיה שאכן היה כפיה, עיי"ש], כי ר"ת ז"ל לא גזר על זה ועל כו"ב. ובודאי כשיראו העדיות והראיות של הגאון הנ"ל, יחזרו בהן... כי לא מצאו ידיהם ורגליהם וראשיהם בבהמ"ד... והם טעו בדבר הלכה... כי כוונת ר"ת ודאי לא היה בזה... [רק לערעור כזה בלי יסוד, רק גמגום בעלמא...]

אמנם מי הוא הבר דעת [ש]יעלה בדעתו, שאם מורה הצדק, יראה או ישמע בכירור גט אחד, שניתן שלא כהלכות ותקון רז"ל, שכוונו ר"ת וישיבתו שישתוק, ויניח להתיר א"א לעלמא. ח"ו לא נהיה כזאת בישראל, אדרבא איפכא מסתברא, כי המעלים עיניו ונותן יד לפושעים, שיצא דבר בלתי מתוקן מתח"י, ובפרט באיסור חמור כזה, גדול עונו מנשוא, ועתיד ליתן את הדין, כי המכשלה הזאת תהיה תחת ידו. לכן.. יש מאוד להם לחוש על עצמם, על האדרבא שאמר להם מהר"ר מן, בהיותו נקי מה' ומישראל ולא מעל כלל ועיקר בחרם הנ"ל, והפוצה פה נגד האלוף הנ"ל, חוטא בנכבד וחייב נידוי, ועל כל יודעי דת ודין, מוטל ללבוש בגדי נקם, ולתבוע עלבון מה"ר מן... עכ"ל.

שמהר"ר מן נכוח בגחלת ר"ת ור' משה תלמידו, לאמר היותו בר נידוי כמוציא לעז על גיטין, ועפרא לפומייהו דאויבים אשר מפיחם יצא קול זה. וכי יעלה על לב שום מורה, לנעול דלת בפני ת"ח הדר בעיר, ושמע שת"ח אחר סדר גט אחד שלא בפניו, והגט אינו כשר בעיניו, שלא יבא כנגדו לחלוק עליו, כאשר עשה מהר"ר מן, שצווח בכרוכיא על מסדרי הגט לאמר, נשים הדברים לפני המורים, ולא תנשא האשה בגט זה עד יורו בו המורים, ר"ת ור"מ לא כווננו בזה ולכיו"ב.

ואדרבא מסדרי הגט העוו לעשות, שלא הראו הגט בראשונה למה"ר מן, כי ככה מנהג כל מורה צדק ואף אם מומחה הוא, לשלוח הגט לכל המורים אשר בעיר, ואם אחד מהם מגמגם בו ומטיל בו מום לא יתנוחו עד יצא לאור משפטם, ורק גוזרים נידוי על אשר נמצאו בנתינת הגט ושתקו, ואחר הנתינה מוציאים לעז בדברים בלתי ברורים. לכן, כל אשר יאמר.. שמעל בחרם, הוא בכלל המנדה חבירו שלא כדון, שהוא עצמו בנידוי... ואשר יעבור על זה, ינשכנו נח"ש בלי לחש, עכ"ל.

ז. ושם [סי' נ"ו] [תשובת ד' גדולים, על ענין הנ"ל], וז"ל: על דבר המעבירים קול... שעבר על חרם רבינו תם ותלמידיו... נראה לנו בזה, שלא עבר על החרם כלל, כי רבינו תם ותלמידיו לא גזרו, רק על מי שראה הגט קודם המסירה, ושתק מלערער עד אחר המסירה, או על מי שניתן הגט שלא בפניו, ואומר אילו הייתי שם, הייתי מערער על העדים או על הגט... כי זה "שסתם דבריו", ודאי ללעז קא מבזין, וחל עליו החרם. אבל מי שניתן הגט שלא בפניו, ומצא אחר כך פסול מה בגט, "ומפרש ואומר שפסול מטעם זה ומטעם זה", לא עלה על לב רביתנו תם ותלמידיו מעולם, לסתום פיו מלומר את אשר בלבו.

ואדרבא יישר כחו, כדי שהאשה לא תנשא לאיש, עד שתקבל גט כשר... וכן משמע בתוספות (גיטין דף צ"ע, ד"ה והלכתא), ובמרדכי (שם, פרק המגרש, סי' תמ"ט), וז"ל: מעשה בא לפני רבינו תם, שיצא על גט אחד קול פסול, ונתנו גט שני מפני הלעז, ולא הצריכה ר"ת להמתין ג' חדשים מזמן שני וכו'. ומדלא החרימו ר"ת, משמע שלא עברו על החרם, והיינו ע"כ מטעמא שהיו מפרשים ואומרים,

תגר על הגמ, כי הלילה לומר, שהחרים על דבר ברור ופשוט, ולא נקרא בשם "לעז", רק מוטל עליו [לקרוא תגר], ותבא עליו ברכה, עכ"ל.

יב). בנחלת שבעה (שטרות, סי' מ"ה, אות נ"ט), וז"ל: **ולחיות** כי כל

דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום, אמרתי לפרש דברי רבינו תם, והחרם שהחרים כפי מה שמצאתי בדברי גדולי האחרונים, כדי שלא להשים דמי מלחמה בשלום, ויצא ממתוק מר לפרש דברי רבינו תם בענין זר. [ולאחר שהביא (אות נ"ח) תשובות הרמ"א הנ"ל (אותיות ו' - ט'), כתב בזח"ל: **ונראה** לי, להביא יותר ראייה ברורה לדבריו, מדברי התוס' (סנהדרין ח', א' ד"ה מוציא שם רע), שם כתבו בפירוש, ד"מוציא לעז" אינו שייך, אלא בדבר שהוא "שקר"... ועוד... מכל מקום נשמע מזה, דלשון "מוציא לעז" שייך [רק] על דבר שאינו [אמת]...

ומהר"ם פרוכינצא (שם)... הוסיף ראייה ברורה מן הסברא, וז"ל: **ואומר** אני, כי על מה שראה וידע בגמ הנזכר, ענין או ענינים, אשר למראה עיניו ישפוט, שהגט נפסל מחמתו, ואמרו לפני הגדולים, וגם צוה, שהאשה לא תנשא, והכל כדי להפריש מן האיסור, יפה עשה ויישר כחו אצלי, ואצ"ל שלא נלכד בחרם של ר"ת. **שבודאי** לא כוון הוא, ולא הנמנים עמו, להכשיר גט פסול אחר שניתן, אלא שראו פירצה ממוציאים לעז, ומטילים פגם בכשרים, לעקלקלות ולא לעקל, וגדרו בה גדר, כנראה מתוך הדברים שבאו שם **במרדכי** (סי' תנ"ה) בספור החרם, וז"ל כי דבר כזה ריבתה מריבה בישראל, ואם למעט מריבות כווננו, להרבות ממזרים ח"ו, לא כווננו, עכ"ל.

יג). הלבוש [בשו"ת מהר"ם לובלין (סי' קכ"ג)], וז"ל: **אשר** קילל ואמר יסכרו פי דוברי שקר והעוברים על חרם ר"ת כו', אומר אני קללת חנם הוא, והש"י יהפוך קללתו לברכה, כי... מעות הוא בידו, כי לא החרים ר"ת אלא על מי שעמד בעת נתינת הגט... אבל מי של"ה בעיר... האידך ישתוק, שמא באמת פסול הוא... הלילה וחלילה שמפי קדוש ר"ת יצא דבר כזה. **ועוד** אני אומר, שבנ"ד שאין הערעור על שעת נתינת הגט... אלא מה שנתגלגל אחר מעשה הגט... הלילה וחם להעלות על הדעת כן, עכ"ל.

ט). ושם (אות ג') [על ענין הנ"ל, תשובת הג"ר ר' יעקב קלונימוס ממונטיינא], וז"ל: **ועל** דבר שקראו תגר על הגאון מהר"ר מן יצ"ו... כל האומר דבר זה, נקרא טועה בדבר משנה... מאחר [ש]לפי דברי הגאון הנ"ל, לפי העדיות שהביא, יש איסור אשת איש. **לפיכך** אותם אנשים שמוציאים הקול, שהגאון הנ"ל עבר חרם דרבינו תם, נקראים מוציאים שם רע, וראוי לנהוג בם דין מוציא שם רע בשקר... כי ידוע ומפורסם הדין, מי שמחרים אחד מישראל שלא כדין, שהוא עצמו בנידוי, וקל וחומר בן בנו של קל וחומר אם הוא תלמיד חכם... ומחוייב יהיה מי שיהיה לפייסו, שאין לך ביוש יותר מזה... עכ"ל.

י). במהריט"ץ (ישנות, סי' מ'), [תשובת הגר"ש יפה], וז"ל: **ומה** שמענו המנגדים משתיקת המגרש ואביו להמלת חרם ר"ת, מבואר שאין בו ממש, כי אנוסים היו מחמת נפשות, כמו שנתפרסם, כי יד האונס היתה בם להומם ולאבדם, אלו לא היה מגרש. **ופשיטא** שלא גזר ר"ת, אלא על "המוציא לעז" על הגמ, לא על המכרר ביטול הגמ שה' בטל מעיקרו, אדרבא חייבים לפרסם הדבר, ולהרים מכשול מישראל. **והחושב** לקיים גט הכמל מפני כבודו או מפני האיבה הלא רעתו רבה, לפניו תאכל אש ואחריו תלהט להבה, לא ינקה כל הנוגע בה, עכ"ל.

א"ה: דבר גדול דיבר בזה הגאון: דהחושב לקיים גט הבטל מפני... האיבה, רעתו רבה... **וזהו** לימוד עצום לני"ד, שרמ"ז שעשה הגביית עדות המזוייף להכחיש את הגי"ד, שרווייה עם כמה מיני פסלנות רבות, [וכמבואר בפנים (סי' ו')], הוא "שונאו" המפורסם של מסדה"ג. **וכל** כך היה רודף ושואף להכשיר את הגט כיון שהוא בניגוד לדברי מסדה"ג שפסלה, ששנאתו המובהק העבירו על דעתו ועל דעת קונו עד כדי כך: דעל אף שבעבר השמיץ את מסדה"ג שכל גיטין שלו פסולים, צעק עכשיו להיפך מדברי עצמו, והכשיר הגט כדי לחלוק על מסדה"ג שפסלה, והמבין יבין....

יא). בחוות יאיר (סי' ע"א), וז"ל: **לבן** לא ירד בני עם המתירין, אם ישנם במוציאות, והדבר פשוט כל כך בעיני, כי אפילו ניתן הגמ, לא עלה מורא חרם ר"ת על ראשי, והייתי קורא

יד). במהר"ם לובלין (סי' קכ"ב), וז"ל: **מה** שמהנדזין המקולין לומר, שהמשא ומתן בעסק זה, הוא בכלל מוציא לעז על הגט שהחרים עליו ר"ת. **לא מצאו** ידיהם ורגליהם בניהמ"ד, והאומר זה, הוא בכלל שאינן בקיאים ויודעים בטיב גיטין וקידושין... וכי נאמר שהמורה המתעסק.. להצריך לאותה אשה גט אחר כשר, הוא בכלל מוציא לעז, חלילה לנו לומר כן, הלא כל התשובות... מלאים מעניינים כאלה... וכן מעשים בכל יום.. על כן האומר הנזכר אינו אלא מועת, ושרוצה להחזיק דבריו ולקיים מעשים שאינם מתוקנים שנעשו על ידו בלי טעם נכון להקל באיסור חמור דאשת איש לבתחילה, ולהתיר שתנשא לאיש אחר לבתחילה בגט כזה שיש עליו כמה פקפוקים נכונים מצד הדין, עכ"ל.

טו). בתשובת שמואל [נכד הבי"ש], (סי' ב', ה' גיטין), וז"ל: **לעצור** במלין לא אוכל, כי מבואר בתשובת רמ"א [הני"ל] (אותיות וי - טו), דהעלו כל גדולי מורים למסקנא, דכל מי שידוע איזה סברא נגד הכשר הגט, מחויב להגיד אף אחר נתינת הגט, וכל המעלים עיניו מזה ושותק, עתיד ליתן את הדין, וגדול עונו מנשוא... לדעתי פשוט להחמיר אף במקום עינון, ואף אם נשאת תצא, וכל הדרכים האלו בה, עכ"ל. [הובא בשד"ח (מע' גט סי' א', אות כ"ט)].

טז). בזכרון יוסף (אה"ע, סי' ט"ו), וז"ל: **דלא** שייך בני"ד לחוש לחרם ר"ת ותלמידיו מהוצאת לעז על גט שכבר ניתן, כמבואר... וכל הנביאים מתנבאים בסגנון אחד, שלא החרים ר"ת על כיו"ב, שרואה חכם אחד פסול בגט שניתן שלא בפניו. ואדרבה כך נאה ויפה לעשות ולפרסם הדבר ברבים, ושלא לאחוז בפלך השתיקה ולהעלים עין מסוררים, פן תצא עי"ז ח"ו דבר שאינו מתוקן ומכשול גדול... וספק אשת איש וממורות.. אילו היתה נישאת לאיש ע"י גט זה והולידה לו בנים...

בעיני יפלא על נאוני ארץ הקרובים אל החלול הזה, מדוע שרים עצרו במילין וכף ישימו לפיהם בעת ההיא, ואי אינהו שתקו אנן מי שתקינן, דחיישינן דתיפוק מיניה חורבא, ומה זו שתיקה. ובמקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב, וינוחו ברכות על ראש... על אשר קנאו קנאת ה"צ

ותורתו הקדושה, וחששו לכבוד הראשונים... להוציא לאור תעלומה וכיררו כשמש בצהריום... עכ"ל.

יז). בנוב"י (קמא, אה"ע סי' פ"ח), וז"ל: **ולכל** המוני העם אני מזהיר, כי בעוה"ר אינם בעלי תורה, ומה ששומעים לפעמים שאסור להוציא לעז על הגט, ושיש חרם ר"ת ע"ז, סוכרין שאפילו המערער כדון ג"כ בכלל, אבל לא כן הוא. **ולכן**, מי ומי שיעלה על לבו ורוחו, להוציא לעז נידוי על ארבעה מופלגי התורה המערערים, הוא עצמו בנידוי, כדון המנדה למי שאינו חייב נידוי, ופורש רשת לרגליו אשר ממנו תלכדו, ישוב גלגלו על הכור ותשכר על המבוע כדו, ופתאום יבוא יום אידו, לא יאריך ימי עודו, ולא יתקיים שלדו, לא יאבה ה' סלות, ולא יכפר בעדו, תבוא ארס נחש בקרבו, וילבש קללה כמדו, והשומע לדברי אלה, יעלה לשמים שיאו ויגדל כבודו, יברך ה' חילו ופועל ידו, להרבות חונו ומאודו, עכ"ל.

א"ה: הרי לנו, דלא רק דליכא חדר"ת על המערער כדון, אלא אדרבה, החרם ישוב להרביץ על ראש האומרים כן על המערער..

יח). בברית אברהם (אה"ע, סי' צ"ו), [בעובדא, שנולד ספק פסול בגט שכ"מ, ע"י שלקחו עד אחר מכפי ציווי הבעל, ורב מעיר אחרת הזהירם שלא ינשאו עד שישאלו מגדולי הדור, והמורה באותה עיר התיר להם להנשא], וז"ל: **ואפשר** שסמכו לכסות הדבר במעשה הנישואין, ע"פ מה שראו בסה"ג (סוף סעיף רמ"ג) [הני"ל (אות ג)], שכתב, מיהו דוקא אם לא ניסת וכו', אבל באם ניסת וכו', יש חרם הנזכר, עכ"ל. והיו סוברים, שאחרי הנישואין לא יוכל המערער, להודיע סברתו כלל לגדולי זמנינו, מחמת דבספק פסול הווי חדר"ת.

אך לדעתי, גם בזה לא הועילו כלום, דהתם מדייק בסדה"ג: אבל אם ניסת, ונולד "אז" ספק פסול וכו', והיינו שהנישואין היו כדון [ר"ל, בלי ערעור מקודם לכן], ואחר זה נולד לו ספק פסול, אבל "אם מערער קודם הנישואין", והגדולים הזהירו שלא להתיר, אם לא ע"פ "היתר ברור" מגאוני זמנינו, והם פשעו כמזיד לעשות הנישואין שלא כדון, פשיטא דאין שום חדר"ת על המערער... בכדי לאפרושא מאיסורא.. בכה"ג שניסת

אשר לא ירא לבו מחרמו של ר"ת, על המוציאים לעז שלא כדין, כי כפי הנראה מטענותיו, נכונים הם, אשר אף לכל הדברות והאמירות, מידי חשש לא יצא הגט הזה... ויציע לדיינים טעותם, ויבקש מאתם כי אם לא יתמצו בזה, יגלה קלונם ברבים, ולמה יתחלל ש"ש... ושלום על... דיני ישראל דלא ליתו לאנצויי... עכ"ל.

א"ה: הדברים מאלפים מאוד בכפילא: **א**, שמאשים את מסדרי הגט, דמפני **רדיפת תאוות ממון** העלימו את עינם מפסלות, מה דהוי לימוד גדול לדורינו השפל, שסידור גט נעשה "ביזנעס" מובהק, וד"ל. **ב**, שמיעץ לבעל הבית תלמיד חכם: **שיאיים על מסדרי הגט**, שאם לא יתנו גט אחר, **אז יגלה את קלונם ברבים**... וד"ל אומר לנו הרבה מאוד, וד"ל...

כב. **בחיים ושלום** (ח"ב, סוסי" ל"ד), וז"ל: **ועל** מה שהביא... דיש חדר"ת [על] המדבר על הגט וכו', יפה השיבו [דז]הוא לעומדים בשעת נתינת הגט... [ולאחר שמביא דברי מהרי"ק ושאר פוסקים, כותב]: **וא"כ** מה מקום לומר בחכם ורב הבא לפלפל ולידע בגט, אם יש בו איזה ערעור לשאת ולתת בו שמא יהיה פסול בודאי, ויש משום איסור אשת איש, ואם נשאת יוציא וכניה ממזרים, וכבר כתב הרב בית שמואל שם, דאם יודע בודאי שהוא פסול, חייב להגיד אפילו נשאת האשה ויש לה בנים.

ועתה בעוה"ר, כי נתמעטו הלכבות ורכו הטירדות, ודיני הגט רבו עד מאוד לאלפים ולרבבות... וצריך כל חכם ירא וסר מרע, לחקור ולדרוש בבא אליו איזה מפקפקים לצורפו במצרף החכמה, בחיפוש ספרי הפוסקים להוציאו לאורה. **אדרבה** אם ימנע עצמו מלהודיע ולהודיע, יכשל באיסור לאו ולפני עור לא תתן מכשול... וגם ע"פ ארור אשר לא יקום את דברי התורה הזאת, למי שיש בידו למחות ואינו מוחה... ובודאי כי יותר גדול חרם הכתוב בתורה, דארור בו חרם... ואדרבה כהיות מודיע דבריו ומכרר האמת, יבורך מפי עליון, שנאמר עליו ברוך אשר יקום את דברי התורה הזאת... כש"כ אם דקדקו ויצא הגט פסול, כי בודאי דשכרו גדול מאת ה' מן השמים, עכ"ל.

כג. **בפורת יוסף** (אלפאנדר, אה"ע סי' ה') [לאחר שכתב כמה חילוקים בענין

שלא כדין, ועל תחלת הנישואין אנו דנין אם היה כהיתר... ממילא פשוט, דקודם "שיבורר ההיתר"... היא בחזקת ספק מגורשת ושמא הדין דתצא, ומחויב להפרישם שלא ידורו ביחד, עד שיבא הפסק דין מנאוני זמנינו וא"כ לא הועילו כלום במעשה הנישואין, עכ"ל.

א"ה: אם כ"כ בערעור שמספק גרידא, א"כ כש"כ בערעור שעל פסול ודאי מה"ת וכבני"ד, ה"י.

ט. **בחדושי אנשי שם** (סי' קצ"ז), וז"ל: **על** משמרתו אעמודה שהגט פסול... ומ"ש אלי בשם הרב, שיחוש המערער על חדר"ת, בזה לי לעגה לי, ואני אני המערער, והוא תמה שלא ראיתי דברי הט"ג ותי"ג אחרונים. **ולמה** הוא לא פקח עיניו, לראות תשובת הרמ"א [הני"ל] (אותיות וי - ט)... שכתב שחדר"ת לא היה, רק על אחד שיודע בנפשו שהגט כשר, ומכיון רק להכעים ולקנטר ולהוציא לעז על הגט, אבל מי שמערער כדינא, וסוכר דכדין הוא פסול, ואין כוונתו לערער ולקנטר, שאין בזה חרם דר"ת, ומכש"כ בזה, דכדין הוא מערער והוא פסול... ולא איכפת לי על הדוברים עלי סרה, כי אני אומר יקללו המה ואתה תברך, קמו ויבושו ועבדך ישמח... עכ"ל.

כ. **בשואל ומשיב** (קמא, ח"ג, סי' פ"ד), וז"ל: **על** מה שקרה... דתעשה האשה מפה שליח לקבלה, לקבל הגט מבראד מבעלה... זה תוכן המעשה ע"פ השמועה. **וכשמעי** זאת, נעצבתי אל לבני, אם כי אסור להוציא לעז על גמ, ורשת ר"ת פרוש, בכ"ז נכה"ג כבר כתבו הפוסקים, דכל שאינו בא לקנטר, כ"א ע"פ הדין, מותר. **ומאד** תמהני אחרי כי החמיר רבינו פרץ ז"ל, והטור, וכן קי"ל בשו"ע (אה"ע, סי' קמ"א, סכ"ט בהג"ה), שאין לעשות שליח לקבלה, איך התירו פרושים את הדבר, עכ"ל.

כא. **ושם** (תליתאי, ח"א, סי' רי"א), וז"ל: **עיינתי** בדבריו אודות הגט, וראיתי כי עוד מצאה התורה קן לה בלבנו, ועוד חרות למשמרת, יהי נועם ה' עליו, לשקוד על דלתי התורה, וכל אשר יוסיף להתמיד בה, היא גם היא תוסיף תת כחה לו, אשריו אם יהיה יגיעו בדת האמת. **והנה** אודות הגט... קשה לי להאמין לדיינים יושבי על מדין זמן רב, לא ירגישו... כי בולמוס הכסף אחזתם... ואך זאת אמרתי להודיעהו,

מועיל רק להתירה לבעלה, אבל בשו"א אין זה יכול לשמש כהיתר שתשאר עם הבעל, וז"ל.

א. הרשב"א [במיוחסות לרמב"ן (סי' קמ"ח), בט שבו ממרחק, ונמצאו בו פסולים, וכמה מורים פסלוה, ומורים אחרים הכשירוה והתירוה לינשא], וז"ל: **תשובה** למורי הרב: **שפסול, ואם נשאת הולד ממזר, והמכשירים.. התירו הערוה.. ועוד, שלא היה להם להוציא** [ר"ל, לגרש בו], **אחר שדנהו אחרים לפסול, וכדאמרינן חכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר במלתא דתליא בסברא, וכש"כ שהורה כדן וכהלכת.**

סוף דבר, אם נעשה מעשה והותרה לינשא, תצא והולד ממזר, ואוי לעינים שכך רואות ולאזנים שכך שומעות, שיקומו אנשים טועים בדבר משנה ויורו בענין גיטין וקדושין, ואחז"ל: כל מי שאין יודע בטגנוק, לא יהיה לו עסק עמהם. **ומרוב** חולשת מורי הרב לא יכול להתום, אך אלה הדברים יצאו מפיו, ושלומך יגדל ושלום תורתך ירבה, כנפשו וכנפש שמח ועלו באהבתך, הכותב במצות מורי הרב, **אברהם בר' משה**, עכ"ל.

א"ה: מכאן ראינו ברורה, דס"ל להרשב"א דסמיכתה על הוראה מוטעת, אינו משוויה לאנוסה, ודלא כתשובת הרשב"א המובא בב"י (אה"ע, סי' י"ז), שהפוסקים כתבו עלה דלאו בר סמכא היא וכדלקמן (אותיות ח' וט'), ועכ"פ כשהיו גם מורים שפסלוה וכבני"ד, בודאי לית מאן דפליג. וממשיך]:

הוספה מבנו של הרשב"א, וז"ל: **לקיים** הכתוב לעיל, שהם דברי אדוני אבי, התמתי שמי פה: יהודה בר' שלמה, בר' אברהם זלח"ה, בן אדרת. ואז היה הרב חולה הרבה, ובאותו שבוע נתבקש בישיבה של מעלה, ואחר זאת השאלה לא השיב לשום אדם, והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים, עכ"ל.

א"ה: דברי הרשב"א הללו, שהיתה תשובתו האחרונה מתוך אלפי תשובותיו מה שהשיב להלכה עלי אדמות, משמש לנו כעין **צוואה** ממנו: שענין "זה", דהיינו המחאה נגד גיטין פסולין, יהיה הענין היותר נחוץ בדורות האחרונים...

ב. הרא"ש (כלל ל"ב, סי' ג'), [בשליח גט, שהתירו לו לינשא המגורשת], וז"ל: **הילכך,**

חדר"ת, רובם כבר נזכרו בדברי הפוסקים דלעיל, כתב] וז"ל: **דהמדקדק** בלשון החרם של ר"ת, יראה שלא החרים, כי אם על "היחיד" המוציא לעז על הגט, ולא על "בני"ד" שבא הספק לפניהם.. ודאי דמותר להבי"ד ההוא לחקור בדבר, ויש לדקדק כן מדברי הרא"ש והתשב"ץ והרא"ב... דלגבי בית דין הותרה הרצועה להוציא הדין לאמיתו.. **דלא** שני לן בין קודם נתינה ובין לאחר נתינה, כל שאנו רואין חשש פיסול בגט, כח בני"ד יפה להוציא הדין לאמיתו.. ולא חשו לחרם רבינו תם, אלא ודאי שיש לחלק בין יחיד המוציא לעז, לבני"ד... דכח בני"ד יפה... ואם כן בני"ד האחרון.. רשאים הם בדבר, וליכא למיחש לחדר"ת, עכ"ל.

כד. **בערוה"ש** (אה"ע, סי' קנ"ד, סי"ד), וז"ל: **שצריך** להטיל איסור על כל העומדים בשעת נתינת הגט, שלא להוציא לעז על הגט, ומזכירין שר"ת גזר בכנופיה עם תלמידיו, על מי שמוציא לעז על הגט הניתן עכ"ל, וכן המנהג בכל תפוצות ישראל.. **וב"ז** אינו רק להוצאת לעז בעלמא, אבל ת"ח שבא לידו הגט, או ששמע מהגט, ויש לו בו תיוהא, ח"ו שישתוק, ואדרבא מחוייב לשאול מהרב המסדר טעמו ונימוקו, ואם אחר הפלפול יסכימו שצריך גט אחר, משתדלין להשיג גט אחר, וכל תשובות גדולי ישראל מלאין מענינים כאלה, עכ"ל.

א"ה: הרי לנו, דרק אם מסדרי הגט **משיבין** להמערער ומפלפלים עמו, ומגלין לו את טעמו ונימוקו, והמערער רואה שהם צודקין, אז אסור לו להמשיך בערעורו, ולא זולת, וזפ"ב.

ענף יא

אם הסמיכה על הוראת היתר נישואין מוטעת חשוב כאנוס:

הנה, היות שהאיש והאשה מצטדקין בנ"ד, שהיה להם "הוראה" להיתר נישואין, ולא עוד אלא ש"דיין" חרידי היה ה"מסדר קידושין" שלהם בפומבי. ע"כ נביא כאן מדברי הפוסקים מה שדנו בזה, אם הוי "אנוסים" עי"ז. ונראה דהכל מודים, דעכ"פ אם הפוסלין "ביארו" דבריהם, ולעומת זה סתמו המקילין את דבריהם, ובפרט "בשהחזירו" אותם שאסורין לסמוך על המקילין, אז כו"ע מודים דהו"ל "מזידין" גמורים. [אמנם, אף אם לו היה להם דין "אנוסים", ג"כ ל"ה זה

השליח אסור לישאנה, והמתירים לא יפה כיווננו. ועוד אני אומר שצריך להוציאה, ואע"ג ד...מסיק שלא יוציא, הני מילי כנס כדיעבד, אבל אם עבר על התראת בי"ד וכנסת, מפקינן לה מיניה; ועוד מכין אותו מכת מרדות. ואף אם יאמר, לא עברתי על התראת בית דין, כי אחרים התירוה לי, לאו כל כמיניה, הדא שהדבר ידוע שאין... אדם יוכל לחלוק על הוראתך, אף כי אם היית אתה מקיל והם מחמירים, כל שכן שהם מקילים, לא היה לו לזלול בהוראתך, וראוי לנויפה ומוציאין אותה ממנו, עכ"ל.

יהיה לו עסק עמהם... אבל עדיין הוא מחזיק לומר שהאשה מותרת לבעלה זה, במענות שאין בהם ממש. והדין הוא, שתצא מזה ומזה, והולך ספק ממזר לדעתי, ולדעת מקצת הוא ודאי ממזר, עכ"ל.

ג). במהרי"ק (שורש פ"ד) [בנתקדשה בתאנה ומורה אי התירוה לשוק משום שא"ב שו"פ], וז"ל: קול שאון מעיר לעיר... קול מלחמה במחנה העברים, איש היה בארץ עוץ אויב שמו, וישים את כסאו מעל השרים בחוצות קונשטנטינה... ויאמר מושב אלהים ישבתי... ומי כמוני מורה... ומי פתי יסור הנה... כי זה האיש משה קפיסיל מפיל חללים רבים... להורות נתן בלבו וכל רוח אין בקרבנו... עושה ממזרים.

ה). ושם (סי' מ'), [על שאלה הנ"ל], וז"ל: ילמדנו רבינו... אם יאמר הדיין שביטלו את הגט, [כלומר, שהגט פסול], אם מותרת לבעלה הראשון, משום דאנוסה על פי חכם, שהורה להתירה לינשא, ואונס בישראל מושרא שרי. תשובה, דבר זה ברור הוא, שאסורה לבעלה הראשון, שהרי אין זה אונס, שלא היה לה לסמוך על זה החכם, כיון שיש גדול ממנו, ואפי' הבי"ד שיש במדינה, שאין גדול ממנו, לא נקרא אונס, שכבר אפשר שיש גדול ממנו במקום אחר, עכ"ל.

על כן.. אומר אני, שאותו הממרא עתיד ליתן את הדין, ואוי לו ולמי שסמכו... והרי רבו האוסרים על המתירים, ואפי' הווי כי הדדי האוסרים והמתירים, או אפי' נפישו המתירים מ"מ באיסור המור בזה, דהיינו חומרא דאשת איש, פשימא ופשימא דהיה לנו לחוש לכל הני רברבתא דלעיל שפסקו לאסור... והיה ראוי להלך אחריהם אפי' להקל, כש"כ להתמיר באיסור חמור בזה... שיש להלך אחר המחמיר...

א"ה: כ"ז הוא אפילו בלא התראה מבי"ד שלא תנשא, דאז ג"כ לא הוי אנוסה, אלא אם סמכה עצמה על הבי"ד היותר גדול בכל העולם. אבל אם איזה בי"ד התרו בה שלא תנשא, בצירוף ציון מקורות ונימוקים וכבני"ד, ועברה על ההתראה, פשיטא דתצא מזה ומזה אפילו אם סמכה על "היתר שתוס" מבי"ד היותר גדול בעולם, וז"פ.

מכל הני טעמי נלע"ד דבר פשוט... דתצא מזה ומזה... אע"ג דגם הכא לא פשעה האשה... שהרי המורה הטועה הטעה אותה, ואמר לה שאין חשש... ומאי הוה לה למיעבד, הא מסקינן... דלא אמר בכח"ג מאי הוה לה למיעבד, אפילו באונס גמור... ועוד... כ"ש הכא, דאיכא למימר דהוי לה לאמתונה, עד אשר ישאו ויתנו בדבר כל החכמים הבקיאים בהוראה, ולא להשען על משענת הקנה הרצוין הגם לבו בהוראה, שומה רשע וגם רוח, עכ"ל.

ו). בדברי ריבות (סי' רכ"ה) [בבתולה שנתקדשה לשני בניא, והראשון היה לו רק שטר שקידשה, והשני יש לו עדים בע"פ, וכנסה הראשון], וז"ל: אחר כל אלה הדברים... העיז פניו וראשו הרים, וכיד רמה נכנס לחופה עם... ולא חש כלל לעדויות אשר נתקבלו בבית דין, שנתקדשה לאהר... וזה לא המתין כלל, והיה ראוי לייסרו בסלוא דלא מבע דמא, לו ולסומך בידו... ועם היות שהנושא הוא אסור חמור, ספק אשת איש, עברו עוד על זה ח' ימים, ולא שתו לבם להתקבץ להעמיד הדבר על בוריו...

ד). ברדב"ז (ח"ד, סי' ל"ט), וז"ל: אומר אני, כי החכם אשר הורה להתירה להנשא... הוא ראוי לעונש גדול, כי מי שאינו [בקין] בטיב גיו"ק לא

לבן גמרתו [ו]אמרתו, לחוות דעי ולגלות סברתי בזה, כי להיותו ענין אסור חמור, לא אוכל להתעלם, אולי יחנן ה"צ, להרים מכשול מדרך עמי, ואלקים הוא יודע וישראל הוא ידע, כמה מרחתי וחפשתי לעניות דעתי, לחזר אחר התירא דהאי אתתא, כיון שנישאת, וגם משום זילותא דבי דינא, שלא יאמרו שבעיר... ואם בישראל, נעשתה התועבה הזאת נגד השמש בפומבי גדול, ואין מוחה, ולא יכולתי, כי דעת הפוסקים, גדול כים

הולך וסוער.... [לאחר שמברר שקידושי הראשון לא חלו, מפני שהשטר יש לו דין "מפי כתבם", כתב בזה"ל]:

ולא נסמוך עליהם, ולא נחוש לדבריהם להחמיר, ולומר שקדושי ראשון לא הוּו קדושין ודאין [בתמיה], ודאי לא יאמר דבר זה, אלא מי שלא ראה אור מימיו... אבל להקל בנ"ד, להתיר ספק אשת איש, חס ושלום לא עלה על לב אדם. לכן.. ראוי לגזור על יוסף בן טישטיל, שלא יתיחד כלל עם... מפני שהיא ספק קרוב לודאי אשת איש... ונמצא שתפסו הקדושין השניים, וצריכה גט מהשני.

וכיון שצריכה גט מהשני, נמצא שיוסף בן טישטיל בא על גאמילה בזנות, ואסורה עליו עולמית... לכן לא יתייחד עמה, עד שיברר.. בלי ספק.. וכי תימא, כיון שנשאת ברשות איזה בית דין, לא תצא מהתירא הראשון, כי שמא נתעברה, ונמצא נוציא לעז על העוברים, ליתא.. מעתה כל שנשאת, בין ברשות בית דין, בין במזיד גמור, תצא מן הבעל, ואפילו יש לה בנים... דהוּו ממזרים... דאע"ג דנישאת ברשות, לא חיישינן להא, ותצא מהתירא הראשון.

ובר מן דין, בנ"ד אין כאן שום היתר, דהיתר בטעות הוא... דבשלמא התם [היה טעות במעשה], אבל בנדרון רידן אין כאן חילוף [בשינוי מעשה], כי אם שמעו סברת הבי"מ [אה"ע, סוסי"י י"ז], דטפי מיחשבא כאנוסה כשהטעות היה ב"דין", דהרי נשי לאו דינא גמירי, משא"כ טעות במציאות היתה יכולה לברר, עיי"ש]. כש"כ שכפי הנשמע, עשה במזיד וכיד רמה, [לכאורה אינו מובן, דאם היה לו רשות בי"ד, איך קראו "מזיד", אעכצ"ל דמייירי שהתרו בו שלא יסמוך עליהם וכבני"ד, ומשו"ה הו"ל "מזיד"], וראוי ליסרו בסילוא דלא מבע דמא, וכל העם ישמעו ויראו, ולא יעזו פניהם לנגוע באיסור ערוה חמורה מן התורה, כל מה שכתבת... בשמים עדי וסהדי במרומים, כי כונתי לשמים לגלות דעתי ונקיתי והייתי נקי מה' ומישראל, עכ"ל.

ז. בשמש צדקה (ח"ב, סי' ו') [בשערוריה, בבתולה שנשתדכה לאחד, ובראותה שיצא מדעתו, קיבלה קידושי ספק משני, ואח"כ חזרה וקיבלה קידושין ודאי מן הראשון, ונכנסה

עמו לחופה בעיר אחר, ואח"כ גזרו עליהם דייני אותו העיר ההפרשה, ואח"כ חזרו מגזירת ההפרשה, ונתיחדו ונתעברה], וז"ל: **בודאי** הגמור נאסרה לשניהם, והדין נותן שתצא מזה ומה, ואם מעוברת הולד ספק ממזר וקרוב לודאי, והשני השוכב עמה, בא על אשת איש גמורה, ומצוה וחיוב על כל בי"ד שיהיה לכופו בכל מיני כפיות עד שיוציאנה, כדי לאפרושינהו מאיסור חמור כזה בלי איחור ועיכוב.. והאשה שנתיעצה עם אמה ודודה, ושאר קרוביה ואוהביה, ובדעת צלולה ומיושבת עשתה מה שעשתה, ואחר שכן, אין כאן לא אונס ולא חימוף ולא טעות... עכ"ל.

ח. ושם (סי' ז') [בענין הנ"ל], וז"ל: **עיינתי** בתשובת הרשב"א ז"ל, הובא בב"י [אה"ע, סי' י"ז]... דכל שהורו לה בי"ד בטעות ונישאת על פיהם, הוי כאנוסה, ומינה חישב מעכ"ת להוכיח, דהמקדש הזה מצי טעין אנוס הייתי בנישואין מחמת הוראת הבי"ד... ואחר שהתבוננתי.. העליתי... שאין לסמוך עליה למעשה, להקל באיסור ערוה החמורה, [ראה מש"כ לעיל (אות א')] להוכיח כן, מדברי הרשב"א המפורשים שם, עיי"ש], לא בלבד מטעם שכתב הב"ש (סי' ל"א, סק"י) בשם מהרי"ק [הנ"ל (אות ג')], מ"מ בנידון שלנו, שאחר שקידשה זה המורה שבעירו, הנביה מורא ביניהו להרחיקם... גזרו עליו ההפרשה.

א"כ בודאי הגמור, [ד]הגם שהתירוה לו אח"כ בטעות הוראתם, פושע מקרי, משום דהו"ל לאמתוני ולאמלוכי בב"ד חשוב כמ"ש מהרי"ק, ואחר שכן, שוח"ד נותנת בנ"ד, שכופים אותו להוציא, ומעשין אותו אפי' ע"י ישראל, כמו שמעשין לפסולות. בנידון שלנו, שהשני נשאה וטמאה לו ולחברו הראשון... כופין אותו להוציא אפי' בשוטים... דדינא הכי הוא, לכופ זה שנשאה בעבירה, וסמך עצמו על משענת קנה רצוץ, המורים לו היתר... [כמו ש]השיב הרדב"ז [הנ"ל (אות ה')], שאין זה אונס, שלא הוּו לה לסמוך על זה החכם, כיון שיש גדול ממנו במקום אחר... עכ"ל.

ט. ושם (סי' ט') [בענין הנ"ל], וז"ל: **להוציא** מדעת הסוכרין... דנשאת לשני ע"פ הוראת חכמים שהתירוה, אחר שגזרו עליה ועל בועלה ההפרשה... מותרים ועומדים שלא להתיר ערוה החמורה באומדן דעתא דלא מוכת, כאומרם שהיא

אשת איש בפטומי מילי... כש"כ וק"ו דבנ"ד ל"ש אונס כלל... כי האשה הזאת צריכה נט מזה ומזה, ואסורה לזה ולזה עולמית... עכ"ל.

יא. ושם (סי' י"א) [בענין הנ"ל, מרבני ליוורנו], וז"ל: **הדבר** ברור כביעותא בכותחא, דאסורה לשניהם... וכל הטענות, כולם ישא רוח ומחבל ימעטו, כי אין בהם ממש... כפי דין תוה"ק מחויב השני להוציאה מביתו, ולא יתייחד עמה עוד, ופיזור לרשעים הנאה להם והנאה לעולם, ולא ירבו ממזרים בישראל... **ובכן** אנו גוזרים עליו בכח התורה המסורה לנו מסיני, שיוציאנה שמעון תיכף ומיד מביתו ומרשותו, כי אסור ליה אפילו יחוד, ואם יתנו כתף סוררת ולא צייתי, אנו מנדין ומחרימים אותם ואת כל המסייעים אותם, המחזיקים ידי עוברי עבירה, ושומים שקלקלו עתידים ליתן את הדין... ואנחנו נחליץ חושים להחרימם בפרהסיא בחוייא דרבנן דלית ליה אסותא, ולהבדילם מקהל עדת ישראל, ואנחנו נקיים, עכ"ל. [נחתמו י"ח מגדולי הדור לגזור על השני שיוציאנה, עיי"ש].

יב. בחת"ס (ח"ו, ליקוטים סי' מ"ט), [במי שסידר קידושין למי שנשא אשת אחי אביו], וז"ל: **על** דבר ברוך בן שמואל, שזה שנתים ימים נשא אשת אחי אביו, בשמה מרים בת צבי, וסידר לו קדושין הירשל מארקום חוץ לעירו סאמשין, והוליד ממנה ב' בנים, ועתה היא מעוברת מהשלישי, והרב אב"ד אז מו"ה מאיר פאלעצ"ל התרה בהם, ולא שמעו ולא הטו אזן, והרב מורה הוראה של עכשיו, בעזרת אקרו"ט גרשו חזוג מבית הכנסת, והבדילום מכל זכויות של בני הקהלה, והזוג טוענים, שהם שמעו לקול הירשל מארקום המסדר קדושין שהתיר להם..

תשובה. יראה כל עין הרואה, שהקידושין שסידר המסית הירשל מארקום... אין בהם ממש, וחייבים כרת על כל ביאה וביאה, והיא יוצאת ממנו בלא נט, ומותרת לכל העולם חוץ מכהן, שהיא זונה ואסורה לכהן. **והבנים** מצוה לפרסם שהם ממזרים, ובניהם עד סוף העולם, והנה כתיב בתורת משה, ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת, ופי' בספרי ומייתי רמב"ן, זה ב"ד של מטה, שהם בארור אם יש כח בידם להקים התורה בידי רשעים המחללים ועוברים על הדת... לגרשו מבה"ב, ושלא להתחבר עמו, ולמול בניו..

אנוסה אונס גמור ממעות הוראת הבי"ד... [לאחר שהביא תשובת הרשב"א, כתב]. **כמה** הלכתא רברכתא איכא [למשמען] מתשובה זו. **הדא**, דאיתתא אית לה למידק, וכל דלא דייקא, תצא מזה ומזה. ותו... דמספקא ליה, אם.. אנוסה שאול אונס הגוף או משום אונס השכל, היינו הוראת הבי"ד.

ותו, דהרשב"א עשה מזה [רק] סניף להחמיר בנידון שלו... ומאן לימא לן, דאם היה בא מעשה לפניו... בטעות הוראת בי"ד, שהיה עושה מעשה להקל ולהתיר. [ראה משי"כ לעיל (אות א) להוכיח כן, מדברי הרשב"א המפורשים שם, עיי"ש]. **תו...** בנידון שלנו, שמורי פיסארו בתחילה גזרו עליה ההפרשה, וחשו לקידושי ראשון, ומורי צדק שבעירה, עיכבו על ידה שלא תתקדש לשני ולא תנשא לו, ואח"כ נשאת ע"פ אותם עצמם שעייכבו על ידה.

נראים הדברים, דגם הרשב"א יודה, דהיא היא שקלקלה את עצמה, משום דהוי לה לאמתוני ולאמלוכי בב"ד חשוב, דמאי חזיא דסמכא דעתא אהתירא דחכמי פיסארו, ולא אאסורא דמריה דאתרא... **דלא** אמרינן מאי הוי לה למיעבד, דבנידון דידן.. הוי לה לאמתוני, עד אשר ישאו ויתנו בדברים החכמים הבקיאים בהוראה, "וכל שכן בהוראה שנפלו בו המחלוקת...". **ולא** כל כמינה לקרוא לעצמה עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו, כדי להפקיר את עצמה...

כש"כ בנ"ד, דפשיטא דהיתה יודעת דיש ויש בית דין גדולים ומומחים מהבי"ד שהתירוה, והבית דין הקרובים.. היו צווחין על הבי"ד שהתירוה, וא"כ לא היה לה לסמוך אהוראת הבית דין המיקל... ולכולי עלמא לאו אנוסה מיקרית על פי הוראת חכמי פיסארו... דליכא לאחשובה אנוסה על פי הוראת הבית דין... **וסוף** דבר כך נעשתה מעשה, ויצאתה ההוראה על פי כל רבני וחכמי גלילותינו, שתצא מזה ומזה בנט גמור, ולהשני שהיה מסרב בדבר, רדפוהו עד החרמה כדי שיוציאנה מתחת ידו בנט, וכן עשה, עכ"ל.

ג. ושם (סי' י"ז) [בענין הנ"ל, מרבני שלוחי חברון], וז"ל: **וי** לחורבא דנפיק מיניה, הבערה ללאו יצאתה, הותרה לו ס"ד, והתירוה להנשא, דא ודאי פשיעותא הוא, כי נבלה נעשתה בישראל, להתיר

ע"ב אם ב"ד וקהל שותקים לעוברי עבירה, אלו הם בכלל ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת, ע"כ מובן לכל בר דעת, כי יפה וכדין עשו כמה שעשו לברוך ומרים הנ"ל. ומה שמתנצלים, כי הסיתום מארקוס הירשל הנ"ל, אין זה כדאי, שהרי הרב בעירם.. עמד נגדם בכל כח עוז ותעצומות, וגם אני כת' בזה, והי' להם לשמוע להרב בעירם, ולא למארקוס הירשל, ע"כ יפה עשו הרב וקרו"ט על העבר. ואם מכאן ולהבא יפרשו זה מזו וישבו אל ה', אין לך דבר שעומד בפני התשובה, ויראה הרב איך לקרוב אל ה', אחר שיתרחקו ויפרשו זה מזו, ויקבלו תשובה על העבר.

אמנם רע ומר ענשו של המסית ומדיח מארקוס הירשל, כי הוונג הלכו אחר תאות לבם הרע ויצרם הזונה, אבל זה המסית, כשאט לבו גרם לעבור על כמה כריתות, ולהרבות ממזדים, עונשו קשה משלהם. וראוי לפוסלו מכל דבר הנוגע לדת ישראל, ולהנהיג ציבור כלל, וחוטא כל יתגאה, ואם יקבל תשובה קשה תשובתו, ומ"מ אין דוחים אותו, אך פרנס וממונה על ציבור לא יהיה... כל הדברים הללו פשוטים וברורים עפ"י דת תורה"ק, דת משה וישראל, עכ"ל.

א"ה: כל מי שיש לו עינים לראות ואזנים לשמוע, בין יבין כמה הלכתא רברבתא דאיכא למשמע מדבריו הק' לני"ד, ופירושים מיותרין, וד"ל...

יג). **בברית אברהם** (אה"ע סי' צ"ו), וז"ל: **מכתבו** הגיעני סמוך לכניסת השבת, וכתבתי מיד במוש"ק למעלתו ולהרב המ"ץ דשם, שיראו להפריש את הזוג הנ"ל, עד שיתברר היתר גמור... הנה בעת שהעברתי עיני על המעשה הלזה, עמדתי משתומם, מה ראו על ככה להקל באיסור חמור בזה, מבלי היתר ברור... ומיום עמדי על דעתי לא ראיתי ולא שמעתי, וגם אבותינו לא ספרו לנו פירצה גדולה כזו, ואנכי הוראה שאני המגורשת ואחיו עשו כן, מחמת שהוגד להם שיש כמה דינים בגיטין, דלכתחלה לא תינשא ואם נישאת לא תצא.

אולם מה שבא במכתבו, שהנישואין היה בדיעת הרב המ"ץ, לא אוכל להאמין בזאת, כי גדלה התמיה בעיני... מה לו לעשות בזאת, להקל ולעשות הנישואין, לפשוט במזיד באיסור חמור כזה,

שהסמך קצת להתיר המבואר בדברי גדולים הנ"ל, הם בגדר האפשר ולא אפשר ולא העלו דבר ברור בזה... ואפשר ששמכו לכסות הדבר במעשה הנישואין... והיו סוכרין שאחרי הנישואין לא יוכל המערער להודיע סברתו כלל לגדולי זמנינו..

אבל אם ערער קודם הנישואין, והגדולים הזהירו שלא להתיר אם לא ע"י "היתר ברור" [א"ה: כלומר, "היתר מבורר" במקורו ונימוקיו], מגאונים זמנינו, והם פשעו כמזיד לעשות הנישואין שלא כדין, פשיטא דאין שום הרם דר"ת על המערער... וממילא פשוט בנ"ד, דקודם "שיבורר ההיתר" [כנ"ל] ע"פ הסכמת גדולי זמנינו, היא בחזקת ספק מגורשת, ושמוא הדין תצא, וצריך להפרישם שלא יודרו ביחד עד שיבא הפס"ד מגאוני זמנינו. ואם כן, לא הועילו כלום במעשה הנישואין, ולכן רחוק אצלי להאמין שהיה ע"פ ידיעת הרב המ"ץ... שאף אם היה ברור לו שהדין, דלא תינשא לכתחלה ואם ניסת לא תצא, הדין: שהחכם שצוה לעשות הנישואין, מנדין אותו... עכ"ל.

יד). **ושם** (סי' צ"ט), וז"ל: **דכל** היכא דאמרו רבנן אם ניסת לא תצא, היינו בניסת בשוגג, ואף אם נימא דעשו כן ע"פ דעת הרב המ"ץ, כמו שבא במכתב השואל, מ"מ הלא מבואר.. להדיא בתשובות מהר"י קולון (סוף שורש פ"ד) דלא שייך מאי הוי לה למיעבד, בניסת ע"פ המורה, [משום] דהוי לה לאמתוני עד שיסאו ויתנו בדבר כל החכמים הבקיאים בהוראה... ועוד אני אומר דבלא"ה הוראת המ"ץ בהיתר הנישואין, לאו הוראה מקרי למיסמך עליה, דהא בכמה דוכתין אמרו כל ת"ח שמורה הלכה וכו', אם אחר מעשה אמרה אין שומעין לו, ואם מצינו כן על ר"י... עאכו"כ על "רב" שבזמנינו, ונ"ד היה אחר מעשה הגט שנעשה שלא כדין, ואיחו סובר לאכשורי מפני כסופא דידיה, ואין שומעין לדבריו... והוי מזידים..

ובפרטות שהמערעים מיחו בה שלא תינשא, ובודאי המה מזידים... ובנ"ד התרו בהם הרב הגדול מו"ה ליבר נ"י ומעלתו, שלא תינשא, וראוי לומר למקנסה דתצא כדברי הריב"ש הנ"ל... וקודם שיבורר כ"ז... האשה הנ"ל היא בחשש ספק יבמה לשוק דאו' ומחוייב כל מורה שהזוג הנ"ל הם תחת

ענף יב

חיוב המוטל על מכשירי גט שיצא עליה ערעור, לגלות את נימוקם ומבלי זאת אסור לסמוך עליהם והגט בחזקת פסול:

הנה, היות דכהיום אנו מוצאים עצמינו לפני תופעה מוזר מאוד, והיינו: דהרבנים המכשירין את הגיטין הפסולים מה שאנו מתריעים עליהם על יסוד ראיות ברורות ממקורות איתנים בדברי הפוסקים אשר מפיחים אנו היים ומימיחם אנו שותים. במקום שהמכשירין, אם אכן בטוחים המה שטעינו או שסילפנו ח"ו דברי הפוסקים, תחת שיבואו להראות לעין כל את דיחוי דברינו כדרכה של תורה בכל הדורות. מה עשו, הוציאו פיתקה יבישה: שהגט כשר, ושאיין לחוש כלל לדברי הערעור... מבלי שידחו את דברינו הברורים והמבוארים, דבר שלא התרחש עוד בעולם התורה מעולם אף ממי שכגובה ארזים גובהו: שיתיר בסתמא דבר שנתברר בגלוי איסורה החמור והמוחלט.

אצ"ל, דבדור שלפנינו, היה הנהגתם המוזר הלזה די לכל מבין שיבין ויכיר עם מי האמת, עם "המגלה והמבאר" או עם "המסתיר והסותם".. דהטעם היחיד על שתיקתם הוא: שיראים לגלות את נימוקם המסולפים כדי שלא יתגלה קלונם שהם פוקרים וקלים הסומכים על שיטות יחידאות ונידחות מהלכה באופן המנוגד מ"כללי הפוסקים". אבל דא עקא, דבדורינו היתום והשפל הזה, נתקלנו עם אנשים השואלים שאלת תב: מאן יומר דחייבים להשיב לכל אדם, אולי רק ל"רב" [שיש לו ביהמ"ד או מוסדות חינוך..]. ומחמת גודל שכחת התורה השוררת בימינו אלה, יוכל לדמות למישהו, כאילו שיש ממש בדבריהם והכל תלוי בכח הזרוע, ובי"ד עם כח [זרוע] "חזק" יש בכוחם לבטל בסתמא דברי בי"ד שככה [זרוע] "חלש" המבוארים.

אנך על כן, נעתיק לכאן ממקורות נאמנים, החל מדברי חז"ל הקדושים במשניות גמרא ומדרשים, וגם מדברי רבותינו הפוסקים ראשונים ואחרונים, ועד לדברי רבותינו תלמידי הבעשט"ה"ק. איך שמדברי כולם יוצא ברור היסוד החזק: דהכל הולך אחר הראיות שמגלים, באופן שיוצא מדבריהם הכללים האמתיים: [א], ד"קולא" שנפרכה בגלוי עם ראיות, אסור להמשיך עם הקולא מבלי לדחות בגלוי את הראיות של האופר. [ב], דאף אם המתירים

ממשלתו להפרישם וכל בעילותיהם עד שיבורר ההיתר [כנ"ל (אות י"ג, ד"ה אבל)], הם בעילות זנות, עכ"ל.

טו. ושם (סי ק"ג), וז"ל, שאלה... מה לעשות באנשים האלה שפשעו לעשות הנישואין במזיד... תשובה: הנה אם היה נתברר שעשו כן ע"פ הוראת החכם, הדין מבואר ברמב"ם (פ"ג מגירושין, ה"כ), ובשו"ע (סי י"ז, ס"ל"ד) גבי מים שאל"ם, דמנדון... לולי ההתנצלות דמעה. וכאן ליכא התנצלות דמעה, כיון שמיחו בו... בנ"ד י"ל, אף שמיחו בו שלא לעשות הנישואין... מ"מ י"ל דל"ה מזיד, ולומר שידע המ"ץ דהוי איסור, ומ"מ הורה לעשות כן, אך דליביה אנסיה והיה סובר בדעתו דמותר גם לכתחלה, ואין לשמתו לת"ח שהורה במים שאל"ם, רק באם ידע הדין דלא תנשא לכתחלה, ומ"מ הורה כן להנשא כדי דלא תצא דיעבד..

וא"כ כמו"כ י"ל, אף דודאי לא היה להמ"ץ להורות כן ע"פ טעותא דידיה, כיון שמיחו בו ואמרו ליה שהוא אינו מבין הדין לפסוק בכיו"ב... מ"מ איהו בעצמו היה סובר שהבין הדין שפיר דמותרת, וליביה אנסיה, וא"כ אף שמיחו בו י"ל דהוי טעות... אך דא"כ, הך דינא דת"ח שהורה וכו' נפל כבירא, דכ"א יאמר כן... וא"כ עדיין איכא למיחש שיתרצה ויאמר איזה סברות קלושות שלא להלכה כמו בנ"ד, ולא נשמתיה משום דליביה אנסיה, וע"כ דבזה אין לפומרו מעונשו... וגם אם לדעתו היה ברור דהוא פסול דרבנן, ואם ניסת לא תצא דיעבד, האוך יאמר דברים כאלה להבעלי דין, דעי"ז יתעורר לעשות החתונה, כאשר היה באמת, וכבר אמחו"ל הוי זהיר בלשונך שמה מתוכם ילמדו וכו'... אך.. לא מצינו על כיו"ב להענישו...

אולם על האנשים האלה, אבי המגורשת ואחיו הנושא... ראוי להענישם... היה ראוי להוכיח הנושא והנשאת, וליסרם בסילוי דלא מבעי דמא, לפי שעברו והקילו בספק ערוה החמורה... אך שראיתי במכתבו שאביה הוא סופר סת"ם, והנושא הוא מלמד, והלא מבואר בשו"ע (או"ח סי' ל"ב, ס"כ) דצריך להיות יר"ש וחרד לדבר ה'... ואנכי הרואה שהאיש הלוח, אדעתיה דנפשיה עבד להקל באיסורים חמורים, ואיכא למיחש גם על כתיבתו... ולכן לדעתי גם אם יוסכם ההיתר, ראוי להענישם מחמת שהקילו בספק ערוה החמורה, ולהעבירם לזמן עד שיחזרו למוטב... עכ"ל.

וע"ע: מג"א (סי' קנ"ו), ושו"ע הרב (שם, סכ"א), ושו"ת הלכות קטנות (ח"א, סי' רכ"ט), וחיים שאל (ח"א, סי' כ"ט), ופעולת צדיק (ח"ג, סי' רנ"ו), [וחיים ביד (סי' ק"ו), עיי"ש]. וע"י שו"ת ב"ח (חדשות, סי' מ"ב) שכתב על איזה ע"ה שהיה מתפאר שהוא ת"ח, והיה מדבר סרה על כל הרבנים, והוציא לעז על הגיטין שלהם, "ועל כיוצא בזה ודאי נאמר ענה כסיל כאולתו...", עכ"ל.

א"ה: הרי לנו, דבד"ת חייבים לענות אף לע"ה וכסיל החושב שהוא צודק, ולהוכיח לו בראיות שהוא טועה, וא"א להשתמט מזה עם הטענה הריקנית: שאין להשיב על דברי ע"ה וכסיל. ובפרט כשהוא מוציא לעז על גט כשר שלא כדין, מחוייבין לסתור את דבריו ולהוכיח לעין כל את טעותו, ועל כגון דא הוא דנאמר הקרא: דענה כסיל וגו'. וזה מטפח על פניהם של המכשירין בני"ד, להפריך את מהלכם דשתיקה, דאף לפי טשטושם ובלבולם אינם מחזיקין מעמד בשתיקתם.

ג. בגמרא (שבת מ', א'), וז"ל: אתמר חמין שהוחמו מע"ש, רב אמר למהר רוחץ בהן כל גופו... ושמואל אמר לא התירו לרחוץ אלא פניו ידיו ורגליו. מיתבי [מכמה ברייתות על שיטת רב, ולבסוף מסיק]: תיובתא. אמר רב יוסף לאביי, רבה מי קעביד כשמעתייה דרב, א"ל לא ידענא, מאי תיבעי ליה, פשיטא דלא עביד דהא איתותב, [ומשני]: לא שמיע ליה (לרב) יוסף ה"ל תיזתא, משו"ה מספקא ליה צרצה דלילמא עביד כרז, רש"י, ואי לא שמיעה ליה [דרב איתותב], (אמאי מספקא ליה לרב יוסף), הא ודאי עביד [רבה כרב], דאמר אביי כל מידי דמר עביד (רצה) כרב... [ומשני]: כחומרי דרב עביד, כקולי דרב לא עביד, ע"כ.

א"ה: הרי לנו דברים ברורים, דאילו הוי שמיעה ליה לרב יוסף דשיטת רב איתותב, אז לא היה מסתפק כלל, דעכ"ז ייתכן דרבה המשיך להתנהג כשיטתו, וכדמקשה הגמרא בפשיטות: פשיטא דלא עביד, דהא איתותב. והשתא אי נימא דיש מקום למהלכם המוזר של הקלים שהכשירו את הגט בני"ד: שיכולים להמשיך בהיתר ולהתעלם מן הפירכות מבלי לדחותם. א"כ מהו הפשיטות של בעל השי"ס, דעכצ"ל דאם ידע רבה מהפירכות על היתירו של רב, אז בודאי לא המשיך להתנהג לקולא, הלא ייתכן דרבה אמר [ח"ו].

ב"סתמא" הם "רבים", מ"מ דבריהם בטלים נגד דברי אומר "יחיד" שעם "ראיות". [ג], אין שום נפק"מ ב"גדלות" או "קטנות" הצדדים, דכלפי הקב"ה המשווה קטן וגדול, ולגבי תוה"ק שאמת כתיב בה, הכל הולך אחר ה"ראיות" וה"הוכחות" מה שמגלים. ואף גדול שבגדולים בתורה ואפילו מופלג ברוה"ק וגילוי אליהו ומראה אותות ומופתים, אין בכוחו "להתיר בסתמא" דבר ש"נתבאר איסורה בגלוי" אף ע"י קטן שבקטנים.

א. במשנה (פיאה פ"ד, מ"א וב'), וז"ל: אפילו צ"ט אומרים וכו', ואחד אומר וכו', לזה שומעין [לאותו יחיד] שאומר כהלכה, עכ"ל. וע"י תורת כהנים (קדושים פ"ג), קמוסיף: דאפילו אם אותו שאומר כהלכה, אומר בן מחמת נגיעתו [או קרבתו] בדבר, אפילו הכי הוא גובר על רוב מנין ובנין, כיון דסו"ם הוא אומר כהלכה. וזה הובא בר"ש ותוי"ט (שם), וכן ברשב"א (בי"ב י"ב, ע"ב), ורמב"ן (סנהדרין ר"פ ז"ב), עיי"ש.

א"ה: הרי לנו, דמי שאומר כהלכה, [וכגון שמביא ראיה לדבריו וכדלקמן], הוא גובר אפילו על רוב מנין ובנין של החולקים עליו. [וראה לקמן (אות ל"ג)] דזה היה חטא ישראל במרגלים, שלא היה להם לילך אחר רוב מנין ובנין של עשרה המרגלים שהוציאו דיבה על הארץ, רק אחר דברי יהושע וכלב שאישרו את דבר ה' בטובת הארץ, עיי"ש]. וד"ז נפסק "להלכה", ע"י רמב"ם (מתנות עניים פ"ב, ה"טו-ז'), וסמ"ג (לאווין, רפ"ד), מהרי"ט (ח"א, סי' ס"ט), דברי מלכיאל (ח"א, סי' ל"ה), תשורת ש"י (ח"א, סוסיי רל"ט. ותנייה. ותניינא, סוסיי קי"א), שם אריה (או"ח, סי' ז'), שערי דיעה (תניינא, סי' קצ"ז), בן פורת (ענגל, סי' ז'), מהרש"ם (ח"א, סי' פ"ג. וח"ד, סי' מ', וקמ"ג. וח"ה, סי' כ', וע"ד. וח"ו, סי' נ"ו), מהרש"ג (ח"ג, סי' פ"ט), אוריין תליתאי (סי' צ"ב), לחם שלמה (יו"ד, סי' כ"ה), אלף המגן (ח"ב, סוסיי ל"ד), דברי סופרים (סי' י"ד), חלקת יואב (יו"ד, סי' כ'), בצל החכמה (ח"א, סי' ס'), אגר"מ (או"ח ח"ב, סי' מ"ה. וח"ה, סי' ט"ו), עיי"ש.

ב. בגמרא (שבת ל', ב'), וז"ל: כתיב (משלי כ"ו, ד') אל תען כסיל כאולתו [פן תשוה לו גם אתה], וכתיב (שם, ה') ענה כסיל כאולתו [פן יהיה חכם בעיניו]. לא קשיא, הא בדברי תורה, הא במילי דעלמא, [בהגהת אשרי (שם, פ"ב, סי' י"ט, הגהה א'): בדברי תורה ענה כסיל כאולתו, ובמילי דעלמא אל תען], עכ"ל.

כדברי הקלים בני"ד: שמעתי הפירכות על ההיתר, ועכ"ז אני ממשיך לתפוס בדעתי שיכולים להקל...

ד). **בגמרא** (שבת קי"ט, ב'), וז"ל: **דברים שבני אדם מתכסין בהן כשמלה ישנן בידך, ופירש"י: כששולין אותן טעמי מורה, וי"ל הכוונה, ששולין מהם "מעמי תורה", כלומר שיגלו הטעם על הפסקים שלהם לקולא, הללו עושין עממן כמעלימין את דצריהם, וכלומר, שמעמידים פני בקיאים, ועושין את עצמו כאילו שיש להם מה לענות, אלא שמוחמת סיבות אינם רוצים...** אבל האמת הוא, דמשו"ה אינם עונים: **מפני שאינם יודעים להשיב, עכ"ל.** וזה לשונו (חגיגה י"ד, א', ד"ה שבני"א מתכסין בהן): **נחצאין, שלא ישאלו להן, לפי שאינם בקיאים בהן, עכ"ל.**

א"ה: רש"י הק' מסיר כאן את המסוה מאת פני הרבנים הממאנים מליתן הסבר וביורור על פסקי דינים שלהם, תוך כדי העמדת פני ידענים וגאונים ופוסקי הדור, וההמון חושבין שזהו מפני סיבות מוצדקים, אבל אמיתת טעם הדבר הוא: **מפני שאינם יודעין להשיב, שאין להם במה להצטדק, ע"פ יישרות תוה"ק. ולא עוד, אלא שעד כדי כך מגיע כ"פ סילופם: שנחבאין [פשוטו כמשמעו, כדי] שלא ישאלו להן, [וכמסופר בקונטרס תוקף הסכם איך שראש המתיר החביא עצמו, ולא בא לבית מדרשו כשבאו שם לישאל ממנו פשר דבר, ורש"י הק' מגלה לנו אמיתת הסיבה מדוע שעושה כן], לפי שאינם בקיאים בהן, שאינם יכולים להצדיק את פסקם ע"פ יישרות תוה"ק, וע"כ אינם עונים ומחביאים עצמם, וכדי בזיון וקצף.**

ה). **בגמרא** (קידושין י"ב, ב'. יבמות פ"ז, ב'. בי"מ ל"ז, ב'), וז"ל: **שתיקה כהוראה דמיא, עכ"ל. [ועי' רא"ש (ב"ב פ"ד, ס"י ב'), שהוכיח דאין לומר דשותק משום שלא חש להשיב על דבריו, ועי' ח"צ (סי' קכ"ד), ושב"י (ח"א, סי' צ"ב), ויד מלאכי (כללי התלמוד, כלל כ"ה)].** וז"ל מבי"ט ח"א, סי' קכ"א: **[כדי] שלא תחשוב שאנו מודים לך דשתיקה כהוראה דמיא כתבנו הנראה בעינינו, עכ"ל.** וז"ל אדמת קודש (ח"א, חו"מ סי' נ"ט): **ומדשתק הזקן, שמע מינה דהודה לדבריו, דשתיקה כהוראה דמיא, עכ"ל.** וז"ל נודב"י (תניינא, או"ח סי' מ"ח): **וגם הרמב"ן במלחמות דרכו לחפש אחר בעה"מ בחורין ובסדקין, וכאן שתק ליה, שתיקה**

כהוראה דמיא, עכ"ל. וז"ל חיים שאל (ח"ב, סי' מ"ו): **דהרשב"ם וכל הראשונים שלא חלקו עליו שתקו יחדיו, ושתיקה כהוראה, עכ"ל.** וז"ל בן ימין (סי' נ"ח): **ובשאיני לעצמי, הן הנה דברים שאין ראוי להשיב עליהן, אמנם כדי שלא תהא שתיקה כהוראה וכמסכים על דבריו, זאת אשיב... עכ"ל.** [א"ה: הרי, דהשתיקה מלחשיב בד"ת, הו"ל הודאה לצדקת דברי הצד שכנגד].

ו). **בגמרא** (חולין קל"ד, א'), וז"ל: **א"ל אל תקניטני, שבלשון יחיד אני שונה אותה [וכיון שהוא יחיד אין הלכה כמותו], אמר לו, אל תשנה אותה אלא בלשון בן תדל, (אפילו אין אמת שונה אותה אלא נשם שוטה שבעולם ששמו "בן תדל", אפילו הכי קשיא לך, רש"י), דהא טעמא קאמר (למילתיה), עכ"ל.** ובגמרא (ב"ב קע"ג, ב'), **דינא דפרסאה דלא יהבי טעמא למילתייהו, עכ"ל.**

א"ה: לימוד גדול וחזק יוצא לנו מדברי הגמרא הללו, דלא רק **דל"כסיל" או ל"עם הארץ"** צריכין להשיב בד"ת וכנ"ל (אות ב'). **אלא** דאפילו **ל"שוטה שבעולם"** צריכין להשיב בד"ת, מת"י כל עוד שהוא **"נותן טעם לדבריו"**, דבכה"ג אי אפשר לבטלם בשו"א במחי יד בעלמא, וכמנהג הקלים בני"ד.

ז). **במדרש** (במדבר רבה, פרשה י"ח), וז"ל: **כל הדברים האלו פיים משה לקרחה, ואין אתה מוצא שהשיבו דבר, לפי שהיה [קרחה] פיקח ברשעו, אמר אם אני משיבו, יודע אני בו שהוא חכם גדול, ועכשיו יקפחני בדבריו, ואני מתרצה לו בעל כרחי, מוטב שלא אזקק לו, וכיון שראה משה שאין בו תועלת פירש הימנו, עכ"ל.** ובמדרש תנחומא (קרח, סי' ט"ו) **וכן בילקוט שמעוני (קרח, רמז תשי"ט), מוסיפים בזה"ל: ויקרא משה לקרוא לדתן ולאבירם וגו', אף הן עמדו ברשעו, ולא נודקו להשיבו, עכ"ל.**

א"ה: הרי לנו מקור קדום מחז"ל, דכשה"שקרי" וה"אמת" לוחמים זה עם זה, והשקר יודע שהאמת יכחישו בהוכחות ובטוב טעם ודעת, ויתגלה ויתברר לעין כל שקריו, מה עושה, הוא שותק ואינו עונה כלום. **וזהו** לימוד גדול לנ"ד, שהטעם היחיד על **שתיקתם** המוזר של המתירים המכשילים, הוא משום שיודעים מרת נפשם שהתירו אשת איש שלא כדין,

והם יראים להתווכח, כדי שלא יתברר בדאותן בתשובתם, וכדי בזיון וקצף.

ח. **בהרי"ד** (סי' כ"ב) [בענין גט מעושה], וז"ל: **ומה** שכתבת אלי, כי הלך שמעון לפיים את ראובן בממון, ולא נתפיים, עד שתלאו ע"י גוים והכהו, ומתוך אונסו גירש ראובן האשה ההיא, ומזו ההוראה יושבת האשה תחת שמעון עד עתה, והולידה כמה בנים. **דע** לך אחי יאמנך השם כי זה הגמ... אינו גמ כלל ואינו פוסל בכהונה, ועדיין אשת איש היא גמורה, וכנים שהולידה ממנה אחר הגמ, ממזרים גמורים הם כראשונים, ולא הועיל לה זה הגמ כלום..

ואין לי נחמה בדבר זה, היאך שתקו עליו חכמי קהילות רומניאה, הקדושים אשר חכמה ותבונה בהמה, ויש שבה לאל כח בידם, לישא וליתן בעומקה של הלכה, ומשיבי מלחמה שיערה, שמשם תצא הוראה בישראל, ולא הרבו עליו אלות וקללות ונידוי ושמתא, ולהבדילן מעדת ישראל, ולהודיע לכל קהלות ישורון אם יתן כתף סוררת, עד שישמע אליהם להוציא הרשעה מביתו, ולא תוסיף אליו שוב, "ולחכריו על בניה שהם ממזרים", ולא יטמעו בהן המשפחות המיוחסות והכשרות שבישראל.

והרי אני משביעך בשם הנכבד והנורא, שלא תשקוט ולא תנוח, עד תראה כתבי זה, ותשלחנו לכל אנשי השם... ויתעשתו ברוח נדיבה שבהם לבער התועבה הזאת מישראל, **ואם רואים** היתר בדבר זה "הודיעני ראיותיהן" על יד המקדים, כי תורה היא וללמוד אני צריך, ואת כל תוקף הנעשה בדבר זה (מה) [מהר] להודיעני אל נא תאחר.

א"ה: הרי לנו, דכשצד האיסור בנוי ומשוכלל עם מקורות וראיות, אז אין בדברי המתיר מבלי ראיות ולא כלום, וצריכין להכריז שהם ממזרים.

ט. **ברדב"ז** (ח"א, סי' שני"ט), [בשם הריטב"א (פסחים נ"א, ע"א), בשם רבו הרא"ה, וז"ל]: **אבל** במנהג להקל, לעולם אין חוששין לו, ואפילו היה על פי גדולים שבעולם, כל שנראה בו צד איסור לחכם בעל הוראה אשר יהיה בימים ההם, שאין לנו אלא השופט אשר יהיה בימינו... **ואם** הטעות מוכרע, אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד השם,

ומוחין בידם עד שמחזירין אותם להלכה.. **ולא** אמרינן ככה"ג: הנך לחם לישראל, מוטב שיהיו שוגגין ולא יהיו מזידין, כיון שעל פי הוראת חכם נהגו בדבר היתר, אומרים להם שחכם זה לא יפה הורה, ע"כ. **והנה** הדברים האלו מורים על שלימות אומרם, ומיישבים את הלב, ומהם אין לנשות ימין ושמאל, עכ"ל. **[והרדב"ז]** חזר ושנה יסוד מוסד הזה פעמים מספר בתשובותיו: ע"י (ח"ג סי' תקכ"ז, ותרמ"ה. וח"ד סי' ע"ג, וצ"ד. ומכת"י או"ח סי' ק"מ, וקמ"א), ע"ש.

א"ה: הרי לנו: דכשצד האיסור בנוי ומשוכלל עם מקורות וראיות, אז אין לסמוך על היתר, אפילו כשכבר נתפשטה למעשה על פי גדולי עולם. **ולא** לחנם מצא לנחוץ, לחזור ולשנן היסוד הגדול הזה חוזר ושוב, ולשבח ולפאר השלימות והאמת שיש בהנחה זו, כי הבין שההמון לא בנקל יקבלו דבר כזה: לזנוח "היתר" שמגדולי עולם, על יסוד ערעור של חכם בימיו, אבל זהו האמת של תורתנו הקדושה, והבן. **[כדאי** לציין, שהגה"ק בעל **מנח"א** זצ"ל, כותב על **הרדב"ז** בספרו **שער יששכר** (תשרי, מאמר ישע רב, אות ל"ד): **שלמד תורה מפי אליהו ז"ל**, ע"ש. ומקור הדבר מצאנו אח"כ ב**שה"ג** (להחיד"א, בערכו), ע"ש].

י. **בהרא"ם** (סי' ס"ז) [לאחר שמברר פסלנות גט שהובא ממרחקים, מסיים בזה"ל]: **ומעתה** אני נקי מו"י ומישראל, והשם הוא היודע שלא הייתי רוצה להכניס עצמי לכתוב מה שכתבתי, אלא מפני שהגט הזה הובא לידי תחלה, קודם שיראה אותו שום אחד מחכמי העיר ישמרם צורם, ופלפלתי בו קרוב לעשרים יום, ולא יכולתי למצוא לו פנים להכשירו... מפני שהוא פסול מכמה אנפי, וגם דברתי עם קצת מחכמי העיר בהיות הגט בידי, והסכימו עמדי בפיסולו. **וחזרו** ונתחברו עם קצת החכמים אחרים והכשירוהו, ונתנו הגט לאשה המתגרשת, ולי אני ההריוט שהיה בידי והסכמתי בפסולו, לא הגידו לי מאומה, וכל שכן שלא רצו לפלפל עמדי כלל על הדבר ההוא, לכן הצרכתי לכתוב דברי... למעיינים בעלי תריסין, עכ"ל.

א"ה: דבריו המאלפים משמש לנו כלימוד גדול בתרתי: **ראשית**, דהעצה זו: דכשאין יכולים להשיב ולהוכיח צדקת ההיתר, אז "**שותקים**", אינה המצאת הרבנים המכשירין דן כלל, דאף לפני

חמש מאות שנים, כבר השתמשו הקלים והמהרסים עם התחמקות זה. **ושנית**, דמי לנו גדול מרבינו הרא"ם זצ"ל, ועכ"ז חזינן שלא רצו המתירים לפלפל עמו [אולי מחמת קטנו?], ולכן כותב שאין לו ברירה אחרת, רק **לפרסם האיסור** וטעמה ברבים, כדי שהשומע ידע להזהר, וזהו מקור מוסמך על מעשינו בני"ד, ודי"ב.

יא). במהרשד"ם (יו"ד, סי' רנ"ה), וז"ל: **אם** המצא תמצא באלו הגרושים **חכם** או **חכמים אוסרים האשה**, שהולקים [עם] החכמים המסדרים הגט ומתירין האשה לינשא למי שתרצה... מי שיאמר "מעם" לדבריו, "ומראה" פנים נראין להתמיר בגט, או שאינו גט [שהגט פסול], לא דבר ריק הוא, ואם סברת המחמירין והמתירין שקולים, ראוי להתמיר באיסור חמור כזה, ואפילו שלא היו שקולין לגמרי, עכ"ל.

א"ה: הרי לנו, דהכל תלוי לפי חוזק ההוכחות מה **שמראים**, ואם הפוסל **נותן טעם לדבריו**, אז ההלכה כמותו אפילו כשהוא **יחיד נגד רבים**, וכדתנן (פאה פ"ד, מ"א וב'), אפילו צ"ט אומרים וכו', ואחד אומר וכו', **לזה שומעין שאמר כהלכה**, ודי"ז הובא להלכה בכל הפוסקים, (וכנ"ל אות א'), עיי"ש], ונמצינו דאף אם יאמרו המכשירין שיש להם **בירורים מוצנעין**... אין בזה כלום, **דהלכה כ"המברר" צדקת דבריו, ולא כהמצניע והסותם.**

יב). במבי"ט (ח"א, סי' קט"ז), [בהערות החכם השלם מה"ר יצחק במהר"י צדיק ה' לב נר"ן], וז"ל: **את** זהב בסופה... זו היא מלחמתה של תורה, זאת נחלת עבדי ה' וצדקתם, **לפלפל ולהרוג זא"ז בהלכה**, ומתוך כך מתרווחת שמעתא, והקב"ה מתעלה בכך.. **אך** החכם שאמר שאין הדין כפסקא, וקצרה ידו מהושיע ולכתוב דעתו... אתמהה... למה בסתר ידברו, והחכמה מאין תמצא, היא הכחשת החכמים אלה את אלה בפסקיהם, ואיזה מקום בינה כי אם (החק' והחפו') [החקירה והתפישא]... והחכמה מתרבה ושמעתתא מתרווחת, עכ"ל.

א"ה: הרי לנו דברים ברורים, דאי אפשר לומר בסתם: דאין הלכה כדברי הצד שבירר דאכן ההלכה כדבריו.

יג). ושם (ח"ב, סי' קל"ח) [בגט שיצא אודותו קול רעש גדול במחנה הספרדים כמו בהגיטין דמ"ווינא" ומ"קליווא" אצל האשכנזים, שהבעל שהסכים לגרש עבור הון רב, הוציא אח"כ קול שמסר מודעא טרם הגט, והיו מיימינים ומשמאילים], וז"ל: **וראיתי** כי ממחלוקת הכשר ופיסול גט זה נמשכו בו כמה מחלוקות בענין הדין ביניהם... שבאו דרך ארוכה בכ' חיבורים שחבר כ"א מכתות החכמים המתירים והאוסרים ספר בפני עצמו, והדפיסו בענין הצעת המעשה שהיה, ומעשה הגירושין עם העדויות...

ומה שעולה בהכשר סדר נתינת כהלכתו, בא בדרך ארוכה וברורה בספר המכשירים, ומה שבא בפיסול הגט, לא נתבררו עדיין בספר הפוסלים את הגט, כי אם שכתבו שהיו ביד המגרש מודעות מספיקות לדעתם לפיסול הגט, ושיראו אותם בהזדמן יחד החכמים במקום מיוחד... אשר בזה נפל אש המחלוקת ביניהם... שיבטלו [הפוסלים] דבריהם ויראו המודעות, והם השיבו ונתנו טעם לדבריהם, איך ולמה לא קיימו גזרתם... וגם ע"ד פיסול הגט כ' כי ראה המודעות, וכתב שצריך לברר וללבן הדברים כי אם יתברר טענת האונס הגט יהי בטל... ואין גם א' מכל אלו הרבנים, שיכתוב בפיסול הגט וקיום המודעות, רק.. כתב אם יתברר האונס... ומדבריהם אין ראייה עד שיתברר האונס...

אבל מהרב.. אשר הם עמודי הוראת איסור בגט, עדיין לא מצינו ראינו ראיתם, ולא ענינו המודעות איך היו, כי תלו הוראתם בהתוועד החכמים, ולא רצו לגלות טעמם, ולא האריכו למעניתם בכל מה שכתוב בספרם, כי אם בכרירת הדיינים... ודרישה וחקירה אשר נפלה מחלוקת ביניהם כמבואר בכתבם... ונחזור לענין, כי לא היה נאה ראית המודעות שהראה אח"כ המגרש, כי אם לחכמים מסדרי הגט, [ר"ל, שלא יפה עשה הבעל, במה שהראה אחר הגט את המודעה, לחכמים אחרים, ולא למסדרי הגט], [ומניעת הראותם [להם], נותן מקום לחשוב, ודאי שלא היה בה ממשות.

א"ה: כמובן, דבני"ד ל"ש טענה זו: שהיה לו להבעל לפנות מקודם בערעורו אל מבצעי הגט. **ראשית**, דהרי מסדה"ג עצמו פסלה, אלא שבאו אחרים והתערבו בפרשה מחמת שנאתם אותו ומחמת

בני"ד שהוא להיפך, שצד הפיסול נתברר הדק היטב בטעמים ונימוקים חזקים, והמכשירין שותקין וסותמין את דבריהם, בודאי שדבריהם בטלין ומבוטלין.

יד. בחוט המשולש (ח"ד, טור ב', סי' ה') וז"ל:

ראיתי מזה שכתב בשם

החכם יצ"ו, והייתי רוצה לראות ראיותיו מן הנמרא ומן הפוסקים, ולא שיחלק חילוקים מדעתו כאילו דבריו דברי קבלה מסורים לו מסיני, ואיך לא ידע ולא שמע שבעו"ה כבר פסקה הקבלה, ומפי ספרים אנו חיים, ואע"פ שאומר שהוא יודיעני ומכירנו ואהובנו, האמת לא ביישנית ולא פחדנית, והיא אהובה יותר ממנו, עכ"ל. [והובא דבריו אלה בשו"ת **שער שלמה** (תרכ"ח, סי' קס"ה, דף קס"ה ע"ב, ד"ה ואני), וקלסיה, ע"ש].

א"ה: הרי מפורש יוצא מדבריו: דהמניעה מלגלות הראיות, היא סימן **חולשה וביישנות**, דבוש מלגלותם, כי לבו יודע מרת נפשו, שהם קלושים ונפרכים, וד"ב.

טו. בשו"ת ופסקים (מהגאון מוה"ר שכנא ז"ל

מלובלין), [בעסק שאלת

קידושין, שפסק שיש לה דין מקודשת], וז"ל: **כל** שאינו יודע בטיב גיו"ק לא יהא לו עסק עמה... וקשין לעולם יותר מדור המבול... לכן אדין לפני רבותי בקרקע בתלמיה, ואין חולקין כבוד לרב במקום שיש חח"ש, ואדבר לפני מלכים ולא אבוש, ואצרף בכור שכלי זקוק ומזוקק... **לבן** אני אומר שכל ישראל, ומי שיכונה בשם ישראל, הקרוב [כלומר שיקרב] אל הארוסה בריינדיל בלי גט כשר... **יומת, או ירה יירה, או פקול יפקל פקילה מדרבנן, כדין בא על ארוסת חבירו, מוכה באבני ברד אבני אלגביש, ותרד מקודשת ישראל ונקרא קדש, ויקדש אשה ולא יוטהר מצואתו עד שירד לנהר דינו"ר.**

והרב או צורב שיהא לו עסק בקידושין ארוסה

הנוכרת, יהא נידון כזקן ממרא, ויהא נידון בסקילה, והוא בשמתא ובנידוי, ולא יהא לו ער ועונה בהכמה ובתלמוד, ואם כהן הוא לא יהא לו בן מניש מנחה, כי הם שאמר עליהם ריו"ח קשין לעולם יותר מדור המבול וכו'... גם מפציר תלמידכם הנו"נ לפני רבותינו על קרקע, "שמי שרוצה להשיב על דברינו, יודיעני תשובתו", ואם שגיתי, אשובה ואודה על האמת, עכ"ל.

נגיעתם, והכשירה, דבר שלא נשמע עדיין מעולם. **ושנית**, דכש"כ אח"כ, כשנתברר שראש המתירין מיאן מלפגוש עם מסדה"ג, ושהמדובר מהתחברות רבנים קלים ורקים, עם רבנים ע"ה בדיני גיטין, בלא"ה לא היה לו תקוה לפעול אצלם מאומה, דהלא לדעתם "המוטעת" הרי "גט מוטעה" כשר לכתחלה... וממשיך]:

גם ראיתי רוב החכמים והרבנים שהיו בעזרת הרב הלוחם [שפסל הגט], שלא עזרו בפיסול הגט, אלא [שכתבו] בענין שלא היה נלכד המגרש ברשת החרם שגזרו עליו (ולא) [ועל] החכמים הפוסלים בחרם ר"ת ז"ל, אלא החכם.. שכתב בפיסול הגט, גם הוא לא גזר אומר בפיסולו, אלא לכשיתברר עניני האונסים הכתובים במודעות... וכת העוזרים את רב החזק [שהכשיר הגט], כולם כתבו להכשיר הגט בטעמו... והמתירים הם רבים כמנין הדנים דיני נפשות, והאוסרים לא עלו למנין בי"ד שלשה כי אם ב'... ולא הודיעו עדיין שום מעם פיסול בגט, כי אם שראו מודעות שיש בהם כדי לפוסלו, ולא רצו להראותה, לא הן ולא טופסן, והוא ידוע כי אין בהן ממשות, וכמו שכתבתי למעלה, ולא היה ראוי לרב הלוחם וחברו להתחזק נגד רבים, בלי כתיבת שום מעם... כי הוא ברור שהגט כשר... עכ"ל.

א"ה: תמצית דבריו: דחוזר ומדגיש להתרעם

פעמיים ושלש על מה שהפוסלים, **לא פירשו דבריהם כלל, ולא נתנו טעם על פיסול הגט**, רק כתבו שראו המודעה ויש בו בכדי לפסול הגט, מה שיתברר אי פעם בישיבת בי"ד. **ולעומת זה, המכשירים אכן ביארו את טעמם ונימוקם בקונטרס מיוחד שהדפיסו, ורק לבסוף הוא מוסיף:** שהפוסלים היו מיעוטא דמיעוטא, נגד המון המכשירים [ב' פוסלים נגד יותר מע' מכשירים], וממילא פשוט דאין לחוש כלל להפוסלים.

הרי לנו, דעיקר הנימוק מה שהכריע את הכף להכשיר

הגט, היה משום דצד המכשירים **בירו את דבריהם היטב בגילוי טעמיהם ונימוקיהם, לעומת הפוסלים שלא עשו כן. וזהו** משמעות מפורשת, דהכל תלוי בגילוי הנימוקים, ואיה"נ דבגוונא דלהיפך: אם הפוסלים היו מבררים את דבריהם, והמכשירים לא, אז ל"ה ההלכה כהמכשירין אפילו כשהם רבים, משום **דפסק סתום אינו כלום לעומת פסק מבורר. וממילא**

טז). **ושם** (בתשובה שלאח"ז), [לאחר פלפול עצום לסתור דברי הרוצה להתיר, ולהחזיק דבריו שיש להאשה דין מקודשת, קמסיים עלה בזה"ל]: **הרי הוכחתי שכל מענותיו לפי סברתו, רעועות ושבורות כחרס הנשבר אשר אין לו תקנה... לפיכך אני החתום מתחת שולי היריעה, גוזר בקשת הנחושת, על כל צורב ורב, שלא יכנוס אותה לאחר לחופה, בלי גט כשר... וכל צורב או רב שיעבור על גזירתי, יהא מוחרם ומשומת בעולם הזה ובעולם הבא, לא יהא לו ער בחכמה ולא עונה בתלמידים, ויהיה מופרש ומובדל מכל עדת ישראל.**

וגם אני גוזר בגזרתי הנזכר להט החרב המתהפכת, על כל בר ישראל שלא ישאנה, עד שיפטרנה הבחור יעקב בגט כשר, ובגזירה דלעיל שכל מקום שישמע זה או העתקתו... [יש כאן מלים שאינם מובנים, וכנראה, שגוזר שכל מי שיודע מהאיסור חייב להחזיקה, ולמחות באחרים כשרוצים לעבור עליה], שתחזיקו עליהם החרם והשמתא, כדין הנוקב שמו שעבר על חרם ושמתא, ומוי שלא יחזיק, יהא בעצמו בעונש כמו המסייע ידי עוברי עבירה, וימלא עליהם עברה, כאשה עברה.

ואל ישא לבבכם [על] נגיד או רב או צורב, להצילכם מידי [כלומר, שחלילה לסמוך על איזה מתיר], כי חי נפשי עולמים, שאנקום נקמת השם בחילו הגדול וחילי הרב, וחרב אשלה בכם... **ואל** תאשימוני שעשיתי זאת להתיהר, או לקנות שם בארץ, רק קנאת ה' תעשה זאת... ושלוש על דיני ישראל, נאום האוהב האמת ושונא השקר, אוהב השו"ת ובמתקוממו אתקוטט, **שכנא איש לובלין**, בא"א יוסף ז"ל, עכ"ל.

א"ה: העתקנו את דבריו, בכדי ללמוד מזה שלשה דברים: **ראשית**, שטרם שגזר על הכלל שעליהם לקבל את דבריו, הבין שמוטל עליו **לברר** מקודם כשמלה את צדקת מעמדו לאיסור, לבסס פסק דינו עם מקורות ונימוקים, וכן עשה... **ולא** עלתה על דעתו להשתמש בכח הזרוע, **לגזור** ולומר בסתמא, "**כך דעתי**" שהיא אסורה, ובהיותי גדול הדור הרי כולכם חייבים להרכין את ראשכם אלי ולקבל את דעתי...

ושנית, דלא רק שהוא מרשה, אלא שאף מבקש, שכל מי שיש לו ראיות **בדיחוי** דבריו,

שיודע לו **ראיותיו**, ואם דבריו כנים, אז בודאי **יודה** לו. **ושלישית**, דרק לאחר שהשיב על דברי החולק עליו, והוכיח צדקת דבריו ודיחוי דברי המשיג, בראיות ברורות ומוכיחות, רק אז חזר ועמד על דעתו בתקיפות.

ואצ"ל דמכל שלשה שלבים הללו, בולט חזור ושוב תוקף ההנחה: שאפילו גדול הדור שכמותו, שכח השתלטותו כ"רב המדינה" היה גדול ורב, מ"מ הבין היטב: **(א)**, **שבדבר הלכה אין מתנצחים בכח הזרוע...** **(ב)**, ושאין בידו **לקבוע דבר הלכה בכח ה"השתלטות"** גרידא, כ"א דוקא, בהקדם **ראיות ברורות** ומוכיחות. **(ג)**, וגם זאת הבין היטב, שאם מישהו משיג עליו, אז מוטל עליו **לענות לו**, אפילו אם המשיג הוא אדם קטן, ומבלי זאת כל כח השתלטותו נחשב כאפס וכאין, ואין ההלכה כמותו. **ואם** כן הוא אף כלפי **להחמיר**, ק"ו **להקל**, וזהו לימוד גדול לנ"ד.

יז). **באור החיים** הק' (פרשת שופטים, דברים י"ז, ט"ו, וז"ל: **ודרשת** והגידו לך, פ"י עליך (אתה) לדרוש שיאמרו לך מעם הדין, והם גם כן חייבים להגיד לך מעם דבריהם, אבל אם לא דרש, אין חיוב עליהם להגיד לו, עכלה"ק.

א"ה: הרי לנו, דעכ"פ אם שואלים טעם הדין, אז חייבים לגלות טעם הדברים.

יח). **בשו"ת רבינו חיים כהן** (אה"ע סוסי"י ב'), וז"ל: **לא** מצאתי היתר להשיא... ומי שאומר שיש לו היתר, "יודיע דרכיו כמו שהעליתי אני דעתי על הכתב" נגד מלכים ולא אבוש, ולמה המתיר בוש וירא לגשת, ואם ייטיבו דבריו, עלי להודות וללמוד מכל אדם... וחלילה לי לעקש ולא להודות על האמת, כי האמת והשלום אהבו, עכ"ל.

א"ה: הרי לנו, **דהיתר סתום ומוצנע**, היא בטילה לעומת **איסור מבורר בגלוי**, וז"פ.

יט). **הנודב"י** (באור הישר סי' ל"ו) [בנידון ה"גט מקליווא"], שהגה"ק ר' **אבישיל פראקנפורטער** זצ"ל, פסלה מבלי לגלות נימוקיו, והנודב"י שהי' אז צעיר לימים מתריע ע"ז מאוד], וז"ל:

וכבר נתעוררו רוב חכמי המדינות הללו, וכתבו לק"ק פפד"מ לברר דבריהם כשמלה, על מה

ומאיזה מעם הם מכמלים הנט... ויפרשו מעמם ונימוקם כראוי לכל חכמי ישראל לישא וליתן בדבר הלכה, וחכמי ק"ק הנ"ל מיאנו להשיב שום מעם וראיה, רק כך עלתה כמחשבה לפנינו, ואין אנו צריכין לפלפל בזה עם שום חכם מחכמי ישראל, וכידינו לברר דבר זה, ומלפנינו לבד משפט הזה יצא... שובנו שמים על זה, ומעולם לא שמענו מאבותינו וזקינינו בזה, ואדרבה מעולם כל חכמי ישראל היו מריצים תשובותיהם זה לזה, והגדולים היו נשמעים לקטנים... וכך היא דרכה של תורה זה מקשה וזה מפרק...

ומעתה.. רואה אני, ששנאה קלקלה השורה אצל חכמי פפד"מ, והנני על משמרתו.. שלא לחוש לכרוזים שהכריזו בק"ק פפד"מ, והיה להם אשר להם, אם הם מעלימים מעמם, לא נשגיח בהם, ואין לנו עסק בנסתרות, והנגלות לנו ולבנינו לעשות ע"פ התורה... **ועתה** אשא מול חכמי פפד"מ פני, ואתם אדברה ואשאלה מאתם מענה לשון, יפתחו שפתם.. ויודיעוני על מה אסרו העלובה קשת רוח... כי לא נעשה בזה מימות עולמים, ואפילו סנהדרין גדולה אשר בלשכת הגזית, מעמם ונימוקם לא היו מעלימים... על פי התורה אין מקום להסתיר עצה במחשכים.

והנה עשו עצמם [חכמי פפד"מ] כהחרש והמסגר, וגם בזה טעו, וכי החרש והמסגר גזרו שיהיו נחרשים, אלא מתוך טעמי תורה שאמרו, ממיולא לא היה יודע שום אדם להשיב, כי לא הניחו דבר להתגדר בו... **וכבר** כתבתי פעמים לק"ק הנ"ל... ואינם מגידי לא מעם ולא ראיה... ואין בדחיות הללו כדאי לדחות הקמן שבישראל... וכאשר אני רואה הבי"ד דק"ק פפד"מ עומדים על דעתם, מה אוסיף לדבר עמם, ואשא עיני אל ההור"ם שאר כל גדולי חכמי ישראל... אבל עתה שהם מונעים טעמי תורה, וצריך אני לברר משפט העלובה, וזו הוא מלחמת חובה... התחילו לשם שמים ומתוך שיש בהם אחד מקרובי האישי... ומתוך שבאו לכלל כעם באו לכלל טעות... ונתעלמה מהם הלכה... ויען כי חכם שאוסר אין חבירו רשאי להתיר...

ולמה לכם כל זה, הלא טוב להסיר מכם עקשות פה ולזוז שפתים, ואין זה לכם כלל לשום העדר כבוד... **בדבר** הזה לא הם לבד אדונים, ואם עדיין שפתותיהם יהיו חשוקים, ובלוי מעם וראיה יאמרו אלה החוקים... אם כגובה ארוזים נבהם, קשת מלחמה ישברו, ואנשי חיל לא מצאו ידיהם... וה' יסיר קנאה ושנאה מחכמי ישראל ויטע ביניהם אהבה ואחווה, עכ"ל.

ולא היו ראויים לאותו מעשה, כי אם להורות תשובה, כי בודאי יודו על האמת... ואשרי לדור שהגדולים כמוהם נשמעים לקטנים... מה זו שתיקה, ולמה לא יכתבו מעם מפורש... והיום עושים כן חכמי פפד"מ שהמה גדולים חקרי לב, ולמחר יעשו כן בי"ד הקמן מהם... ויאמרו מעמינו עמנו, אין אנו צריכין לנלות, ולמחר יעשה עוד היותר קטן, אשר בין טוב לרע לא יבקר, ואם כן בנות ישראל הפקר... וכל אחד יאמר דינא קאמינא, שנתברר לי... וכל אחד יעשה במרמה ובשקר... אם אשתוק נפיק מיניה חורבא, דהמה מתירין עריות, גם אשת איש לעלמא... שאם יקדשנה אחר... וע"ז ודאי קא בכינא, כמה גבר הניצוח, אם כה אירע לגדולי ישראל... מה יעשה יתוש כמוני, ואני תפלה שיצילני הקב"ה ולא יביאני לידי נסיון, כי כבר רואה אני בחוש, מה הניצוח גורם...

כ. ושם (סי' ל"ח), וז"ל: מתחלה נכשלו בהוראה... ועכשיו אמנם מחמת כבודם וקנאתם, מחזיקים בזרוע בדעתם, ועל זה אני בוכה... בזה שיש בו משום חילול השם, צריך אני להשגיח על כבוד שמים, ועל כבוד התורה, ועל תקנת בנות ישראל... ולא ישגיחו בהכלי הכלים של כרוז פפד"מ [שכתבו בדרך גזירה, ובלא טעם], עכ"ל.

כא. ושם (סי' מ"ו) [ואור ישראל (סי' י"ז)] וז"ל: וזה יותר משנה אשר נתעוררו הרה"ג אבד"ק פפד"מ ובית דינו לעורר על הגט הנ"ל "כלי שום מעם וראיה", והרבה מגאוני הזמן כתבו אליהם שיגידו מעם לאיסור, והם העלימו דבריהם, או שלא מצאו מעם בעיקר... ויען שביוז... כאילו כולם כאפס ותוהו המה נחשבים, ואין מורה לצדקה בכל חכמי הדור וזולתם... כאשר הרביתי אני ובית דיני לכתוב דברי תוכחה באה"ר... למה מעלימים מעמם... נראה בעליל שבזרוע הם באים... ורק בדבר הזה גבר הניצוח... עכ"ל.

כב. ושם (סי' מ"ו) [וגם באור ישראל (סי' י"ז)] וז"ל: ואם לפרסם שאיני משגיח בכרוזים שלהם... זה אין צריך פרסום, וכי נמצא בכרוזיהם איזה

דבר מעם של תורה, שיאמרו מפני זה הדרו בהו הרבנים... ואין לדבר סוף, עכ"ל.

א"ה: המתבונן בדבריו הכנים והאמתיים, יעמוד מרעיד ומשתומם למראה עיניו בני"ד.

דהלא הדברים ק"ו: דמה התם, שהסותמין דבריהם היו הפוסלין, ועכ"ז הרעיש הנודב"י עליהם, וכתב ד"פסק סתום" שלהם לפסול אינו כלום נגד פסק מבואר להכשיר, ואין צריכין להתחשב עם דבריהם לאיסור כלל. **א"כ** כש"כ וק"ו בני"ד, שהוא להיפך הגמור: דהפוסלים, מסדה"ג עצמו ודעימיה, פירשו וביארו את דבריהם יפה כשמלה מחוורת מכל הצדדין, מבלי להשאיר שום אפשרות מקום להקל כלל. **ולאידיך** גיסא, המכשירין סותמין את דבריהם בתורת גזירה, [דבר מה שגם חכמי פד"מ לא היו עושין מעולם], פשיטא דבכה"ג אסור לסמוך על היתר סתום כזה, דהרי אין זה בגדר "מחלוקת", כלל, דפשיטא דדברי המקילין הסותומין, הם בטלין ומבוטלין מדברי האוסרין המפורשין והמבוארין היטב, וזפ"ב.

ומענין לענין באותה ענין, יש לעמוד על נקודה נפלאה, המוסיף להמחיש היטב את המרחק הפוער שבין דורות הראשונים לדורינו השפל. **דהתם** גבי העובדא של הי"גט מקליווא", אף שהבעל ברח עם המעות בש"ק, מכח איזה "דמיון" משונה... ואף שכל גדולי הדור היתירה להינשא, עם היתר מבורר בכתב. **עכ"ז** מאחר שסו"ס, הדבר יצא מפי הבי"ד דפד"מ שהגט פסול, שוב לא הרהיבה האשה מחמת גודל יראת החטא שבה, להנשא עם גט שיש עליה עוררין, עד שלבסוף נכנסו מתווכים ועשו שלום בין הצדדין, והאשה חזרה לבעלה, [שקידשה עוה"פ בלשון: הרי את "עדיין" מקודשת לי בטבעת זו וכי, והוסכם נוסח זה כעין פשרה, משום כבודם של הבי"ד דפד"מ].

וכהיום, מיהרו שני משפחות חשובות, הידועים למדקדקין בקלה כבחמורה, להנשא על סמך גט, מה שפסיסולה וביטולה נתברר בבירור גמור, [וזהו מיהא ברור לכו"ע, דאפילו אם הגט כשירה בעצם, מ"מ כבר נפסלה עכ"פ מדרבנן מדין "קלא"]. **מבלי** להתבונן ולהתחשב עם האיסור החמור והנורא ד"אשת איש", ומן הכשלון הנורא של טמיעת **ממזרים** בישראל, שראוי לברוח מזה אפילו מסי"ס וצ"ט שערי היתר, הי"י.

כג). **ובנודב"י** (תניינא, או"ח, ס"י כ"ד), וז"ל: **ובגוף** הדיון ראיתי בספר ק"נ (שבת פ"ב, ס"י כ"ב, [אות ק"ו]), שכתב, שטבילת מי מקוה בחמין אינו בכלל גזירת מרחצאות, ואמנם כתב מלתא בלי מעם ובלי ראייה, ומפליג לומר שכתב באריכות, ואין לנו לסמוך על דבר שלא בירר "לנו" מעמו, עכ"ל. **וכ"כ** (שם, ס"י כ"ה) וז"ל: **ואמנם** לא ביאר מעמו, ומפליג שביאר מעמו, ואין עלינו לקבל דברים שאין אנו רואים המעם אם הוא מעם לשבת, עכ"ל.

א"ה: מכאן ראייה, דאף האמתלא מה שהתפאר בה בעל ויען אברהם (מייזעלס), "שיש לו **"בירור"** הגנוז בארגז שלו.. " ג"כ אינו כלום, דכל זמן שאינו מגלה אותה לפנינו, שנוכל לבדוק אם אין בה טעותים, בודאי דאינו עדיף מהגאון בעל ק"נ, שכתב הנודב"י שא"א לסמוך עליו להיתר בכה"ג, וזהו טענה ניצחת שאין עליה שום תשובה כלל.

כד). **ושם** (תניינא, אה"ע ס"י ק"ה), וז"ל: **לבן** כתבתי לק"ק הנ"ל בגזירה על האשה המגורשת, שלא תנשא לאיש, עד שהמסדר ישלח דבריו.. "לברר כל דבר בפעמו..", הרי ההדיוט הזה כבר שמע קול רעש, ובכ"ז לא הזכיר שום אמתלא.. **וא"כ** הגט הזה פסול... ומעתה.. האשה המתגרשת.. הרי היא עודנה בחזקת אשת איש כמו שהיתה, עד שתתגרש שנית בגט שיסודר במק"א... **לבן** סיומא דפסקא. הגט הזה פסול, והאשה לא תנשא עד שתתגרש מחדש במק"א, עכ"ל.

א"ה: הרי לנו עוה"פ הכלל הפשוט, ד"היתר סתום" על גט שיצא עליה **ערעור** ב"קול רעש" מבלי "בירור טעמה", אינה כלום והוא "בחזקת פסול".

כה). **ושם** (תניינא, חו"מ ס"י א'), וז"ל: **על** דבר שאלתו, אם הדיין צריך להודיע מאיזה מעם הן... הדבר פשוט שצריך הדיין או הרב ליתן כתוב וחתום. **ולא** חשוד אצלי שום רב, שימנע מלעשות כן, אם לא שיוודע באמת שלא הן בצדק, או בשוגג, וגם לבו ובוש מלהודות על האמת שמעיה, עכ"ל.

א"ה: נאים הדברים למי שאמרו, ואור האמת והצדק מנצנץ מכל אות מדבריו, וזהו הסבר שתיקת המכשירין בני"ד: שיוודעין שטעו, וגם לבם מלהודות על האמת... [וכעיי"ז לעיל (ענף ז' אות י"ב) ע"ש].

כו). בשו"ת רבינו יעקב מליסא (סי' נ"ב), וז"ל: בדבר הגט מבני ששאלתי מכבודו, לא כתב שום תשובה, והתשובה מדינא ניתן לכתוב לכל אדם אף לאינם ראויים, "וחוששני לו מחמת ועון", כי לפי הגב"ע שנכתב מע"ל, לדעתי הדלה והעניה הגט בטל הוא מדאורייתא, ויש בידו למחות, כי אם היה כ"ת כותב לזבאריש כי צריכה גט אחר לפי העתקת הגב"ע שהובא לפניו, היו שומעין לקולו, ולא היו מרבין ממזרים בישראל... עכ"ל.

א"ה: הרי לנו "פסק" מפוסק הדורות הגאון בעל חו"ד: דכשהמתיר אינו משיב להאוסר לגלות לו את נימוקיו, יש בהנהגה זה משום עון וחטאת.

כז). ושם (סי' נ"ג) [כתב עוה"פ בזה] בזה"ל: דאפילו במקום לעז בעלמא אמרו חז"ל (יבמות ס"ה, א), אם הוא שתיק אנן מו שתקינן... וידועין דברי המרדכי (גיטין, סי' תמ"ט, ותס"ח) אשר צוה ליתן גט אחר בחשש קטן, לענ"ד גט זה אפילו ריח הגט אין בו... אך בעוה"ר עיני הדור, אע"פ שרואין קלקולים הנוגעים בנפש, שותקין ומבקשין היתר על איסור מפורש, והביא היתר לא ידעתי מאיזה, וצוה לסתום הדברים, ובכ"ת הדבר תלוי לצוות "להראות ההיתר", כי התורה בפומבי ניתנה [שבת פ"ו, ב'], ולא מראש בסתר דברתי תורה, עכ"ל.

א"ה: הרי לנו הוראה מהגאון בעל חו"ד, ד"היתר מוצנע" [בתוך ארגז], אינו כלום...

כח). בחת"ס (קובץ תשובות, סי' ס"ח), וז"ל: על כרחך צריך אני להודיעו מאיזו טעם אני פוסק... כדי שאם יבדוק אחרי וימצא טעות, שאחזור ואומר דברים שאמרת לפניכם טעות הי' ביד, כי כל אדם עלול לטעות, וע"כ מחוייב אני להודיע טעמי ונימוקי... אם טעיתי על כרחי לחזור בי... עכ"ל.

א"ה: דבריו הם קילורין לעינים: דרק מי שמוכן להודות על האמת, מכיר שחוב מוטל עליו, להודיע את טעמיו. ומכלל הן אתה שומע לאו, דמי שממאן לגלות טעם פסקיו, אות הוא שידוע שטעה, אלא שאינו מוכן להודות על האמת... וכנ"ל (אות כ).

כט). בשמן רוקח (תליתאי, סי' ב'), וז"ל: הנה בלי ספק נמצאים בקהלתו הרמה ובהמדינה אנשי אמת יראי ה' וחושבי שמו יתברך, "עליהם הדבר מוטל לפרסם כרבים, שלא יסמכו על הוראת המסדר הזה בשום ענין", עד אשר יציע דבריו לפני גדולי זמנינו מה ראה על ככה לענות את הר"ר מענדל ולכופו על הגירושיין.. "יברר את מעמו..", עכ"ל.

א"ה: הרי שכתב, שהדבר מוטל על "בעלי בתים יראי השם" לפרסם פסלנות הגט, ושאסור לסמוך על אותו המסדר, עד.. אשר "יברר את טעמו"... וזהו לימוד גדול, דלא נצרך להיות לזה "רב" דוקא...

ל). באבני צדק (ט"ב, יו"ד סי' מ"ט), וז"ל: וכתש' בית שלמה (יו"ד, סי' קע"ו) השיג עלי... ואני הראיתי מכנה"ג ושאר פוסקים דלאו משו"ה היא... והשבתי על כל דבריו ושלחתי לידו, "ומדשתק אודי ל", עכ"ל, [וראה לעיל (אות ד'), עיי"ש].

א"ה: הרי לנו, דאם שותקים על ד"ת, זה מורה על "הודאה" שהוא צודק, ולא עלתה על דעתו לחשוד את הגאון בעל בית שלמה, דאולי השתמש עם הטצדקי של המתירין דנן, ולעולם אינו מודה לו, אלא שעכ"ז שותק ואינו משיב על דבריו...

לא). בנאות דשא (סוסי" ל"ג) [מאריך להכשיר ריעותא שנמצא בנוסח ההרשאה, וסיים בזה"ל]: מבל' הלין טעמי הסכמנו ליתן הגט, והגם כי הדין פשוט בעיני, ולא היה מן הצורך להאריך בו כל כך, "רק מחמת שמורה אחד היה מפקפק, לבלתי ליתן הגט ההוא, הוצרכתי לבאר בזה כל חלקי הסותר, ולהראות שאין כאן בית מיחוש", עכ"ל.

א"ה: הרי לנו עוה"פ, דמי שיש בידו להוכיח צדקת מעמדו להיתר נגד המעירים לאסור, הוא אינו מכחיש בהכרח להוכיח תוקף ההיתר, ועושה כן, ואינו עולה על דעתו לומר (כהמתירין דנן) "כך דעתינו" וחסל.

לב). במהרי"א ענזיל (סי' ק"ב), וז"ל: כי אין זו מדת החכמים להשתרר שלא כד"ת ולומר קבלו דעתי בלא טעם, וכת"ר רוח כביר אמרי פיו, ואין טעם לדבריו. מה

בטעות הנראה לעינים וכנ"ל. ובפרט למשי"כ (שם, סי' כ"ג), דהרב נאמן להכחיש דברי השוחט, כיון שבידו לאוסרו, וגם כיון שהאמינו עייש, וא"כ הי"ה בני"ד, ודו"ק ותל"מ.

לה). במשפטים ישרים (ח"א, סי' רפ"ד), וז"ל: ד"ן שמקשים על דבריו מדברי פוסקים, ואינו חושש להקושיא, רק שאומר "כך נראה לי", הרי זה "דיין שקר", ודבריו אינם מעלין ולא מורידין, ובסוד הדיונים לא יבא, ובמאן דליתיה דמי, ויתקיים הדין ביושבים לפני ה', ומודים על האמת, עכ"ל.

א"ה: דבריו הברורים והמוצדקים, הם קילורין לעינים וקולעים אל השערה, ועליהם אין להוסיף ומהם אין לגרוע, וזה ממחיש היטב במלים קצרים מהותם ומבוכתם דהמכשירין הסותמים בני"ד...

לו). בעין התכלת להגה"ק מראדזימין זצ"ל (בהקדמה), וז"ל: שאין זה דרך התורה כלל לבוא בהחבא, אלא כל מי שיודע לשוב בדבר הלכה, מוכרח לחוות דעתו בגלוי, ולא ישמינו בחיבו... שההלכה יוצא על ידי מו"מ בבירור הלכה, ומי שיש לו למעון, מוכרח וחובה עליו לגלות ולהתווכח, להוציא הדין לאמיתו, עכ"ל.

א"ה: הרי לנו דברים ברורים, דמי שיודע להשיב בדבר הלכה, אינו יכול לומר בסתם שאינו מסכים למה שבירר חברו, אלא דאם יש לו לטעון "חובה" מוטל עליו והוא "מוכרח" לגלות ולהתווכח.

לז). החזון איש בקובץ אגרות חזו"א (ח"ג, סי' נ), וז"ל [בנוגע שאלה על גט]: הדבר נוגע לאיסור אשת איש החמורה שבחמורות... על המתיר להביא ראייה ולבסס ההיתר על מקור נאמן מן הגמרא והפוסקים, אבל האוסר די לו להראות שאין ההיתר מבואר... ואם באנו לעולם לפסוק בהמקיל, הו"ל מקולי ב"ש וקולי ב"ה, [דאחז"ל בגמרא (חולין מ"ג, ע"ב): דהעושה כן הו"ל "רשע", עייש], עכ"ל.

א"ה: אבל להיפך, כשהאוסר בירר דבריו בראיות ברורות, שיבואו מורים בתורת גזירה שהגט כשר כבני"ד, זה לא עלה על דעתו שיוכל להתרחש...

עלתה ביד הנאון מ' אביש ולה"ה אכד"ק פפד"מ, אשר היה כמעט יחיד בדורו בחכמה ובחסידות וכל גדולי דורו היו כייפי ליה, ובכל זאת במלך דבריו בענין הגט מקליווא, אחר שלא מצאו מעם בדבריו ע"פ דתוה"ק, ולא נשאו פנים בתורה. ואדרבה אמרתי אני שם כי בומח אני ביראת ה' אשר בקרב לב כ"ת, אשר במקום גדולתו יראה ענותנותו, ואם יש אתו דברים של מעם ישמעני, ותגלה צדקתו לעין כל, ואם לא, איפוא יאחו צדיק דרכן של רבותינו הק' נ"ע, ולהודות על האמת, ולקבלו ממי שאמר, יהיה גדול או קטן. עכ"ל.

לג). ושם (סי' ק"ג), וז"ל: אם ימצא מקום להשיב על דברי כמענה מספקת ע"פ התורה והשכל הישר, ישמעני, ואם אמצא בהם מעם, אודה ולא אבוש לבטל דברי הראשונים. אכן אם לא תשיג ידו די השב על דברי, ישוב הוא דברי האגרת הראשונה, ולא יהיה דבר חוצץ בינינו, וכ"ת לא בן עשה, את בריתו ברית האהבה הפר וחלף חק המוסר והיה כמחשך מעשיהו. נפלא היא בעיני, מדוע נחבא והסתיר דבריו, לא בן דרך תורתנו הק', ודהע"ה אמר ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש, ואמר שלמע"ה החכמה ברחובות תתן קולה... עכ"ל.

לד). בשיבת ציון (סי' כ"ה), וז"ל: המתקש ורוצה לפסוע על ראשי עם קודש... וגם לבו בהוראה להראות כחו דהיתרא על דרך מקלו יגיד לו... ואם כבר יצא הוראה מהחכם ע"י שאלה... אז צריכים לשמוע לשמור ולעשות כלל אשר יאמר, אסור או מותר. ומה שאסר חכם הנשאל בראשונה, אין חבירו רשאי להתיר.. ודאי אין לזוז מהוראתו אשר הורה לבס... ואילו תשמעון. ושוב אין כח ביד שום רב, יהיה מי שיהיה, לסתור הוראתו ולהתיר מה שכבר נאסר לכם מפי המורה אשר בחרתם בו, אם לא שמכרר שטעה בדבר משנה, או בשיקול הדעת אשר נראה הטעות לעינים... שאינו רשאי להתיר מה שאסר לכם החכם הנשאל מכם בראשונה, עכ"ל.

א"ה: דבר פשוט הוא, דבני"ד שהאשה באתה לפני מסדה"ג שיסדר לה הגט הו"ל כאילו שבאתה לשאול ממנו, וממילא ברור, דכיון שהוא פסל את הגט אין חבירו רשאי להתיר, זולת אם יברר לעין כל שטעה

ענף יג

חיזוק מדברי רבוה"ק דרק התורה נר לוגלינו ושלא להתפעל מן הנסיונות, כשרואין צדיקים וגדולים נוטים מדרך האמת:

הנה, היות שאנו נמצאים כהיום במבוכה גדולה ובמצב חושך כפול ומכופל בבחינת וימש חושך, דמצד אחד יוצאים ההיתירים מן אנשים הצועדים בגדולים ות"ח ואף צדיקים, ומאידך גיסא אנו רואין בעליל שנטו מדרך האמת, וכדביארנו בראיות מוכיחות. והאיש התמים עומד מבלבל, ולבו ממאן מלהאמין לדברינו, בשואלו מעצמו דעל מי עליו לסמוך יותר, על דברי צעיר ופעוט שכמוני, או על דברי אותם דמתקרי גדולים. אשר על כן ראינו לנכון לצטט כאן מדברי חז"ל ורבותינו הקדושים, איך שכבר הזו מראש, דבעיקבתא דמשיחא יתרבה האפיקורסות דוקא אצל אותן דמתקרי גדולים, ויוציאו פסקים שלא כדת של תורה, ושחעצה היחיד הוא לבדוק בתוה"ק, ואם רואים שדבריהם מנוגדים ממנה, ידעו בבירור שאסור לשמוע להם אף אם כגובה ארזים גובהם.

ובדאי להדגיש על דבר נפלא: הרוב רובם של אזהרות הללו מרבתינו הקדושים, הם דוקא מאותן שנימנו על כת ה"חסידים" תלמידיו תלמידיו של רבינו הבעשט"ה זי"ע, מי שהשרישו והחדירו ביותר בלב תלמידיהם גדול החשיבות של "אמונת צדיקים" וכידוע. וזה משמש לנו כלימוד עצום, דהגם ד"אמונת צדיקים" הוא מדה טובה ויקרה ונחוצה עד למאוד, מ"מ זהו רק עד שאין רואין בדבריהם שמין סילוף מיני הדרך של תוה"ק, אבל ברגע שרואין שדבריהם או מעשיהם הם בניגוד פשטות התורה, צריכין לברוח מהם כבורה מן הארץ, ואצ"ל דאסור להסתמך עליהם כלל.

ופשוט, דכל מה שכתבו רבותיה"ק בחיזונם על "מינות" ו"אפיקורסות" איך שתתפשט באחרית הימים ע"י גדולים ומנהיגים, שלא נאמרו הדברים רק על ענינים המשתייכין ישירות ל"אמונות ודיעות". אלא דבזה נכלל גם הסילוף בדבר הלכה, כשרואין שהם מורים נגד "כללי ההוראה", ובפרט כשמקילין להתיר דבר האסור בפשטות, וכש"כ כשהוא באיסור החמור דאשת איש וממזרות וכבנ"ד. דגם זה נכלל בהסוג ד"מינות" ו"אפיקורסות", דהרי כך דרכן

כסל למו של המהרסים למיניהם שקמו על כרם בית ישראל בכל הדורות, שרצו לשנות ולהקל באיסורים. ולהדריא כתב המהרי"ק (טורט קמ"ט), דלומר "קים לי" כהמיקל בדבר תורה הוא "עקירת הדת" ו"מינות", ואם כתב בן אפילו כהנוגע להקל בחיוב מ"ע דציצית, כש"כ וק"ו בנוגע להקל באיסור ערוה החמור דא"א שביהרג ואל יעבור, דצריכין לחוש בזה לכל הדיעות וכידוע.

ובפרט למש"כ בהקדמת שו"ת תירושו ויצהר בשם הגה"ק ר' שמואל שינאווער זצ"ל, דהשואל שאלה ממורה, הוי כאילו ששואל ממנו "מה אמר הקב"ה בזה" אסור או מותר, וכשמשיב הוי כאומר "כה אמר ה'" דבר זה אסור או מותר. ונמצאנו לפי"ז דאם אומר החלכה בסילוף הו"ל כ"נביא שקר" ממש דחמור מאפיקורסות, דהרי אומר שקר בשם הקב"ה דגט זה כשר בו זמן שבאמת הוא פסול. [ובזה מוסבר היטב דברי היש"ש (צ"ק פ"ג, סי' ט), שחיובין למסור נפשו בפועל ממש, שלא לשנות ד"ת [אפילו לנכרי בהלכות נזקים ע"ש, וכש"כ לישראל], וק"ו להתיר ערוה החמורה דאשת איש. ולפי הנ"ל דלשנות דבר תורה הוא בדרך נביאות שקר, מוכן היטב מאוד חיוב המסוי"נ שעי"ז, דהרי נביא שקר חייב מיתה רח"ל, וז"פ].

ומה שחשיב לנו סכל אחד, לאחר ששאל מאתנו דהייתכן להיות דבר מוזר כזה שגדולים יתפסו ח"ו במינות, וכשהראנו לו דברי רבותיה"ק המפורשים דלהלן שניבאו בפירושו שיחיה כן, חזר ושאל: מאן יימר שכבר הגענו לאותה זמן... הנה לא מחכמה שאל זאת, דהרי לאחר שהסכים שהראיות שכתבנו להוכיח שהוראתם להכשיר הגט הוא מנוגד מדרתוה"ק, הם ברורים, וליכא שום מענה לתרין דבריהם בפשטות, א"כ הרי רואים בעליל שאכן הגענו כבר למצב זה, ומהו השאלה. וד"ז גופא, שעדיין יכולים להטיל ספק אם הגענו למצב זה או לא, בו בזמן שרואין בעליל שהם מתירין אשת איש לעלמא שלא כדיו, הוא חלק בלתי נפרד מן הנסיון עצמה, שהיצר מסמא את העינים שלא להכיר בזאת, וכמו שהעיד הרה"ק ר"נ מברעסלאב זי"ע, דעל אף שמוזהר שכן יהיה, עדיין יהיה הנסיון קשה, וכדלקמן (אומיט צ' וג'), עי"ש וזפו"ב].

(א). **בתנא דבי אליהו** (רבה, פ"ו), וז"ל: הגדולים הולכים, ואומר לו [חכם]

שהגדולים מחמת רצונם להראות כח נצחונותם ושלטונותם לא יודו בשום אופן על האמת אפילו אם העולם יחרב מפסקי דינים המסולפים שלהם, להתיר אשת איש לעלמא שלא כהלכה, ולהרבות ממזרים בישראל.. אבל מרה תהיה אחריתם, והוא נורא ואיום, כשרואין שכבר התנבא מראש עד היכן שהדברים יגיעו, בדיוק כמו שרואין בזמנינו, ה"י ויחוש גאולתינו א"ס.

ב). הגה"ק יעב"ץ במגדל עוז (עליית היראה), וז"ל: אל יפוג לב ולא

יסוג אחר, ואל תשגיח בכל האותות והמופתים שיעשו מסיתים ומפתים, להניא לבבך מדרך תורתך ואמונתך המאומתים אשר באת עמהם בכרית, ואסריך בעבותים וקשרוך בחבלים, כל ינתקו באש וכמים ובצוק העתים אפילו יצאו כוכבים ממסילותם ומולות בלי עתם, לא יוכל להתיר קשרי עבותות האהבה שביניך ובין אלוקיך, כמ"ש חז"ל אפילו אם מעמיד נביא המה באמצע הרקיע כיהושע בן נון, אל תשמע לו.. לבטל אות אחת מן התורה, שכן כתוב כי מנסה ה' אתכם..

לא זו בלבד, בע"ז ונביא שקר, אלא אפילו בניסים נמורים הנעשים ע"י חכם וחסיד מחכמי התורה הקדושים העוסקים בבנינו של עולם וכל מעשיהם לקיום וחיזוק הדת, לא השגיחו רז"ל לבטל בשבילו אפילו דבר קל.. בדיני טומאה וטהרה, עכ"ז לא הועילו כל האותות והמופתים הגדולים שהראה ר"א הגדול מאומה להכריח... התחזק אל תרף ולבך לא יחרף לא יירך מבעל הנס ולא מבעל השם ולא מבעל החלום, ולא אפילו ממלאך או ממלך לא תירא ולא תחת... וע"ז נאמר בתורה לא תגור ממנו..

וכן לא יחלוק כבוד לגדול ותקיף, במקום שיש חילול השם אין החנוני מקיף, ולא פרושי מאיסורא אין חולקין כבוד לרב, ולא תירא מחכמה עושר וזקנה, וכש"כ שלא תתיירא ולא תתבייש מפני המלגלגים ומלעייבים גם במלאכי אלוקים, עד אשר הומק לשונם בפייהם זכרם נעקר, סוף סוף שפת אמת תעמוד לעד, ועד ארגיעה לשון שקר. וק"ו שאין לירא ולשתוק ולהשים יד לפה במקום שיש חילול השם גדול, וחשש להכת את דת ירפה, שארית חימות תחנור חרבך על ירך גבור הפין עברות האף תספה ולא תחמול ולא תכסה ביום נקם..

אחד להבירן: אע"פ שאתה אומר כהלכה, ואני איני אומר כהלכה, יעברו דבריך ויתקיימו דברי, ואפילו כל העולם כולו יחרב, וכן בדורות האחרונים, עליהן הוא אומר (עמוס ט', י) בחרב ימותו כל הטאי עמי האומרים לא תניש ותקדים בעדינו הרעה, [מה לנו בצרתם אם שלום יהיה לנו, מענה אליהן]. ואחריו מה כתיב (סס, י"ב): ביום ההוא אקים את סוכת דוד הנופלת וגדרתי את פרציהן והריסותיו אקום ובניתיה כימי עולם, ע"כ.

ובפי' תוספות בן יהואל (סס) מפרש בזה"ל: הגדולים הולכים ויושבים לפני המלכות, מאן מלכי רבנן, אשר כל משבתם להרבות כבוד עצמן וכבוד ביתם. ונותן הפחות את עיניו כמי שגדול ממנו עם קנאה תאוה וכבוד שלו, להשיג יותר ויותר, ולכבוד עצמן דורשים ולא לשובת ישראל, כי כבודם עיקר וכבוד שמים בעד עמם הוא טפל אצלם וטפל דמפל. וגם תורתם הוא אצלם לתכלית גדולתם ולנצחנות, לגדל עצמו על הבירו בנאותו, וכן בנוגע להלכה, אם אין כוונתם להשיג האמת לאמיתו, כי אם לקנטר ולנצחנות ולא להיות מודה על האמת. [וממשיך].

וכן ראה ברוח הקודש המעמד בדורות האחרונים קודם ביאת הגואל גדולים כאלו, וכאשר הם בתקפם מי יאמר להם מה תעשו. ואומר לו, אף על פי שאתה אומר כהלכה בדברי תורה, יעברו דבריך ויתקיימו דברי, כי צריכין לילך לפי רוח הזמן, אפילו כל העולם כולו יחרב, דמאי איכפת ליה אחרי כי הוא רב ושבת המושלים בידו, כי הוא במרומי קרת, ובדעתו להוריש ממלכתו גם לבניו בן עד עולם... וסומכין עצמן על יחוסם וכח תורתם.. וכושחים בעצמן. אך עליהם אומר: בחרב ימותו כל הטאי עמי, מלשון חורבן, כי נחרבו כגשמיות או ברוחניות, ונהפכו לזרים וכאחרית גוים, עד כי עברו ובטלו והיו כלא היו, וכן עם שידוכין וחיתונים כאלו מכל הטאי עמי, עד כי יתמו הטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם, ולאחריו מה כתיב: ביום ההוא אקים את סוכת דוד הנופלת, וגדרתי את פרציהן והריסותיו אקום ובניתיה כימי עולם, להודיע כי בן הוא הבירור מעמד הדור מן ימות המשיח, עכ"ל.

א"ה: הרי לנו נבואה ברורה מאליהו הנביא זל"ט, איך שיהיה המצב בדורות האחרונים, בעת הבירור האחרון טרם שנזכה לביאת משיח צדקינו:

וְאֵת ע"פ שיראו בעצמן סימני טהרה וכו', אל תאמן בם, כי שבע תועבות בלכם ורוח תועים מסך בקרבם... שלא להטות אוזן אליהם מטוב ועד רע... כי רעות כמגורם, בקרבם ישימו ארנבם, מתחת למדם, הסתירו חרבם, תנא בלכם, פשרו רשת ליד מעגל לירות כמו אופל האנשים ההולכים לתומם, לצודם בחרמם לאבדם ולהומם. מן החיתר יבואו אל האסור, לפרוק עול תורה להניחו על קרן הצני שבור, ולכתוב על קרן השור ועגל חדש, אין להם חלק באלוקי ישראל.

וְדִוְאָנָה אני כי קרבו הימים אשר אין בהם חפץ.. ויש לחוש פן ח"ו עם הארץ עיניהם יעלימו.. לכן העידותי כך היום שתהיה מן משכילי עם אשר יבינו לרבים שיעמדו על עמדם, ולא ירפו ידם כל ימירו את כבודם, כי קרובה ישועת ה' לבוא וצדקתו להגלות לעיני כל אדם. ובמקום שאין אנשים השתדל להיות איש גבור חיל, חזק ואמץ אל תירא ואל תחת ולא תהא נרדם, חפץ ה' בידך יצליח, ותשבר כעץ עוולת, שמדא עבידא דבטלה ועשוין בעלי זרוע ליפול. ואם אין איש מתחזק עמך, כש"ב ששכרך כפול וקורא לך גדר פרץ משוכב נתיבות להשיב לב אבות על בנים... עכ"ל.

א"ה: הרי לנו, הרי לנו אזהרה ברורה שלא להתפעל, לא מחכמה, ולא מזקנה, ולא מעושר, רק להתריע על פירצה, ובמקום שאין אנשים לא יתנהג בענוה, רק יאמר גבור אני, ואם אין לו עוזרים ומחזיקים בידו, כש"כ ששכרו כפול מן השמים.

ג). הרה"ק מברעסלאוו זצ"ל [בספר שיחות הר"ן (סימן ל"ה), וז"ל]: אמר שהולך אפיקורסות גדול על העולם... אשרי מי שיחזיק עצמו באמונה באלו העיתים. ואמר שע"פ שאינו מועיל כלל מה שהוא מספר זאת שיהיה אפיקורסות בעולם ושצריכין להתחזק באמונה, כי אע"פ שאומר זאת אעפ"כ מתגברת האפיקורסות והבלבולים, כי גם דניאל וכו"ב הודיעו מקודם... וא"כ היה ראוי שכ"א ישכיל ויחוס על עצמו לישראל קים חזק באמונתו, ולא יהיה עוד שום נסיון וצירוף מאחר שכבר הודיעו זאת מקודם.. אעפ"כ יהיה נסיון גדול, ורבים ירשיעו... ובודאי יהיה להם מלחמות גדולות בדעתן למען יהיה להם למשיב נפש והתחזקות והתאמצות יותר, כשיראו שכבר דברו מזה מקודם, עכ"ל.

ד). ושם (סי' ר"ט), וז"ל: אמר.. שיהיה אפיקורסות גדול בעולם.. בשביל נסיון... והיה מתאנה מאוד ע"ז ואמר: "אוי איך יוכלו לעמוד אנשים מועטים נגד כל העולם... ואמר שעל זה התנבאו כל נביאינו בפרט דניאל שאמר (דניאל י"ג, י'): יתבררו ויתלבנו ויצרפו רבים.. שאחרית הימים האלה יתנסו ויצטרפו ישראל באמונה, שיעמדו ויקומו רבים שירצו להטעות אותם.. ומאחר שכבר הודיע זאת מקודם שזה יהיה הנסיון, היה ראוי לעמוד בנסיון בודאי, אעפ"כ יהיה נסיון גדול, עד אשר רבים יהיו נכשלים מאוד. אך אעפ"כ אנו כותבים כ"ז, למען ידעו החפצים באמת ובאמונה הק' שכבר הודיע הוא ז"ל לנו כ"ז מקודם, למען יהיה להם למשיב נפש לחזק לבם בה' ובתורה"ק כאשר קיבלנו מרבותינו ז"ל בגמ' ובפוסקים, עכ"ל.

א"ה: מה שהכפיל דהגם שמזהיר ע"ז מ"מ לא יועיל, במושכל ראשון הדברים תמוהים ונעלמים, דאטו בשופטני עסקינן, שלא ישיתו לב על אזהרות נוראות כאלו. **אולם** ע"פ הנ"ל (ריש ענף זה): שבלבול המוחות וטמטום הלב הוא כה גדול וחזק, דעל אף שרואין בעליל שהם פורצין באיסורים חמורות, עכ"ז מסתפקין עדיין אם כבר הגענו למצב זה... הרי אין לזה שום הסבר אחר, רק דכך הוא גזירת הנסיון, ה"י.

ה). הרה"ק רב ייבי מאוסטראה זצ"ל [בספר זכרון יעקב יוסף (מערכת צ'), הביא משמו בזה"ל]: קודם ביאת המשיח תתפשט אפיקורסות אצל רבנים [יותר מאצל פשוטים, עיי"ש], ואיש הפשוט יבין שהרב הוא אפיקורוס ויבזה אותו, והרב יאמר לו "הצוף!", והפשוט ישיב: אמת שזה חוצפה ממני לבזות את הרב ואני הצוף, אבל אתה באמת אפיקורוס!, עכ"ל.

א"ה: הרי לנו דברים נוראים, שיבא זמן שיהיו צריכין להתחזק על גדולי הדור, ולצעוק עליהם "אפיקורס", והדברים מבהילים ה"י.

ו). הרה"ק מראפשיץ זצ"ל [בספר אשרי האיש, (לגה"צ רא"ז מרגליות זצ"ל, דף מ"ט), וז"ל]: שמעתי מפי קדוש אדמו"ר ההצה"ק ר' אברהם שמהה זצ"ל הרב מבארניב, ומנ"כ פעה"ק ירושלים ת"ו, שאמר בשם זקינו הרב

ממנו, ומנסה להצטדק עצמו כששואלים ממנו פשר על דבריו. **ב**, שהוא מברר צדקת דבריו ע"פ תורה דוקא, ולא ע"פ עינים נעלמים וגבוהים. **ג**, דלאחר שבדקו וחתרו אחר דבריו, נמצאו כנים ע"פ גדרי תורה"ק. **אבל** כשחסר אחד מג' תנאים הללו, אסור לשמוע לו אף כשמראה מופתים וגם אומר נביאות ודברי קבלה מאליהו ז"ל"ט, וכש"כ למי שאינו בדרגא זו כלל וכבנ"ד.

ח. הגה"ק מדינוב בעל ספה"ק בני יששכר זצ"ל בהגותו הוספות מהרצ"א על ספה"ק סור מרע ועשה טוב [הנ"ל (אות ו)] (אות פ"א), וז"ל: **ואעתיק** לך דברי הרמב"ם (פ"ט מה' יסו"ט, ה"ג), אם יאמר לך הנביא... לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה וכו' שהדבר נעקר לעולם, מיתתו בחנק, וכן אם עוקר בדבר שלמדנו מפי השמועה, או שאמר בדין מדיני התורה, שהשם צוה לו שהדין כך הוא... הרי זה נביא שקר ויחנק אע"פ שעשה אות, שהרי בא להכחיש את התורה שאמרה לא בשמים היא וכו' ואפילו עשה אותות ומופתים גדולים...

והנה תראה ידידי, שכ"ז אפילו בנביא אמת... ג"כ באומרו שרק לפי שעה, אבל למי שאינו מתאמת נביאתו בתנאי הנביאות, חלילה לשמוע אליו לעבור את פי ה', אפילו לפי שעה... אבל בדברי שמים, אם לא חזר בו בסתר, מכלימין ומפרסמין חטאו, ומחרפין אותו בפניו, ומקלליו ומכזין אותו עד שיחזור למוטב... אפילו יעמיד לנו החמה באמצע השמים, ויבקע לנו את היב, חלילה להאמין בדבר כזה, הגם שהחכם אשר שומע ממנו, נתאמת אצלו לצדיק גדול, אם יוכל לשואלו שיורחו הדבר ע"פ התורה, מה טוב, ובאם לא.. לא יאבה לדבר הזה", עכלה"ק.

א"ה: הרי לנו עוה"פ דברים ברורים ונוראים: דאם הרב אינו מברר דבריו על פי תורה, אסור לשמוע לו אפילו כשמראה מופתים ואומר נביאות, וכש"כ כשאינו בדרגא זו, וכמו המתירים בני"ד....

ט. הרה"ק מרוזשין זצ"ל [בספר על הגאולה ועל התמורה (אות פ"ו)], וז"ל: **שמעתי** מפי ת"ח מפורסם ואיש מהימן, ששמע כמה פעמים מאביו, ששמע מחותנו שהיה רגיל אצל הרה"ק מרוזשין זי"ע יותר מעשרים שנה, ושמה מפה

מראפשיין זצ"ל שאמר: **דעו**, כי קודם ביאת המשיח, יתרבה כל כך השקר בעולם, עד שרב העיר יסע יחדיו עם אשה נכריה בעגלה אחת, ורכים מבני העיר יאמרו אחריו, אין קדוש כמוהו וכו', עד כאן מה ששמעתי מפיו הק' הנ"ל, עכלה"ק. [וראה עוד לקמן (אותיות ח' וי)].

א"ה: הנה הרב המחבר שם, מדחיק את עצמו לפרש, דכוונת המלים "אשה נכריה" קאי על "מינות", עיי"ש. אבל באמת, דשפיר מתפרשים הדברים כפשוטן: שרב העיר יסע בעגלה אחת עם אשה נכריה, כלומר שיעודד אותה להנשא לאיש זר בהיותה עדיין אשת איש, מבלי לברר דבריו, דהרי הבאנו לעיל (ענף ו', אות ב), מדברי ר"ת: דהמקיל להכשיר גט מפוקפק, הוא גרוע מהבא על אשת איש, רח"ל והי"י.

ז. הרה"ק מזידיטשוב מהרצ"ה זצ"ל בספרו הק' סור מרע ועשה טוב (דף כ"ג), וז"ל: **שלא** תהיה אחי פתי מאמין לכל דבר, אפילו לרב מובהק ומפורסם, אפילו יהיה דומה הרב למלאך ה' צבקות, לא תאמין.. עד שתדקדק בעצמך.. מאיזה טעם ושורש... ובפרט אם ראית, אשר הרב עושה איזה דבר שלא כדרך התורה... הגם שהרב הוא צדיק ומפורסם, לא תעבור אתה על דברי חכמים ח"ו.. נגד התורה, עד שתשא ותתן עמו על מה ולמה הוא עושה כך.

"וכאשר יורה לך טעם על פי התורה, ויסביר לך הדבר", ויכנסו דבריו באזניך אחר שתחקור בענין, אז תאמין. זולת זאת לא תאמין אפילו יאמר לך שקבל מאליהו, "אל תאמין לו ולא תשמע לו.. נגד דברי הגמרא בתלמוד אפילו כל שהוא..", שתשקול כל דבר בפלס ומאזנים, "שלא יהא דבר נגד מה שמבואר בתלמוד.. ונגד הפוסקים..". ק"ו שלא תאמין לרב... הגם אשר יאמר לך נביאות ורוח"ק לא תאמין, כי מי יודע איזה רוח הוא... ונאמר ע"פ התורה אשר יורוך ועל המשפט וגו', הגם שאין לך אלא שופט שבימך, "צריך לברר לך ע"פ התורה", עכלה"ק.

א"ה: הרי לנו דברים ברורים, דמה שאחז"ל: אין לך אלא שופט שבימך וצריכין לשמוע לגדולי הדור, דזהו רק דוקא ע"פ שלשה תנאים, ואלו הם: **א**, שיכולים להתווכח עמו, כלומר שמשיב להשואל

עליהם, ולא יהיו ניכרים... ולא יוכל להנצל מהם, אלא הלומד תורה לשמה, ויש לו אמונה... עכלה"ק.

א"ה: לכאורה הכוונה, דכיון שלומד תורה כדבעי, בודאי שיוכל להבחין מן התוה"ק אם הרב אכן הולך באמת על פי דיני התורה, או לא, וז"פ.

יב). הרה"ק מסלאנים זצ"ל בספר **דברי שמואל** (פרשת נח),

וז"ל: **התורה היא ניצחית**, וכל דיבור מתוכה נוגע לכל איש מישאל בכל עת... ובמיוחד בזמן הסתר כמו של ימינו שהחשבות גדולה... **והנה** איתא במדרש [פרקי רשב"ן], כי בימים שלפני הגאולה האמיתית, כאשר יצטרכו כבר להקים את ביהמ"ק, יתפלגו בני לשני צדדים, הכשרים באמת יחפצו באותו כהן גדול שהם יבחרו בו כמתאים לעטרה זו, ואילו הפורקים עול יאמרו שהם היהודים האמתיים, והם הם שצריכים לבהור את הכה"ג כפי הבנתם. **ויכריעו** אז ביניהם, כדרך הבחינה שהיה בימי אליהו ז"ל, דהיינו שיעשו ביניהם סימן: שכל מי שיענו לו באש מן השמים, האמת אתו. [וממשיך]:

והנסיין הגדול יהיה אז... שהאש מן השמים תרד לצדם של אלו שהתרחקו מן התורה והם יצליחו במלחמתם, אך זה יהיה הכירור האחרון, כי הכשרים באמת לא יתבטלו אפילו בפני המופת הזה. **והעצה** להחזיק מעמד במצב נורא זה לכל יהודי, הוא שיהיה מקושר.. לתורה, כי.. היא נצחית, ובכח זה אפשר להחזיק מעמד בכל העתים והמצבים, עכלה"ק.

א"ה: זהו כעין דברי הרה"ק מרוזין הנ"ל (אות ט'), הכוונה במש"כ שהעצה היחידי הוא להיות מקושר **להתורה**, הוא כנ"ל (אות י"א): דרק ע"י הבדיקה בתוה"ק יכולים להבחין את האמת, ולא זולת כלל. **ואם** הרב אינו מוכיח שההיתר שלו מתאים ע"פ גדרי הלכה שבהתאם ל"כללי הוראה וההכרעה", אז ברור כשמש שדבריו מנוגדין לתוה"ק, ואסור לשמוע לו.

יג). הרה"ג מבעסערמין זצ"ל, [חתן הגה"ק בעל שמן רוקח,

ותלמידו של החת"ס, במכתבו שנדפס בספר **במלחמת מצוה** (דף פ"ח, ע"ב), בענין פסלנות שוחט מקהלת "שטאטוסקווא" וז"ל: **וידעתי** כי יהיו אנשים אומרים,

קדשו דיבורים אלו: **תדעו** דכמו שירד האש מן השמים לאליהו בהר הכרמל, ולא ירד לנביאי הבעל, בעיקבתא דמשיחא יהיה החיפך, שירד אש מן השמים לנביאי הבעל, ויהיו הנסיונות גדולים ועצומים קשים ומרים, ואני עומד ומוזהיר לכם על זה למען תדעו להיות זהירים בדבר. [וסיים עלה בספה"ק הנ"ל בזה"ל]: **ובעין** זה מקובל מהרה"ק **מראפשיין** זי"ע [וכדלעיל (אות ה')] ולקמן (אות י)], ועוד צדיקים וקדושים שהגידו מראש גודל הנסיונות שיעמדו לנגדינו והזהירו ע"ז עכלה"ק.

א"ה: דברים אלו, על אף שמבהילים את לב האדם מאוד, מ"מ ח"ו לכרוע ברך ולהתייאש, אדרבה עלינו לשמוח מאוד שגילו לנו זאת, כי אין ספק שבלתי זאת, כמעט שלא היה בגדר אפשרות לעמוד בנסיון, והשי"ת יעזרנו על דבר כבוד שמו יתברך.

יז). הגה"ק מגור זצ"ל בעל **חידושי הרי"ם** בספרו **ספר הזכות** מכת"ק

(פרשת שלח), וז"ל: **יסתער** לב האדם, אנשים כאלו [המרגלים] אשר העיד השי"ת עליהם שהם צדיקים וראשי בני... והלא רגע קודם העידה התורה שהיו צדיקים... וא"כ מה פשעם [של בני]. **אולם** יובן... שהי' חמא, שהגם שעשרה נשיאים עיני העדה אמרו בן הי' ראוי לבני ישראל שלא לתור אחריהם, שהגם שיהיו נביאי שקר או מנהיגים כירבעם ושאר גדולים, ויראו "שנוטים מדרך השי"ת לפי פשוט", לא ישמעו להם כלל. **"ואפשר** שיהיה עוד נסיונות כאלו קודם הגאולה...", זה הכמחת השי"ת שנשאר בכל נפש מישראל ניצוץ קדוש שיוכל להתגבר... עכלה"ק.

א"ה: הרי לנו, דאין הולכין אחרי רוב מנין ובין של גדולי הדור, כשהם אומרים דבר המונגד מפשטות התורה [כנ"ל (ענף י"ב, אות א')] **משנה** מפורשת], ושיהיה כן טרם הגאולה, אבל יש לנו הבטחה: **שכל** יהודי המחפש האמת יוכל להרגיש בזה.

יא). הגה"ק מקמארנא זצ"ל בספה"ק זוהר חי (פי ויחי, דף תכ"ו),

וז"ל: **אמר** מורי הקדוש רבינו נפתלי [מראפשיין], אל הצדיק ר' מרדכי ליפא בעיר ראווע. **דע** ידידי, שקודם ביאת משיח, יהיה ראשים שהכלב הס"מ יהיה רוכב

קדוש ובעל עבודה גדולה, ואפשר עושה פלא ורגיל בניסים, ראוי לכם לשמוע דבריו בעסקי חיי שעה, אבל לקבל הוראה ממנו אם השוחט כשר או לא, או שאר הוראה בענין התורה, אין אנו רשאים לקבל ממנו, עכ"ל.

א"ה: הרי לנו, דבהנוגע לדת ודין, אין לצדיק דיעה אף כשהוא בעל מופת ועובד ה', רק מי שעוסק בהוראה. **וה"ה,** דגם העוסק בהוראה באו"ח ויו"ד, אין לו דיעה באה"ע, ובפרט בענינים הגובלים בדינים הדקים דגט "מוטעה" או "מעושה" ח"ו לשמוע להם.

הלא יש לנו אילן גדול לסמוך עליו, והוא אחד קדוש ממדינת גאליציע, הרבי שלנו... שהתיר לנו לאכול משחיטתם, ועליו אנו סומכין לאכול משחיטתו, כי הוא איש אלוקים ואין לחלוק עליו.

שמעוני אחיי וריעיי... אם הרב הזה עוסק בפלפול ובישיבה ויורד לעומק ההלכה, מזה הותר לבקש תורה והלכה, אבל אם אינו.. עוסק בעומק ההלכה, אף שהוא עוסק בעבודת השם, עכ"פ תורה לא נקבל ממנו. כן הדברים האלה... אף שנניח שהוא איש

תמצית היוצא לנו מצירוף וליקוט דברי הפוסקים הנ"ל אשר מפיחם אנו חיים ומימיהם אנו שותין:

א. חז"ל הזהירו דמי שאינו בקי בדיני גיטין ב"כל" פרטיה (ענף ז', אות ד'. וענף ט', אות י"א) ובדקדוקיה (ענף ז', אותיות א' וז') וטעמיה (שם, אות ג'), [ובפרט בדיני "מעושה" ו"מוטעה" התלוין בכחוט השערה], אסור לו לעסוק בסידור גיטין, או להורות [קולא] בכל השיך לדיניה, (ענפים א' - ה'), או אף רק לישב עם מסדה"ג (ענף ד', אות ד'), או להתערב בכל הנוגע לזה (שם, אות ז'). **ובן אסור לו לסדר קידושיין לגרושה** (ענף ג'. וענף ו', אות כ"ג. וענף ט', אות כ"א).

ב. באזהרה זו (דס"א) נכלל: המקיל על סמך סברות כריסיות (ענף ו', אות כ"א. וענף ט', אות ז'), או שיטות מקילין (ענף ז', אות ה'. וענף ז', אות ח') [ובפרט בצירוף כמה קולות (ענף ח', אות כ"ו. וענף ט', אות ד')], או מכח ספיקות (ענף ו', אות ו') [בניגוד ל"כללי הוראה" אף במקום עיגון (ענף ח', אותיות ח' וי'. וענף ט', אותיות ו' ט' וט"ו)], ואף המקיל בשצריכין לחוש לכתחלה (ענף ז', אות ה'. וענף ו', אות י"א. וענף ח', אותיות כ"ד כ"ו ול"ב. וענף ט', אותיות ה' וכ"ט. וענף י', אות כ"ד), או שאינו מתחשב בדברי הזולת (ענף ו', אות י"ג. וענף ז') מגוסות רוח (ענף ח', אות י"ב. וענף ט', אותיות י"ב כ' כ"א כ"ה וכ"ו).

ג. בין אם עשה כנ"ל (ס"ב) מחמת חוסר ידיעה (ענפים א' וז'), או קלות (ענף ח'), או נגיעת ממון [כרוב גיטין בימינו] (ענף ו', אות ט"ו. וענף ח', אותיות ז' י"ט ול"ב. וענף י', אות כ"א), או איבה (ענף ט', אותיות ט"ו וכ'), או כבוד (ענף ו', אות ט"ו. וענף ז', אותיות ז' ו"ב), או רחמנות על האשה (ענף ו', אות י"ט) או שלא לקלקל שידוכיה (ענף ח', אות כ'), או מחמת הרעיון הפסול דשויון זכויות לנשים (מנזא, ענף א'. ומקף הסכס, אותיות י"ז וי"ח), הכל נכלל באזהרה הנ"ל (ס"א).

ד. כל שעבר על אחד מהנ"ל (ס"א - ג'), הוא: קשה לעולם יותר מדור המבול (ענף ה'), וגרוע מן הבא על אשת איש (שם, אות ז'), והוא בגדר: מעוות לא יוכל לתקון (ענף ט', אות כ"ה), חוטא ומחטיא (ענף ה', אות ג') פורץ גדר (שם, אות ד'), קוץ בכרם בית ישראל (ענף ח', אות א'), תועבת ה' ומחריב עם ישראל (ענף ו', אות א'), שומה רשע וגם רוח (ענף ט', אותיות כ"ו ול"א), מפריד אלוף (ענף ו', אות ח'), גורם גלות ומעכב הגאולה (שם, אות כ'. וענף ט', אות ז').

ה. כל שעשה כנ"ל (ס"א-ג'), אינה בגדר "הוראה" רק בורות וקלות ראש (ענף ט', אות ז"א) סכלות טפשות והוללות (שם, אות י"ט), וי"ל דין "מוזר" (ענף ה', אות ה'. וענף ט', אות ז'), וענשו גדול (ענף ה', אות ד'. וענף ו', אות ו'. וענף ז', אות י"א. וענף ט', אות י'. וענף י"א, אותיות ד' וי"ב), ומרה תהיה אחריתו (ענף ט', אות י"ט), וראוי לגדותו (שם, אות י"ח), ולאיים עליו שיגלו את קלונו ברבים (ענף י', אות כ"א. וענף י"ב, אות כ"ט), ולעשות כן כדי שידעו להיזהר ממנו (ענף ט').

ו. כל היודע פסול בגמ', אם ישתוק עונו ישא (ענף י', אותיות ח' י"ג וט"ז), וגדול עונו מנשוא ועתיד ליתן את הדין (שם, אות ט"ו), ועיבור בלפנ"ע, וקאי בארור אשר לא יקום את דברי התורה הזאת (שם, אות כ"ב. וענף י"א, אות י"ב), אלא יפנה קודם להמסדר (שם, אות כ"ד) לעוררו על הפסול בטעמו ונימוקיו (ענף ז', אותיות א' וג'. וענף י', אותיות ה' וז').

ז. ואם הגמ' נתבצע בסתר ואינו יודע מי המסדר, או שהמסדר מתעלם מדבריו מבלי להשיב על טעמו כדלקמן (אותיות י"ב וי"ג), חייב להתריע על הפסלות ברבים כדי למנוע המכשול ד"אשת איש" ו"ממזרות" (ענף ז', אותיות ז' וי'). ולא יחוש ממחלוקת (ענף ח', אות ז"א) או לכבוד הרבנים המסדרים (ענף ז', אות ה'. וענף י', אות ט"ו).

ח. טרם שנישאת חייב להתריע אף על ספק פסול, ואסורה להנשא לפני הבירור כדלהלן (סי"ז - ז"ד), ואם עברו ונישאו טרם כן, חייב להתריע אף לאח"כ ולהפרישם זמ"ז, ולהכריז ממזרות על בניהם (ענף ז', אות י'. וענף י', אות ט"ו). **ובשפה פסול** ברור, חייב להתריע אף אם כבר יש להם בנים, ואף אם לא התריע מקודם לכן, בין אם ידע אז מן הפסול או לא (ענף ז', אותיות ט' ו' וט"ו. וענף ט', אותיות ט' וז'. וענף י', אותיות ג' ו"ט וכ"ב. וענף י"א, אות ט"ו).

ט. המערער על גמ כהלכה כנ"ל (ס"ו - ט'), [וכש"כ כשמערער על פסלנות שנתהוה לאח"כ (ענף י', אות י"ג)], אין בזה משום חדר"ת (ענף ט', אות כ'. וענף י'), אלא אדרבה תבא עליו ברכה (שס, אותיות ה' ט"ז וכ"ב), וישר כוחו וחילו (ענף ט', אות ט"ז), והאומר עליו שעבר על חדר"ת, הוא עצמו נלכד בהחרם השב על חיקו (שס, אותיות ו' וי"ז).

י. חייבים להתחשב עם דברי המערער על הגמ באופן הנ"ל (ס"ו - ט'), אפילו כשהערער אינו מ"בי"ד או מ"רב" או מ"דיין", רק מסתם ת"ח (ענף ז', אות ט'), או "למדן" (ענף ז', אותיות ה' ו"א. וענף י', אות כ"א. וענף י"ב, אות כ"ט), ואפילו מבחורים (ענף ז', אות י"ג), וחייבין להפריש הזוג תומ"י, עד שיתברר ההכשר באופן דלהלן (סי"ז - ז"ד).

יא. קביעת ההלכה אינו תלוי בגדלות המורה (ענף י"ב, אות ל"ה), רק ע"פ ה"ראיות" (ענפים י"ב וי"ג) שבהתאם ל"כללי הוראה" (מנז"א, ענף ג'), [וע"כ חייבין להתחשב אף עם "שוטה" המנמק דבריו (ענף י"ב, אות ו'), ודעת המיעוט עם נימוקים גוברים על הרוב שבל"ז (ענף ז', אותיות ט' וי"ג. וענף י"ב, אות ט'). וענף י"ג, אות י'), ובד"ת צריכין לענות אף ל"כסיל" (ענף י"ב, אות ז'), ועצם השתיקה מלענות בד"ת הו"ל הוראה לצדקת צד כשנגד (שס, אותיות ה' וז').] **לבן** גמ שהכשירה נתברר בגלוי בנימוקים, אין צריך להתחשב אף עם גדול הדור הפוסלה בסתמא (שס, אותיות י"ב, וי"ט-כ"ב).

יב. וכש"כ להיפך: שאסור לסמוך על "היתר סתום" שלעומת "איסור מבורר" (ענף י"ב, אות ט') אפילו מבעל מופת ורוה"ק שאומר מפי אליהו (ענף י"ג, אותיות ז' וז'), [וכש"כ כשאינו עוסק בהוראה (שס, אות י"ג)], ולכן גמ שיצא עליה ערעור פסלנות עם ביסוס "נימוקים ומקורות" מלמדן פשוט (כנ"ל ס"י). **אף** גדולי הדור אינם יכולים להכשירה "בסתמא" (ענף י"ב, אותיות ה' וז'), וגם האמתלא די"ל "בירור מוצנע" לא מהני בזה (שס, אות כ"ג), [ובפרט כשההוראה לפסול יצא מן המסדר עצמו שהאמינתו (כאם צנפני ס"י ו', ענף ד')]. **כי אם** רק בהוכיחם בגלוי דיחוי הנימוקים והמקורות של הפוסל (שס. וענף ט', אות י"ד. וענף י"ב).

יג. מורים המתעקשים להחזיק בהיתרם מבלי להשיב על ערעור פסלנות שיצא עליהם עם מקורות ונימוקים, תוך כדי העמדת פני מומחים וידענים. **הם** דייני שקר (ענף י"ב, אות ל"ה) הרוצים לכסות על טעותם ואי ידיעתם (שס, אות ד'), וגסי רוח החשודים להתיר עריות מחמת כבודם, ואסור לסמוך עליהם (שס, אות כ"ה. וענף ז', אות י"ב).

יד. גמ שיצא עליה ערעור ונתייצר מחלוקת בכשרותה, אסורה להנשא על סמך דברי המכשירין, רק חייבין להמתין עד שישאו ויתנו הצדדים זע"ז ויצא מביניהם היתר מוסכם (ענף י"א, אות ט'), או עד שיוכיחו המכשירין לעין כל צדקתם מעמדם ע"פ גרי "כללי הוראה" בשו"ע (ענף ז', אות ו'. וענף ט', אות י"ד. וענף י', אות ז'). **ואם** נישאו טרם כן, יש להם דין "מזידין" (ענף י"א, אותיות ט' - י"ג וי"ד), וכש"כ כשהוזהרו בהתראת בי"ד שאסור להסתמך על המכשירין טרם שיתברר ההיתר כנ"ל, ראוי להענישם ולייסרם בסילוי דלא מבע דמא (שס, אות ט"ו), ויש לנדות ולהחרים את כל המסייעים בידם (שס, אות י"א), וכל השותקים ע"ז הם בכלל ארור אשר לא יקום וגו' (שס, אות י"ב).

טו. אל יפול לב האדם בראותו איך שמורים הצועדים כיראים, מתירים א"א שלא כדין מפאת קלותן ודעתן הכוזבות דשויון זכויות לנשים [כנ"ל (ס"ג)], והם מורדין בגזירת תוה"ק שדעת הבעל גובר וקובע בחלות הגמ, ה"י. **דכבר** הזהירו חז"ל ורבותינו הקדושים ובפרט תלמידי בעשמה"ק, שבאחרית הימים ייתפסו המנהיגים במינות (ענף י"ג, אות ה') ובעוונות חמורים (שס, אות ו'), ושהעיקר אצלם יהיה להראות כח נצחונתם והשתלטותם, ולא יתחשבו כלל עם החורבן שהם ממיטים על העולם ע"י פירצותיהן (שס, אות ט'). **ובתבו** שלא יהיה שום עצה אחרת להנצל מהם רק ע"י הבדיקה ב[פשמות] התורה (שס, אותיות ז' ט' וי"א), ושצריכין לעמוד איתן כנגדם ושלא להתפעל מהם אפילו כשהם אנשי מופת ובעלי רוח"ק, וירד להם איש מן השמים בהוכחת צדקתם (שס, אותיות ז' וי"ט-כ"ב).